

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรร
แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2566

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรร
แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักบริหารและพัฒนาระบบบริหาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรร
แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

สุพัตตรา ชัดทา

การค้นคว้าอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา ยศสุข)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

(อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร .....

(อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน
ชื่อผู้เขียน	นางสาวสุพัตตรา ชัดทา
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา ยศสุข

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน 2) เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร และค้นหาสภาพปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3) เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกและเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับจัดสรรพื้นที่เข้าทำประโยชน์ทางการเกษตรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 จำนวน 13 ราย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 4 ราย ผู้นำชุมชน เกษตรกรบริเวณโครงการฯ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 6 ราย

ผลการศึกษาพบว่า การใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินโครงการทำการเกษตรผสมผสาน (พืช - พืช, พืช - สัตว์) พืชหมุนเวียนและ เกษตรประณีต โดยปลูกเป็นพืชผักสวนครัวและพืชอายุสั้น ไม้ผล ไม้ยืนต้น และเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินแปลงสาธิต คือ ความต้องการที่ดินทำกินเป็นของตนเองและความต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการรับจ้างมาเป็นการทำเกษตรกรรม ส่วนเกษตรกรที่ไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรร เนื่องจากขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ขาดแรงงานในครัวเรือน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมในโครงการด้านสภาพพื้นที่ของโครงการ คือ สภาพดินไม่สมบูรณ์จึงต้องใช้ระยะเวลาในการปรับปรุงบำรุงดินเป็นระยะเวลานาน ปัญหาในด้านระเบียบหลักเกณฑ์และเงื่อนไขและการดำเนินงานต่าง ๆ ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ปัญหาด้านพื้นที่รองรับ คือ การไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เนื่องจากชุมชน

ไม่มีการรับรู้ถึงการดำเนินงานของโครงการ แนวทางในการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ คือ เกษตรกรควรได้เห็นพื้นที่จริงก่อนการวางแผนการผลิตและก่อนทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จริง เมื่อเกษตรกรเข้ามาปฏิบัติจริงในพื้นที่รองรับแล้วเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสนใจ ใส่ใจในรูปแบบของการเข้ามาอยู่ของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านที่อยู่อาศัยระหว่างการทดลองเข้าประโยชน์ฯ รวมถึงต้องสร้างการรับรู้และทำความเข้าใจกับชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่เกี่ยวกับโครงการฯ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและเกิดการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเกษตรกรรุ่นใหม่และชุมชน

คำสำคัญ : โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่, เกษตรกรรุ่นใหม่, การใช้ประโยชน์ที่ดินทำการเกษตร, สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

Title	AGRICULTURAL LAND USE OF THE YOUNG SMART FARMERS IN THE REFORMED ALLOCATIVE DEMONSTRATION PLOT OF MAE AO RIVER BASIN DEVELOPMENT PROJECT BASED ON THE ROYAL INITIATION, NAKHON CHEDI SUB-DISTRICT, PASANG DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE, THAILAND
Author	Miss Supattra Khattha
Degree	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Pradtana Yossuck

ABSTRACT

This study was conducted to explore: 1) agricultural land use of young smart farmers in the demonstration plot of Mae Ao Basin Development Project due to the royal initiation in Nakhon Chedi sub-district, Pasang district, Lamphun province; 2) factors related to land allocation and non allocation land of the young smart farmers; 3) problems encountered in the agricultural land use of the young smart farmers; and 4) guidelines for improving the agricultural land use of the young smart farmers. In-depth interview was conducted with 13 young smart farmers who had been allocated agricultural land used since 2017.

Results of the study revealed that the informants performed integrated farming (plant and animal domestication), crop rotation and refined agriculture. In other words, they grew vegetables, annual plants, perennial plants, fruit trees and raised commercial animals. Factors related to agricultural land use included needs for arable land and the transition from a hired worker to be a farmer. However, those who were not allocated the agricultural land use was because they lacked of investment and household workforce. The following were problems encountered: 1) infertile soil which needed long-time soil improvement; 2) restricted rules and

regulations of Agricultural Land Reform Office; and 3) lack of community acceptance since the implementation of the project was not acknowledge to the surrounding community. Guidelines for improving agricultural land use included the following: 1) the young smart farmers should be visited the site before they started their production planning; 2) concerned agencies must pay closed attention to the young farmers; 3) concerned agencies should support an accommodation to the farmer during the beginning of the land allocation should also provide initial understanding of the project to the surrounding community and stakeholders for future mutual collaboration between the young farmers and related agencies and community.

Keywords : young smart farmer preparation and development project, young smart farmers, agricultural land use, Agricultural Land Reform Office

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารธนา ยศสุข อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพีระกุล และ อาจารย์ ดร.รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัย ให้คำชี้แนะ และขอปรับปรุงแก้ไขตลอดการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ มูลนิธิชัยพัฒนา ที่สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย ในการศึกษาระดับมหาบัณฑิต หลักสูตรการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณ กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรกรในชุมชนบ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนทุกท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณชญาดา พรจิรวิชัย ผู้ประสานงานกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ในการให้ข้อมูลประกอบการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่าน และสาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน ที่ให้โอกาสในการได้ศึกษา ค้นคว้า ได้รับความรู้และมุมมองในการดำเนินชีวิต และดำเนินงานที่สามารถนำไปปรับใช้ใน ชีวิตได้อย่างมากมาย

ขอขอบคุณ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ และปฏิรูปที่ดินจังหวัด พิจิตร ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสถาบันและธุรกิจชุมชน ดร.กมล เรืองเดช และเพื่อนร่วมงาน ณ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพิจิตร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำหรับการสนับสนุนและให้กำลังใจ ตลอดจนความช่วยเหลือตลอดเวลาในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณครอบครัว ที่ได้ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ และให้เวลาตลอดการทำวิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความช่วยเหลือของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงกราบขอบพระคุณไว้ในโอกาส
นี้

สุพัตตรา ขัดทา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญภาพผนวก.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
บทที่ 2 ทฤษฎีและการตรวจสอบเอกสาร.....	7
หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.....	7
แนวคิดการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย.....	11
การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน.....	15
โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่.....	18
เกษตรกรทฤษฎีใหม่.....	31
แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance).....	38

แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจและการตัดสินใจในครอบครัวเกษตรกร	45
บริบทชุมชน พื้นที่แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	62
กรอบแนวคิดในการวิจัย	67
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	69
สถานที่ดำเนินการวิจัย	69
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	70
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	71
การวิเคราะห์ข้อมูล	72
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	73
ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	74
ตอนที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนา	106
ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนา	112
ตอนที่ 4 แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่	117
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	122
สรุปผลการวิจัย	122
อภิปรายผลการวิจัย	127
ข้อเสนอแนะการวิจัย	133
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	140

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์.....	141
ภาคผนวก ข ภาพประกอบการวิจัย.....	161
ประวัติผู้วิจัย.....	167

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ	75
ตารางที่ 2 ลักษณะการเข้าร่วมโครงการฯ ของเกษตรกรรุ่นใหม่	95
ตารางที่ 3 ชนิดพืชและชนิดสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต.....	97
ตารางที่ 4 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 1 พี่ส้ม (นามสมมุติ).....	99
ตารางที่ 5 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 2 พี่วัน (นามสมมุติ).....	100
ตารางที่ 6 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 3 พี่วุฒิ (นามสมมุติ)	101
ตารางที่ 7 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่.....	108
ตารางที่ 8 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่.....	110

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่ เดิมอ่างเล็ก อ่างเล็ก เดิมสระน้ำ.....	37
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงขอบเขต โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดลำพูน.....	51
ภาพที่ 3 แสดงตำแหน่งรายแปลง และจำนวนเนื้อที่ที่จัดสรรแก่เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ.....	52
ภาพที่ 4 แสดงแผนที่กลุ่มชุดดิน ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.....	53
ภาพที่ 5 แผนที่ชุดดินตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.....	54
ภาพที่ 6 แผนที่ชุดดิน บ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.....	55
ภาพที่ 7 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.....	57
ภาพที่ 8 แสดงปริมาณน้ำฝน จังหวัดลำพูน.....	58
ภาพที่ 9 แสดงปริมาณน้ำฝน จังหวัดลำพูน.....	59
ภาพที่ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	68

สารบัญภาพผนวก

	หน้า
ภาพผนวกที่ 1 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่.....	162
ภาพผนวกที่ 2 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่.....	163
ภาพผนวกที่ 3 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่.....	164
ภาพผนวกที่ 4 การสัมภาษณ์ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน	165
ภาพผนวกที่ 5 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านโป่งรุและเกษตรกรในชุมชน	166

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาความสำคัญของปัญหา

บริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้าการลงทุนที่มีการแข่งขันที่รุนแรงในทุกภาคการผลิต ทำให้ทิศทางการพัฒนาประเทศจึงต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันในภาคการผลิตเพื่อเตรียมความพร้อมของประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นและรักษาระดับการเจริญเติบโตให้มีเสถียรภาพ รวมทั้งมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มีความเหมาะสมกับภูมิทัศน์ใหม่ของโลก โดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดทิศทางที่จะพัฒนาประเทศให้มีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ยกกระดับเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง รวมทั้งมีความสามารถในการแข่งขันสูง สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ และสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต

ปัจจุบันภาคเกษตรเป็นภาคการผลิตหนึ่งที่มีความสำคัญคิดเป็นประชากรของประเทศที่อยู่ในภาคเกษตรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรมีถึง 9.202 ล้านครัวเรือน ในปี 2565 จากประชากร 39.565 ล้านคนที่มีงานทำ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2562: 6) หรือคิดเป็นร้อยละ 13.924 ของประชากรทั้งประเทศ 66.09 ล้านคน ในปี 2565 (กรมการปกครอง, 2566) ซึ่งต้องมีการปรับตัวรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากบริบทภายนอกและภายในประเทศด้วยเช่นกัน และต้องเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอาหารซึ่งมีการแข่งขันค่อนข้างสูงมากขึ้น อย่างไรก็ตามภาคเกษตรยังมีปัญหาที่สำคัญหลายประการที่ต้องดำเนินการปรับปรุง ทั้งในด้านประสิทธิภาพการผลิตและการตลาด การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ยังไม่เพียงพอ และการขาดปัจจัยการผลิตและโครงสร้างพื้นฐานอย่างเพียงพอ เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ แหล่งน้ำ และเงินทุน เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช), 2560)

นอกจากนี้ประเด็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาคเกษตรของประเทศไทยประสบปัญหาผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรมีจำนวนลดน้อยลง ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ อายุเฉลี่ยของเกษตรกรที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตในอนาคตอันเนื่องจากปัญหาสุขภาพของแรงงาน และข้อจำกัดในการที่จะเรียนรู้ ทำให้ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และเทคโนโลยีด้านการเกษตร รวมถึงการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตร และคุณภาพชีวิตและรายได้ของ

เกษตรกรในที่สุด ประชากรในภาคเกษตรที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้นทุกปี ๆ ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและต้องมีการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อแรงงานภาคเกษตรของไทยมีอายุมากขึ้น ปัญหาที่ตามมา คือ ประสิทธิภาพการผลิตในอนาคตลดลง และข้อจำกัดในการที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงความสามารถในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร ที่จะยกระดับการผลิตให้ได้มาตรฐานและการเป็นครัวโลก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคการผลิตและในปัจจุบันต้องหันไปพึ่งแรงงานต่างชาตินานาชาติมากขึ้นเพื่อทดแทนแรงงานไทยในภาคเกษตรที่ขาดหายไป ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมาด้วยได้ในที่สุด นอกจากนี้ภาครัฐยังต้องมีการบริหารจัดการสวัสดิการ การคุ้มครองทางสังคมและการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในภาคเกษตรอีกด้วย

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีการวางแผนพัฒนาแรงงานภาคเกษตรให้เหมาะสมและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งสร้างเกษตรกรยุคใหม่เข้ามาสู่ภาคเกษตรเพิ่มขึ้นทดแทนแรงงาน เพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันภาคเกษตรของประเทศ การสร้างบุคลากรในภาคเกษตรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาแนวทางในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่มีจุดเน้นการพัฒนาคนในภาคเกษตรให้เข้มแข็ง มีการให้ความรู้และทักษะที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างโอกาสทางด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชนและคนในภูมิภาค ต่อมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ให้ความสำคัญกับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งเน้นที่การพัฒนาทักษะของเกษตรกรในการเป็นผู้ประกอบการ สามารถตัดสินใจและวางแผนการผลิตที่เชื่อมโยงกับการตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพ การจัดการ การใช้ระบบข้อมูลข่าวสารด้านการผลิต ราคาและตลาด เป็นเครื่องมือในการทำธุรกิจ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างเกษตรกรให้มีความรู้และมีทักษะในการทำธุรกิจ อย่างไรก็ตามในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้มีการกำหนดแนวทางการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากบริบทการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคมสูงอายุของภาคเกษตรขาดการต่อเชื่อมในการประกอบอาชีพเกษตรกรจากรุ่นพ่อแม่ ครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานทำงานในภาคเกษตรเพราะเป็นอาชีพที่มีความยากลำบาก มีความเสี่ยงด้านรายได้ต่ำ มีหนี้สิน และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ประกอบกับแรงงานรุ่นใหม่ไม่ต้องการทำงานในภาคเกษตรเช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2560)

ที่ผ่านมา กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ ได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการจัดทำ โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี 2551 ภายใต้กรอบการดำเนินงานระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2551-2555) ผ่านกลไกวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการ

อาชีวศึกษา (สอศ.) เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาการเข้าถึงองค์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ในภาคเกษตร และสร้างโอกาสเข้าสู่ที่ดินทำกินการพัฒนาพื้นที่ การปรับโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เหมาะสม รวมทั้งงานวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างมั่นคง และพัฒนาการเกษตรไปสู่ความยั่งยืน โครงการดังกล่าว มีการดำเนินการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มีบทบาทหน้าที่ในโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ในการจัดเตรียมความพร้อมของพื้นที่รองรับให้แก่เกษตรกร/ผู้ผ่านการฝึกอบรมปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมภายในเขตปฏิรูปที่ดินและประสานความร่วมมือในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สนับสนุนเงินทุนและกระบวนการรวมกลุ่มเกษตรกรเมื่อเข้าสู่อาชีพในที่ดินทำกินตามหลักเกณฑ์ของกองทุนการปฏิรูปที่ดิน พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลความสำเร็จในการประกอบอาชีพของเกษตรกร

ในปี 2552 โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้มีการผนวกรวมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน และโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่ รวมเป็นโครงการเดียวกัน เนื่องจากมีแนวทางการดำเนินโครงการไปในทิศทางเดียวกัน และดำเนินการเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน มีการจัดที่ดินทำกินให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีพื้นที่ดำเนินการ คือ พื้นที่โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นโครงการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินและดำเนินการโครงการขับเคลื่อนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ยังคงสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตร ในส่วนของงานจัดที่ดิน เพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขึ้นมาทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุและมีจำนวนลดลง และเพื่อเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรของประเทศไทยต่อไป (สุนทรีย์ ศักดิ์ประชาวุฒิ และทรงวุฒิ ม่วงเจริญ, 2560: 1-2)

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและผ่านกระบวนการฝึกอบรม และผ่านหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่ ส.ป.ก.กำหนดและได้รับสิทธิให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ทางการเกษตร ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ตั้งแต่ปี 2560 – 2561 มีเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการรุ่นที่ 1 จำนวน 13 ราย และได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ทดลองรายละ 1 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีสาธารณูปโภคที่ครบพร้อม เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ พื้นที่อยู่ในเขตชุมชน ใกล้โรงพยาบาลประจำอำเภอ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่จากการติดตามและประเมินผลโครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับสิทธิให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่แล้วไม่เข้าทำประโยชน์ จำนวน

10 ราย คงเหลือเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยังทดลองเข้าทำประโยชน์อยู่เพียง 3 ราย จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาต้องการศึกษาว่าปัญหาหรืออุปสรรคใดที่มีผลต่อการเข้าทำประโยชน์ทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ เพื่อใช้ผลของการศึกษานี้เป็นข้อเสนอแนะ หรือเป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการดำเนินโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ
3. เพื่อค้นหาสภาพปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ
4. เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนาโครงสร้างและพัฒนากษตรกรรุ่นใหม่ ให้ตรงกับเป้าประสงค์ของโครงการ และกำหนดนโยบายวางแผนปฏิบัติการในการกำหนดแนวทางปฏิบัติ นอกจากนี้สามารถนำผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้ประโยชน์ หรือการละทิ้งที่ดินที่ได้รับจัดสรรไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือหาข้อเสนอแนะของโครงการและหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ด้านการปลูกพืช ประมง ปศุสัตว์ แปรรูปของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ในประเด็น ดังนี้

1. สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
2. ปัญหาอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจใช้ประโยชน์ หรือละทิ้งที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จัดสรรให้ทดลองเข้าทำประโยชน์
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ขอบเขตประชากร

1. เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกและเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับจัดสรรพื้นที่เข้าทำประโยชน์ทางการเกษตรจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ตั้งแต่ปี 2560 - 2565 จำนวน 13 ราย
2. เจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว และเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน จำนวน 4 ราย
3. ประชาชนในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดลำพูน ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนของคนในชุมชน ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน 6 ราย

ขอบเขตพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนและเข้าทำประโยชน์ทางการเกษตรในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พื้นที่ จำนวน 14 ไร่

ขอบเขตเวลา

การวิจัยครั้งนี้ เก็บข้อมูลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับจัดสรรพื้นที่ทำประโยชน์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2560 ถึง ปี พ.ศ.2565

นิยามศัพท์เฉพาะ

เกษตรกรรุ่นใหม่ หมายถึง ผู้เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่อยู่ระหว่างการทดลองเข้าทำประโยชน์ทางการเกษตรชั่วคราว ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ หมายถึง โครงการที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ดำเนินการเพื่อให้ผู้ที่มีคุณสมบัติและผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมการ ทดลองเข้าทำประโยชน์ชั่วคราวในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร หมายถึง การใช้ที่ดินที่ได้รับจัดสรรให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ชั่วคราวในที่ดินที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำการเกษตร เช่น การปลูกพืช การประมง การปศุสัตว์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

การจัดที่ดินโครงการฯ หมายถึง ขั้นตอนกระบวนการดำเนินโครงการฯ ตั้งแต่ การเตรียมพื้นที่รองรับ การนำผู้เข้ารับการอบรมดูพื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ การส่งตัวผู้เข้ารับการอบรมสู่ที่ดินทำกิน ส.ป.ก. การทดลองเข้าทำประโยชน์ชั่วคราวในที่ดินที่รองรับ การติดตามและประเมินผลเกษตรกรรุ่นใหม่และการพิจารณาขอเอกสารสิทธิการเข้าทำประโยชน์ตาม พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในที่นี้จะไม่รวมถึงกระบวนการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติในโครงการ

การทำกรเกษตร หมายถึง ลักษณะการทำกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น การทำไร่ การทำสวน การทำนา การเลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น โดยมีรูปแบบการทำเกษตรต่างๆ กัน เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำเกษตรแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง คุณลักษณะส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับกับการศึกษา สถานะภาพ รายได้ เป็นต้น

บทที่ 2

ทฤษฎีและการตรวจเอกสาร

การศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลง สาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในขอบเขตดังนี้

1. หลักการทรงงานใน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
2. แนวคิดการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย
3. การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน
4. โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
5. เกษตรทฤษฎีใหม่
6. แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance)
7. แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจและการตัดสินใจในครอบครัวเกษตรกร
8. บริบทชุมชน พื้นที่แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลาง ที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด มีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการ เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท นำมาปฏิบัติเพื่อให้ บังเกิดผลต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ ตลอดไป โดยหลักการทรงงานที่สามารถผู้ศึกษาเห็นว่ามีความเกี่ยวกับการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

1. **ระเบิดจากข้างใน** ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ดังพระราชดำรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการ พัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจาก

สังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรือตั้งตัว อย่าให้โดยที่ผู้รับยังไม่พร้อมที่จะใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

2. ทำตามลำดับขั้นตอน ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุดของประชาชนก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำ เพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยาก ล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วันพฤหัสบดี ที่ 18 กรกฎาคม 2517

3. ภูมิสังคม การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน และใช้หลักในการปรับตัวให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้ ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเค้าต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

4. **ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด** ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้ อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงให้ใช้หลัก Cost Effectiveness (คุ้มค่า) ไม่ใช่ Cost Benefit (คุ้มทุน) เสมอไป ซึ่งหมายถึงปัญหาของมนุษย์คิดเป็นราคาไม่ได้ อย่าไปเน้นกำไร หากแต่เราต้องจัดการให้ความทุกข์ของเขาหมดไปให้ได้ และเน้นความยั่งยืนและประโยชน์สุข

5 **การมีส่วนร่วม** ในการทรงงานพระองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย ทั้งประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็น หรือที่เรียกประชาพิจารณ์เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยให้เอาชาวบ้านเป็นครู ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำให้กว้างขวาง หนักแน่นรู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาด นั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

6. **การพึ่งตนเอง** การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในเบื้องต้นเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และขั้นต่อไปคือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้หลักคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางเส้นทางชีวิตของตนเองให้เรียบง่าย ธรรมดา และเดินสายกลางด้วยปัญญาพร้อมคุณธรรมในจิตใจ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุลของทรัพยากร ให้มีความมั่นคงและเกิดความยั่งยืนในที่สุด เปรียบเสมือนเป็นการวางรากฐานของอาคารให้แข็งแรง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อเป็นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

พระบรมราชาธิวาทีในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วันศุกร์ ที่ 19 กรกฎาคม 2517

7. พออยู่พอกิน ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป การดำเนินชีวิตให้พออยู่พอกินนั้น ต้องมีทรัพยากรให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หากขาดแคลนจะทำให้ไม่เพียงพอ อดอยาก ไม่มั่นคงในชีวิต จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรลดลงทุกที ภาวะขาดแคลนย่อมเกิดขึ้น ทรงแก้ไขปัญหาทุกด้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติทรงฟื้นฟูและรักษาความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปเพื่อสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น เพราะเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย ว่าเมืองไทยเซย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ว่ามีพอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวด...ที่สุดก็คือประโยชน์ร่วมกัน คือ ความพอมีพอกิน พออยู่ปลอดภัยของประเทศชาติ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพุธ ที่ 4 ธันวาคม 2517

8. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักความคิดที่จะดำเนินการเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำชีวิตไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน เสมือนเป็นการวางฐานรากของตัวอาคาร ดังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ ดังนี้

“...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้ง
ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...”

(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.). ม.ป.ป.)

แนวคิดการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบการถือครองที่ดินของไทยเริ่มปรากฏตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 โดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอแนวคิดการจัดระบบการถือครองที่ดินไว้ในสมุดปกเหลืองหรือเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติโดยระบุว่า “ให้รัฐบาลซื้อที่ดินจากประชาชนที่ต้องการขายแล้วนำมาพัฒนา ทำคูทำคันนา จัดทำเป็นที่ดินประกอบการเกษตรของรัฐเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา และมีการใช้วิชาการสมัย จากนั้นให้ราษฎรมาเป็นลูกจ้างประกอบการเกษตรของรัฐบาล” ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกคัดค้านเป็นอย่างมาก โดยถูกกล่าวหาว่าเป็นวิธีการของลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้นแนวคิดการปฏิรูปที่ดินจึงไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้นเริ่มมีปัญหาเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกิน รัฐบาลในสมัยต่อไปพยายามจัดระบบการถือครองที่ดินโดยมาตรการต่าง ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 เพื่อจัดที่ดินให้แก่สมาชิกนิคมสหกรณ์ และนิคมสร้างตนเอง และพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2517 ซึ่งกำหนดระยะเวลาการเช่าและค่าเช่าเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งผู้เช่าและผู้ให้เช่า

ทั้งนี้ ปัญหาที่ดินที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งการขาดแคลนที่ดินทำกิน เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น จำนวนผู้เช่าที่ดินเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะในภาคกลางและภาคเหนือ การบุกรุกเข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐและหนี้สินของเกษตรกร รวมถึงการยึดที่ดินเพื่อใช้หนี้ ปัญหาเหล่านี้ทวีความรุนแรงขึ้น ขณะที่กฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวได้

ในช่วงเวลานั้น หลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ญี่ปุ่น สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐประชาชนจีน นำนโยบายการปฏิรูปที่ดินมาใช้และประสบความสำเร็จ ทำให้การปฏิรูปที่ดินได้รับความสนใจอีกครั้งหนึ่ง โดยมีบุคคลหลายกลุ่มทั้งข้าราชการ นักการเมือง ชาวไร่ ชาวนา เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของราษฎร

หน่วยงานราชการที่เริ่มให้ความสนใจการปฏิรูปที่ดิน คือ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ศึกษาปัญหาการถือครองที่ดินของเกษตรกรโดยเฉพาะในภาคกลาง และได้เสนอโครงการปรับปรุงระบบการถือครองที่ดินและจัดรูปที่ดินเพื่อพิจารณากำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2513 ให้สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รับไปพิจารณาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งการเคลื่อนไหวของกรมพัฒนาที่ดินในครั้งนั้น

ทำให้รัฐบาลสนใจปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนและจัดตั้งกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้กับเกษตรกร เพื่อจัดหาที่ดินแปลงใหญ่ที่เหมาะสมกับการเกษตรจัดสรรให้เกษตรกรซื้อผ่อนส่งภายใน 15-20 ปี ดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 10 ต่อปี รวมทั้งแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาเรื่องการปฏิรูปที่ดินด้วย และในปี พ.ศ. 2515 ดร.ไชยยงค์ ชูชาติ ซึ่งได้รับมอบหมายให้จัดทำโครงการปฏิรูปที่ดินได้เสนอโครงการต่อคณะปฏิวัติ และเข้าสู่การพิจารณาของสภาบริหารคณะปฏิวัติในวันที่ 15 มีนาคม 2515 และสภามีมติเห็นชอบในหลักการและให้นำเสนอคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติเพื่อพิจารณาและคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติได้เสนอร่างเค้าโครงการปฏิรูปที่ดินต่อสภาการบริหารของคณะปฏิวัติ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 แต่สภาการบริหารของคณะปฏิวัติมีมติให้รอการพิจารณาไว้ก่อน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองในปี พ.ศ. 2516

ส่วนการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวไร่ชาวนา เริ่มในปี พ.ศ. 2514 เมื่อผู้นำชาวนาเข้ามาร้องเรียน รัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกิน และมีเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องขอความเป็นธรรมในสิทธิการถือครองที่ดินเนื่องจากถูกนายทุนฉ้อโกงที่ดินและข่มขู่อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2517 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาให้ได้รับความเป็นธรรม โดยจัดให้กลับเข้าทำกินในที่ดินเดิมในอัตราค่าเช่าที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อย่างไรก็ตามยังมีการเรียกร้องให้ รัฐบาลแก้ไขปัญหาด้วยการปฏิรูปที่ดิน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้บัญญัติการปฏิรูปที่ดินไว้ในมาตรา 81 ว่า “ให้รัฐพึงส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์และสิทธิที่ดินเพื่อประกอบเกษตรอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินและวิธีการอื่น ๆ” และรัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างนโยบายมาตรการในการปฏิรูปที่ดินและร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้อนุมัติ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2518 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2518 และมีการจัดตั้ง สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ เพื่อดำเนินการตามกฎหมายฉบับนี้

ในการดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีคณะกรรมการระดับชาติ และระดับจังหวัดกำกับ และติดตามการดำเนินงานประกอบด้วยคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.)

ความหมายของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตาม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 หมายถึง การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิ และการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อ หรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดินซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพและสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่า หรือเช่าทำประโยชน์ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2556)

ดังนั้นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ การสร้างความเท่าเทียมกันด้านสิทธิและการถือครองที่ดิน และการให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกรเพื่อให้สามารถดำรงชีพในที่ดินที่ได้รับจากการปฏิรูปได้ (อภาพรรณ พัฒนพันธุ์, 2561: 27)

ภารกิจงานดำเนินงาน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดภารกิจงานดำเนินงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. งานจัดที่ดิน เป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรได้เป็นเจ้าของที่ดินภายใต้กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยดำเนินการในที่ดิน 2 ประเภท ได้แก่ ที่ดินของรัฐ และที่ดินเอกชน

ที่ดินของรัฐ มี 4 ประเภทได้แก่

ส.ป.ก. จะทำการสำรวจจริงวัด และสอบสวนสิทธิในที่ดิน เจรจากระจายสิทธิ ลดเนื้อที่และแบ่งแยกที่ดิน (กรณีมีที่ดินเกินสิทธิตามกฎหมาย) เพื่อนำมาจัดให้เกษตรกรเช่าหรือเช่าซื้อ หรือเช่าทำประโยชน์ตามที่เกษตรกรได้ยื่นคำร้องไว้ ซึ่งเกษตรกรจะได้รับสิทธิตามกฎหมายปฏิรูปที่ดิน ได้รับหนังสือรับมอบที่ดิน (ส.ป.ก.4-28) และหนังสืออนุญาตเช่าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.4-01) และมีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดินต่อไป โดยที่ดินของรัฐ ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมสภาพที่จำแนกเป็นที่จัดสรรตามมติคณะรัฐมนตรี ที่สาธารณประโยชน์ ที่ราษฎรเลิกใช้ร่วมกัน ที่สาธารณสมบัติแผ่นดิน และที่รกร้างว่างเปล่าที่อยู่นอกเขตป่าไม้ถาวร

ที่ดินเอกชน ส.ป.ก.จะนำที่ดินที่จัดซื้อหรือเวนคืนมาจัดสรรแก่เกษตรกรผู้เช่า หรือผู้ไร่ ที่ทำกิน หรือผู้มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ ซึ่งเกษตรกรจะต้องเช่า หรือเช่าซื้อจาก ส.ป.ก. และมีโอกาสเป็นเจ้าของที่ดินต่อไป โดย ส.ป.ก.จะจัดซื้อ หรือเวนคืนที่ดินจาก เจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเกินกว่าพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนด

2. งานพัฒนา ดำเนินงานในส่วนที่ไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ๆ ในกระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ โดยให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการก่อสร้างปรับปรุง ซ่อมแซมเส้นทางคมนาคมและแหล่งน้ำ เพื่อยกระดับสภาพความเป็นอยู่ตามความจำเป็น และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

3. งานเพิ่มรายได้ เป็นการดำเนินงานปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและโครงสร้าง ทางการเกษตร จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน จัดหาสินเชื่อและปัจจัยการผลิต พัฒนาและ ส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรและนอการเกษตร การให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการรักษาดูแล ทรัพยากรธรรมชาติ และอื่น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบและมติของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม (คปก.) ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในที่ดิน สาธารณะ ที่ดินชุมชน และที่ดินที่จัดให้เกษตรกร โดย ส.ป.ก.จะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตามสภาพของท้องถิ่นนั้น ๆ สอดคล้องกับความต้องการของ เกษตรกร

อำนาจหน้าที่

สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและกฎหมายอื่น ที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการจัดหาที่ดินเอกชน และที่ดินของรัฐ มาดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ตลอดจนถึง การจัดที่อยู่อาศัยจัดที่ดินให้เกษตรกรทำประโยชน์ เช่า เช่าซื้อ การให้กรรมสิทธิ์และการใช้ประโยชน์ ที่ดิน ประสานงานส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและ พัฒนาองค์ความรู้ด้าน การปฏิรูปที่ดินและวิชาการด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน จำแนกการใช้ประโยชน์พัฒนาประสิทธิภาพ การบริหารจัดการทรัพยากร พื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาพื้นที่เกษตรกรรม

4. บริหารกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและค่าใช้จ่ายเพื่อ การปฏิรูปที่ดินการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ การให้กู้ยืมเงินสำหรับการพัฒนาอาชีพ รวมตลอดถึง การใช้งบกองทุน เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้สูญเสียสิทธิในที่ดิน รวมทั้งการจัดทำสารบบที่ดินเพื่อ การปฏิรูปที่ดิน

5. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือตามที่กระทรวง หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง การเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ

1. เพื่อประกอบเกษตรกรรม
2. ประกอบกิจกรรมสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่
  - 2.1 กิจกรรมทางวิชาการเกษตร
  - 2.2 กิจกรรมที่ส่งเสริมหรือประกันราคาพืชผลการเกษตรหรือลดต้นทุนทางการเกษตร
  - 2.3 กิจกรรมที่เป็นข้อตกลงร่วมกับ ส.ป.ก. ในการดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร
  - 2.4 กิจกรรมที่เป็นการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตจำหน่ายและการตลาดให้เกิดผลดียิ่งขึ้น
  - 2.5 กิจกรรมที่เป็นการบริการหรือเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในเขตดำเนินการปฏิรูปที่ดิน
3. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ กิจกรรมแปรรูปผลิตผล ซึ่งให้ผลผลิตทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นหลัก

นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ยังรวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมนั้นด้วย

ดิน (Soil) ตามความหมายทางปฐพีวิทยา หมายถึง เทหวัตถุทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบนผิวโลก ช่วยค้ำจุนการทรงตัวของพืช ดินประกอบด้วย แร่ธาตุ และอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ มีลักษณะชั้นแตกต่างกันตามวัตถุต้นกำเนิดของดิน แต่มีความสัมพันธ์ต่อกันโดยกระบวนการกำเนิดดิน การกระทำของสภาพอากาศ ระยะเวลา ฯลฯ

ที่ดิน (Land) มีความหมายต่างไปจากดิน (Soil) เพราะคำว่าที่ดิน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีที่อยู่เฉพาะแน่นอน เคลื่อนย้ายไม่ได้ มีปริมาณจำกัด ไม่สามารถเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ตามความต้องการของมนุษย์ เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถือครองกรรมสิทธิ์ทางกฎหมายที่ดินที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อันอาจใช้ประโยชน์สนองความต้องการของมนุษย์ในทางต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลตอบแทนจากการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นเป็นประการสำคัญ (รัตนะ สวามีชัย, 2559: 58)

การใช้ที่ดิน (Land Use) เป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นประโยชน์ตามความต้องการของมนุษย์โดยมีขอบเขตทำให้สภาพพื้นที่เดิมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อทำการเกษตร การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อเป็นเขตพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย การพัฒนาระบบชลประทาน และการพัฒนาพื้นที่แหล่งน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ การใช้ประโยชน์ที่ดินยังสามารถทำให้เจ้าของพื้นที่ได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจได้อีกด้วย การใช้ที่ดิน สามารถแบ่งได้ 32 ลักษณะ

1) การใช้ที่ดินในเมือง ส่วนใหญ่ใช้เป็นถนน ที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบการค้า การอุตสาหกรรม หรือสาธารณสถาน เป็นต้น ซึ่งจะแตกต่างกับการใช้ที่ดินในชนบท 2) การใช้ที่ดินในชนบท จะมุ่งใช้ที่ดินเพื่อผลิตผลทางการเกษตร เช่น การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (อาทิตยา พองพรหม และคณะ, 2560: 5)

ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ การใช้ที่ดินในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หรือประกอบกิจการเพื่อเกษตรกรรม ซึ่งสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562) ได้แบ่งลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรออกเป็นหลายประเภท คือ ที่นาข้าว ที่พืชไร่สวน ที่สวนไม้ผล ที่สวนไม้ยืนต้น ที่สวนผัก ที่สวนไม้ดอก ที่สวนไม้ประดับ และการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร 149.25 ล้านไร่ จากพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ 320.69 ล้านไร่ ปัจจุบัน พบว่ามีการใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเป็นหลัก ได้แก่ ข้าว ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง และอ้อย (ที่เหลือเป็นพืชและการเกษตรอื่น ๆ) (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562)

การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตร หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ที่ทำการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมักเกิดขึ้นเป็นบริเวณกว้าง เช่น การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ (สมพร สง่าวงศ์, 2552)

การใช้ที่ดิน (Land Utilization) ที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัด ที่ดินมีลักษณะที่แตกต่างกันตามโครงสร้างคุณสมบัติและสภาพภูมิประเทศ อย่างไรก็ตาม ลักษณะการใช้ที่ดินมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ใช้สำหรับรูปแบบการใช้ที่ดินในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ (ไกรสร คือประโคน, 2542)

1. ปัจจัยทางธรรมชาติหรือลักษณะทางธรรมชาติของที่ดิน ลักษณะของดินที่ต่างกันจะเหมาะสมกับกิจกรรมที่ต่างกัน บางชนิดเหมาะกับการเกษตร บางชนิดไม่เหมาะกับการเกษตร ปัจจัยทางธรรมชาติที่มีผลต่อการเลือกกิจกรรมหรือลักษณะการทำประโยชน์ ได้แก่ แสงแดด ปริมาณน้ำฝน และแหล่งน้ำ ภูมิประเทศ การระบายน้ำ และลักษณะของดินและแร่ธาตุดิน ที่ตั้งที่ดินใกล้หรือไกลจากตลาด และการขนส่งง่ายหรือยาก

นอกจากนี้ ที่ดินยังมีคุณลักษณะอื่น ๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการใช้ที่ดินหรือกิจกรรมในแปลงเกษตร โดยขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าของที่ดินในการจัดการกับที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร (อรุณี ปิ่นประยงค์, 2547 อ้างใน วีระชัย นาควิบูลยวงศ์ และคณะ., 2554: 6) ได้สรุปความสำคัญของที่ดินกับการใช้ประโยชน์ไว้ ดังนี้

1. ที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่าควรจะมีพืชและสัตว์ชนิดใด
2. ที่ดินสามารถกำหนดระยะเวลาปลูก ระบบการปลูกและรูปแบบการผลิตทางการเกษตร

3. ชนิดของดินที่ส่วนในการกำหนดกิจกรรม เช่น ดินเหนียวปนร่วน เหมาะกับการทำนา ดินร่วนปนทรายอาจเหมาะกับการปลูกพืชไร่บางชนิด เป็นต้น

4. สภาพพื้นที่ ที่เป็นที่ราบ ที่ลุ่ม ที่ดอน มีส่วนกำหนดชนิดพืชที่ปลูก เช่น ที่ราบและที่ลุ่มเหมาะกับการทำนา พืชผัก ไม้ดอก ไม้ผลบางชนิด พื้นที่ลุ่มต่ำมากเหมาะกับการทำบ่อปลา นาบัว นาผักกระเฉด เป็นต้น ที่ดอนอาจจะเหมาะกับพืชไร่ ไม้ผลบางชนิดและการเลี้ยงสัตว์

5. ลักษณะและคุณสมบัติของดิน เช่น ความเป็นกรดเป็นด่าง ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ความลึกของหน้าดิน ฯลฯ มีผลต่อการกำหนดกิจกรรม วิธีการผลิต ทั้งปริมาณและคุณภาพ

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรหรือกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมนุษย์มีแนวโน้มที่จะใช้ที่ดินที่ดีที่สุดในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดก่อน ที่ดินที่มีคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำไปใช้ในด้านที่จะทำให้เกิดประโยชน์น้อยลงตามลำดับ เนื่องจากที่ดินที่คุณภาพต่ำจะมีต้นทุนสูงกว่าที่ดินที่มีคุณภาพดี เพราะต้องใช้ทุนในการปรับปรุงที่ดิน ที่ดินคุณภาพต่ำลงมาจะถูกนำมาใช้เมื่อความต้องการสินค้ามากขึ้นจนคุ้มค่ากับการลงทุน และจะหยุดใช้ก็ต่อเมื่อความต้องการสินค้าอิ่มตัว หรือราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิตโดยเฉพาะต้นทุนผันแปร

3. ปัจจัยทางสถาบัน เช่น การมีหรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกษตรกร มีแนวโน้มที่จะนำที่ดินมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตมากขึ้นถ้าเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นโครงการต่าง ๆ ของรัฐเกี่ยวกับที่ดิน การจัดสรรที่ดิน การจัดรูปที่ดินและโครงการพัฒนาต่าง ๆ

4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี การมีเทคโนโลยี ความรู้ และเครื่องจักรกลการเกษตรที่ก้าวหน้ามากขึ้นทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินเปลี่ยนไปด้วย เช่น มีการเพาะปลูกแบบเชิงเดี่ยวแปลงใหญ่ได้ เนื่องจากมีเครื่องจักรกลแทนแรงงานคน และสัตว์ ความก้าวหน้าของภาคอุตสาหกรรมทำให้ต้องการวัตถุดิบการเกษตรเพิ่มขึ้น มีการขยายการเพาะปลูกมากขึ้น เป็นต้น

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประการหนึ่ง คือ การใช้ที่ดินแบบเข้มข้น (Intensive Land Use) ซึ่งหมายถึง การใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ทุน แรงงาน รวมถึงการจัดการอย่างเต็มที่ในดินที่ใช้เพื่อการผลิต ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างเต็มที่มีหลายประการ เช่น ถ้าความต้องการสินค้าเกษตรมากขึ้น ราคาผลผลิตเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตก็มีกำลังใจในการลงทุนลงแรงในที่ดิน

เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ปัจจัยด้านทัศนคติและลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรมีผลต่อการใช้ที่ดินอย่างเต็มที่หรือแบบเข้มข้นเช่นกัน หากมีนิสัยขยันขันแข็งจะมีแนวโน้มที่จะใช้ที่ดินอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ กลุ่มคนที่อยู่ในที่ร่นแค่นหรือมีที่ดินน้อยและขยัน มีแนวโน้มจะใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเต็มที่ (ไกรสร คือประโคน, 2542: 24)

โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

เป็นที่ยอมรับกันว่าภาคการเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยมาโดยตลอด ไม่เพียงเป็นแหล่งรองรับอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของประเทศ (ส.ป.ก., 2556) แต่ยังเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก ทั้งเพื่อการบริโภคและส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ สร้างรายได้ปีละหลายแสนล้านบาทถึงแม้จะมีวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 ทำให้ทุกภาคการผลิตได้รับผลกระทบ แต่ภาคเกษตรก็ยังเป็นฐานการผลิตที่ช่วยกอบกู้และบรรเทาวิกฤตเศรษฐกิจของชาติได้

แต่ในปัจจุบัน พบว่า การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมมีจำนวนลดน้อยลงจนเหลือเพียงร้อยละ 40 และคาดการณ์ว่าหากเปลี่ยนให้เป็นไปเช่นนี้ ในอนาคตอันใกล้จะเหลือเพียงร้อยละ 30 และอายุโดยเฉลี่ยของเกษตรกรจะสูงขึ้น คือ มากกว่า 45 ปี (ส.ป.ก., 2556) เพราะนับวันจะขาดแรงงานในครัวเรือนภาคเกษตรวัยหนุ่มสาว อีกทั้งเกษตรกรขาดการพัฒนาความรู้และทักษะ ทำให้มีการปรับปรุงพัฒนาการผลิต การบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ในขณะเดียวกัน มีผู้สนใจเรียนทางด้านเกษตรและวิชาที่เกี่ยวข้องน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จนเกิดการสูญเปล่าของทรัพยากรบุคคล และการลงทุนทางการศึกษา (ส.ป.ก., 2556)

ด้วยเหตุนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ จึงเห็นพ้องต้องกัน ในอันที่จะสร้างโอกาสให้บุคคลที่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้รับการศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพ และวิทยาลัยประมง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการพัฒนาบุคคลที่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรและเกษตรกรอย่างยั่งยืนในอนาคต โดยใช้กลไกการทำงานเดิมที่มีอยู่ของแต่ละองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งได้รับประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย และได้ร่วมมือจัดทำโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551 มีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2551-2554) ซึ่งมีกรอบการดำเนินงานและกิจกรรมความร่วมมือ ดังนี้

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ จะร่วมกันสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยธรรมาภิบาลสร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรมเล็งเห็นความสำคัญและสนใจเข้าศึกษาต่อวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ ภายใต้หลักสูตรเฉพาะที่ให้การศึกษาระดับภาคทฤษฎีและปฏิบัติในการฝึกทักษะตลอดจนการคัดเลือกยุวเกษตรกรที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับเข้าศึกษาต่อตามหลักสูตรดังกล่าว

2. กระทรวงศึกษาธิการ จะกำหนดหลักสูตรเฉพาะที่มีการให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติด้านการเกษตร เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลที่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรม และยุวเกษตรกรได้เข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ ที่ดำเนินการภายใต้โครงการความร่วมมือของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ

3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะให้การสนับสนุนและร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการพัฒนาพื้นที่ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และจัดการเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เหมาะสมภายในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ ในการรองรับการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติของผู้เข้ารับการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ จะร่วมมือในงานวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการการถ่ายทอดองค์ความรู้ และสนับสนุนการดำเนินงานด้านการเกษตร การผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตร

5. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ จะร่วมกันสร้างโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงองค์ความรู้ การรับบริการเทคโนโลยี การจัดการเครื่องจักรกลเกษตร การใช้ประโยชน์พื้นที่ ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดการตลาดเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและการบริการภาคเกษตร

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เกษตรกรรายอื่นได้เรียนรู้ โดยผ่านกลไกของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ

2. เพื่อพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนและเป็นการแก้ไขปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจทักษะในการประกอบอาชีพในอนาคตโดยผ่านปราชญ์เกษตรและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ผ่านกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กรมพัฒนาที่ดิน

พัฒนาการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

การดำเนินงานโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้มีการพัฒนาและขยายเครือข่ายความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ดังนี้

25 กรกฎาคม 2550 โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่ โดยความร่วมมือของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัด สอศ. และสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาเข้ามาเรียนเพิ่มขึ้นและเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม ดำเนินการในสถานศึกษานำร่อง 8 แห่ง

12 มีนาคม 2551 ลงนามความร่วมมือโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ภายใต้อำนาจความร่วมมือของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย ส.ป.ก. และกระทรวงศึกษาธิการ โดย สอศ. ดำเนินการ 76 จังหวัดทั่วประเทศ มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสให้บุคคลที่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้รับการศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ สังกัด สอศ. เพื่อเป็นการพัฒนา ภาคเกษตรอย่างยั่งยืน

3 กรกฎาคม 2552 กระทรวงแรงงาน โดยกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กรมการจัดหางาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ร่วมกันทำข้อตกลงความร่วมมือ โดยมีเจตจำนงมุ่งเน้นร่วมกันในการช่วยเหลือผู้ถูกเลิกจ้างที่ประสงค์จะเปลี่ยนอาชีพเป็นเกษตรกรรม ได้มีที่ดินทำกินและประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

7 สิงหาคม 2552 ผนวกโครงการที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกันเป็นหนึ่งเดียว ภายใต้อำนาจโครงการ “สร้างและพัฒนาการเกษตรกรรุ่นใหม่” โดยใช้แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามโครงการพัฒนาเกษตรกรมืออาชีพยุคใหม่ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือ 4 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่ดำเนินการนำร่องในสถานศึกษา 8 แห่ง เป็นฐานในการขยายผลโครงการฯ และปรับการดำเนินงานเฉพาะใน 16 วิทยาลัย นำร่อง (16 จังหวัดทั่วประเทศ) มีเป้าหมายเพื่อ 1) พัฒนาระบบการศึกษาเกษตร และการเตรียมกำลังคนรุ่นใหม่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม โดยบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน 2) สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการผลิตคนเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมและยกระดับอาชีพของชุมชนเดิมได้ โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายการดำเนินโครงการเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้สนใจทั่วไปที่สนใจประกอบอาชีพด้านการเกษตรใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่

2. กลุ่มนักศึกษา ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ระดับ ประกาศนียบัตร (ปวช.), ประกาศนียบัตรชั้นสูง (ปวส.) ใช้หลักสูตรปกติของสถานศึกษา แต่ปรับรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3. กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ ที่ต้องการพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะด้านเพิ่มเติม ใช้หลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2555)

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ได้รับนโยบายในการดำเนินงานตามกิจกรรมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ในปี พ.ศ. 2560 ในด้านการจัดเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับเกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรมจาก มหาวิทยาลัยแม่โจ้ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ ตามข้อตกลงความร่วมมือ รวมถึงการสนับสนุนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงและพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกรในโครงการ และติดตามประเมินผลการทดลองเข้าทำประโยชน์ของเกษตรกรตลอดระยะเวลาที่เกษตรกรทดลองทำประโยชน์เพื่อส่งผลการประเมินรายงานกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อพิจารณาดำเนินการในขั้นตอนต่อไป โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนมีพื้นที่ในการรองรับเกษตรกร ซึ่งมีเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตร จำนวนเนื้อที่ 17 ไร่ 3 งาน 93 ตารางวา เพื่อรองรับเกษตรกรจำนวน 13 ราย ตั้งอยู่ บ้านโป่งรุ หมู่ที่ 5 ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งในตำบลนครเจดีย์ เป็นพื้นที่ดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดลำพูน

กระบวนการในการคัดเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการ ดังนี้

คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ

1. บุคคลทั่วไป (ผู้ว่างงาน/แรงงานเลิกจ้าง/ผู้จบการศึกษาด้านเกษตรกรรมหรือผู้ที่สนใจจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม)

2. สัญชาติไทย

3. อายุ 20 ปี ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 45 ปีบริบูรณ์ (นับถึงวันสมัคร)

4. จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าขึ้นไป

5. มีเวลาประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้เต็มเวลา

6. ไม่ติดยาเสพติด สุขภาพร่างกายแข็งแรงสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ และไม่มีโรคประจำตัวที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย เมื่อต้องเข้ารับการฝึกปฏิบัติงานเกษตรในภาคสนาม

7. ไม่เป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงต้องห้าม
8. มีใจรักที่จะเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม และยึดมั่นในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมให้เจริญก้าวหน้าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมายเหตุ

1. ครอบครัวเดียวกันสามารถสมัครเข้าร่วมโครงการฯ ได้เพียงคนเดียว
2. หากตรวจสอบภายหลังพบว่าคุณสมบัติไม่ตรงตามที่แจ้งในใบสมัคร ส.ป.ก.และหน่วยงานรับผิดชอบสามารถยกเลิกการเข้าร่วมโครงการฯ และยกเลิกการขอรับการจัดที่ดินทำกินจาก ส.ป.ก. ได้ทันที

สถานที่รับสมัคร

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดทุกจังหวัด, วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ที่เข้าร่วมโครงการ, ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน

หลักเกณฑ์การรับสมัคร

1. ผู้ประสงค์เข้าร่วมโครงการ ต้องมาสมัครด้วยตนเองที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดทุกจังหวัด เท่านั้น กรณีที่ผู้สมัครประสงค์เข้าร่วมโครงการ เคยขึ้นทะเบียน หรือสมัครผ่านกระบวนการอื่น ๆ ขอให้ ส.ป.ก.จังหวัด ประสานแจ้งให้ผู้ประสงค์เข้าร่วมโครงการมาดำเนินการสมัครตามขั้นตอนที่ถูกต้องอีกครั้ง
2. ใบสมัครที่ใช้ จะต้องเป็นใบสมัครที่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการบริหารโครงการฯ และจัดทำโดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด มีตราประทับและมีหมายเลขใบสมัครที่ชัดเจน (ใบสมัครอื่น ๆ ถือเป็นโมฆะ)
3. มีหลักฐานประกอบการสมัครตามที่โครงการกำหนดมายื่นในวันที่สมัครอย่างครบถ้วน
4. เอกสารประกอบการชี้แจงการสมัครที่ผู้สมัครต้องทราบเพิ่มเติม ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นที่ดินรองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ประจำปีงบประมาณ หลักเกณฑ์การเข้าร่วมโครงการฯ

สถานที่ที่เป็นหน่วยฝึกอบรม ประกอบด้วย

ภาคเหนือ

1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร

4. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครสวรรค์
5. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีแพร่

ภาคกลาง

1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสิงห์บุรี
4. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ
3. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานี
4. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครราชสีมา
5. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีร้อยเอ็ด

ภาคใต้

1. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร
2. วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตรัง

ขั้นตอนการตรวจสอบคุณสมบัติและคัดเลือกผู้สมัครเข้ารับการฝึกอบรม

1. ส.ป.ก.จังหวัด สรุปรายชื่อผู้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ ให้ ส.ป.ก.ส่วนกลางทราบ
2. ส.ป.ก.จังหวัดแจ้งรายชื่อผู้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ พร้อมนำสำเนาใบสมัครให้สถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรม
3. ส.ป.ก.จังหวัดร่วมกับสถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรมกำหนดวันคัดเลือกผู้สมัครเข้าฝึกอบรม ทั้งนี้การคัดเลือกให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะใช้วิธีการสอบสัมภาษณ์ หรือทดสอบความสามารถอื่นๆ ที่ได้แจ้งให้ผู้เข้ารับการคัดเลือกทราบล่วงหน้า
4. ส.ป.ก.จังหวัดแจ้งผู้สมัครเดินทางไปสถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรมเพื่อคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรม ตามวันเวลาที่กำหนด
5. สถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรมตรวจสอบคุณสมบัติ ซึ่งแจ้งระเบียบ ข้อบังคับ เงื่อนไขการเข้าฝึกอบรม และดำเนินการคัดเลือกผู้สมัครเข้าฝึกอบรม

5.1 วันที่เข้ารายงานตัวเข้าฝึกอบรม ณ สถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรม กำหนดโดย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)

5.2 เงื่อนไขการเข้ารับการอบรมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และข้อบังคับของหลักสูตร การสร้างทางเลือกเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมของ สอศ.

6. สถานศึกษาหรือ สอศ. ส.ป.ก. จังหวัดแจ้งจำนวนและรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกให้ ส.ป.ก. ส่วนกลางทราบ ภายในเวลา 5 วัน นับจากวันที่ดำเนินการคัดเลือก

กิจกรรมการฝึกอบรม

กิจกรรมในระหว่างการอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ (หลักสูตรการสร้างทางเลือกเพื่อเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม) ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน
  - 1.1 ฝึกอบรมในสถานที่ศึกษาที่เป็นหน่วยงานฝึกอบรม
  - 1.2 ฝึกอาชีพในศูนย์ปฏิบัติการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
2. การนิเทศติดตาม
3. การนำผู้เข้ารับการอบรมดูพื้นที่รองรับ
4. การจัดงานปัจฉิมนิเทศเกษตรกรรุ่นใหม่
5. การประเมินผลผู้เข้ารับการอบรม
6. การส่งตัวผู้เข้ารับการอบรมสู่ที่ดินทำกิน ส.ป.ก.

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

เมื่อผู้ผ่านการคัดเลือก รายงานตัวเข้ารับการอบรมที่สถานศึกษาตามกำหนดเวลาที่ได้ระบุไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และข้อบังคับของหลักสูตร โดยเคร่งครัดซึ่งรูปแบบการอบรม จะมีทั้งการเรียนเนื้อหาเชิงทฤษฎี การฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงาน การทดลองประกอบอาชีพ และกิจกรรมเสริมอื่นๆ ที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เข้ารับการอบรมให้มีความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมได้ ทั้งนี้ให้หน่วยฝึกอบรมประสานความร่วมมือกับหน่วยงานบูรณาการตามโครงการ ให้การช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อให้การจัดการอบรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

**กรอบเนื้อหาวิชา กลุ่มวิชาด้านอาชีพทางการเกษตรประกอบในกลุ่มวิชาทักษะพื้นฐาน
ทางการเกษตร และเทคนิคปฏิบัติ (เลือกตามความเหมาะสมเฉพาะพื้นที่)**

1. การขยายพันธุ์พืช
2. การผลิตไก่ไข่
3. การเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด
4. การผลิตไม้ดอกไม้ประดับ
5. พืชผัก
6. ข้าว ธัญพืช และพืชไร่
7. โคเนื้อ
8. ไม้ผล
9. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
10. พืชสวนครัว และภูมิปัญญาสมุนไพร
11. โรงเรือนทางการเกษตร
12. เครื่องจักรกลทางการเกษตร

กรอบเนื้อหา กลุ่มวิชาด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมการเกษตรและการดำรงชีวิต

1. ดิน และการอนุรักษ์ดินและน้ำ
2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และวัฒนธรรมการเกษตรของชุมชน
3. รูปแบบการจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (กรณีศึกษา)
4. ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรในระดับชุมชนและประเทศผลกระทบต่างๆ

ที่อาจเกิดขึ้นต่อการผลิต

กรอบเนื้อหา กลุ่มวิชาด้านการบริหารจัดการระดับไร่นา

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. การจัดทำบัญชีฟาร์ม และบัญชีครัวเรือน และการจดบันทึกข้อมูลระดับไร่นา
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวางแผนระดับไร่นา

**กรอบเนื้อหา กลุ่มวิชาด้านความรู้ความเข้าใจในการประสานงานกับภาครัฐและการ
พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน**

1. ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรและการพัฒนาชุมชน
2. ข้อกฎหมายเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับเกษตรกร
3. การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ หลักปฏิบัติและขั้นตอน
4. ข้อมูลแหล่งทุนและการเข้าถึงแหล่งทุนในระดับชุมชนและหน่วยงานรัฐ และการพัฒนา

เครือข่ายวิสาหกิจ

หลักสูตรการอบรมของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

- วิธีการจัดเตรียมวัสดุประกอบแปลง 1
- วิธีการจัดเตรียมวัสดุประกอบแปลง 2
- ขั้นตอนและวิธีบริหารจัดการปลูกผักอินทรีย์
- วิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรและผู้บริโภค
- ผลการวิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรและผู้บริโภค
- สรุปการศึกษาทางด้านแนวคิด รูปแบบ หลักการ และความหมาย logistic
- นิเวศวิทยาจิตวิญญาณวัฒนธรรมเกษตรอินทรีย์
- แนวคิดระบบนิเวศเกษตรและการบริหารจัดการ ดิน ไรศ แมลง วัชพืช ด้วยระบบนิเวศ
- ขั้นตอนและวิธีบริหารจัดการปลูกผักอินทรีย์
- การวิเคราะห์การบริหารจัดการศัตรูพืชโดยระบบนิเวศน์ในการปลูกผักอินทรีย์(EPM in FFS)
- การจัดการแปลงผักและการวางผังทางการเกษตร
- การจัดการระบบฐานข้อมูลเชิงนิเวศในระบบสารสนเทศ
- การจัดการระบบฐานข้อมูลเชิงนิเวศในระบบสารสนเทศ 1
- เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับธุรกิจเกษตรอินทรีย์
- การวางแผนธุรกิจเกษตร : การตลาด Business Model Canvas
- สถานการณ์ระบบตลาดเกษตรอินทรีย์เศรษฐกิจศาสตร์มหภาค
- เศรษฐศาสตร์จุลภาค
- เศรษฐศาสตร์เชิงประยุกต์ต่อเกษตรอินทรีย์เชิงโครงสร้าง
- เศรษฐศาสตร์เชิงประยุกต์ต่อเกษตรอินทรีย์เชิงการตลาด
- วางแผนการเงินส่วนบุคคล
- การวางแผนธุรกิจเกษตร : การเงิน
- การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการผลผลิตผู้บริโภค
- การจัดการผลผลิตตามความต้องการผู้บริโภค
- พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
- การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในยุค Thailand 4.0
- ระบบฟาร์มเกษตรอินทรีย์เทคนิคการขายและการพูดในที่สาธารณะ
- วิธีการบริหารจัดการกลุ่มสัมพันธ์และการสื่อสาร
- การบริหารจัดการกลุ่มสัมพันธ์และการสื่อสาร
- การวางแผนธุรกิจเกษตร: องค์กรและการจัดการ

- การวางแผนธุรกิจเกษตร: HRM
- การวางแผนธุรกิจเกษตร: ตราสินค้า
- การวางแผนธุรกิจเกษตร: การบริหารการผลิต
- การปลูกผักสวนครัวและเกษตรอินทรีย์
- การผลิตเห็ดเศรษฐกิจและเห็ดสมุนไพรด้วยตนเอง
- พืชผักสวนครัวรอบรั้วกินได้ 1
- พืชผักสวนครัวรอบรั้วกินได้ 2
- เทคนิคการเตรียมกล้าพันธุ์และการผลิตผักสดด้วยระบบปลอดภัย
- ระบบน้ำในแปลงผัก ไม้ผลและการจัดการน้ำสู่ Smart Farm
- การปลูกสตอเบอร์รี่อินทรีย์
- การปลูกมะเขือเทศ
- การปลูกข้าวอินทรีย์ และการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว/การเตรียมแปลง/การปลูก/การดูแล

รักษาและการเก็บเกี่ยว

- การควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี
- การเลี้ยงหมูหลุมอินทรีย์และการผลิตอาหารหมูอินทรีย์
- การกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยการผลิตปุ๋ยมูลไส้เดือนดิน
- ระบบไฮโดรโปนิคอินทรีย์
- การเลี้ยงไก่และการผลิตอาหารไก่อินทรีย์
- การผลิตอาหารประมงอินทรีย์
- การเลี้ยงปลาเศรษฐกิจ โดยระบบอินทรีย์
- ระบบการเลี้ยงกุ้งน้ำจืดอินทรีย์
- มาตรฐานสัตว์น้ำอินทรีย์
- ระบบการเลี้ยงปลาน้ำจืดอินทรีย์
- การขยายพันธุ์ปลา
- การเพาะเลี้ยงชันโรง

ศึกษาดูงานชุมชนเกษตรอินทรีย์

- เกษตรกรเครือข่ายต้นน้ำแม่ฮาว ต.สบเปิง สวนนายอ้าย ธรรมธิ บ้านปางฮ่าง
- กลุ่มเกษตรอินทรีย์ดอนเจียง และ โรงแปรรูปแม่บ้านสันป่ายาง ตำบลสันป่ายาง
- ศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรกรแม่ทา

ขั้นตอนการนิเทศติดตาม

ผู้แทนหน่วยงานความร่วมมือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และหน่วยงานบูรณาการร่วมดำเนินการนิเทศติดตามการฝึกอบรมในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีของเกษตรกรรุ่นใหม่ภายในเดือนที่สองของการอบรม เพื่อให้ข้อมูลรายละเอียด ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
2. หลักเกณฑ์การประเมินผลการอบรม
3. ความพร้อมที่ดินรองรับ ทั้งข้อมูลที่ดินรายละเอียดและแปลงรวม
4. สิทธิประโยชน์ ตอบข้อซักถาม
5. เงื่อนไขการทดลองประกอบอาชีพในศูนย์ปฏิบัติการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
6. การติดตามประเมินผลการทดลองเข้าทำประโยชน์ 6 เดือน
7. ดำเนินการให้ผู้เข้าอบรมลงทะเบียนแจ้งความประสงค์เลือกพื้นที่เพื่อทดลองเข้าทำประโยชน์เกษตรกรรุ่นใหม่

ขั้นตอนการนำผู้เข้ารับการอบรมดูพื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการนิเทศติดตามการอบรมเรียบร้อยแล้ว ส.ป.ก.ส่วนกลาง จะจัดทำฐานข้อมูลการลงทะเบียนแจ้งความประสงค์เลือกทดลองเข้าทำประโยชน์ให้ ส.ป.ก.จังหวัดทราบ เพื่อกำหนดวัน เวลา และนำเกษตรกรเข้าดูพื้นที่รองรับพร้อมชี้แจงรายละเอียดให้ชัดเจนในวันไปดูพื้นที่จริงหลังจากผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตร

หลักเกณฑ์เงื่อนไขระหว่างการเข้าดูพื้นที่ดินรองรับ

1. ส.ป.ก.จังหวัดบรรยายสรุปสภาพพื้นที่รองรับและเงื่อนไขการเข้าทำประโยชน์
2. เกษตรกรตัดสินใจและแจ้ง ส.ป.ก.จังหวัดตกลงเข้าทำประโยชน์ ในกรณี พื้นที่รองรับมี

น้อยกว่าที่จะรองรับเกษตรกรให้จังหวัดใช้วิธีจับฉลาก

3. ส.ป.ก.จังหวัดแจ้งผลการลงทะเบียนเข้าพื้นที่รองรับให้ ส.ป.ก.ส่วนกลางทราบ

หมายเหตุ หาก ส.ป.ก.ไม่ขึ้นบัญชีการรอจัดที่ดินรายละเอียดในกรณีที่เกษตรกรยังไม่ตัดสินใจเข้าพื้นที่ และจะแจ้งตัดสิทธิการเข้าร่วมโครงการ ฯ อย่างเป็นทางการ

ที่ดินรองรับลักษณะแปลงรวม

ที่ดินแปลงรวม คือที่ดินของ ส.ป.ก.มีพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งเดิมเป็นแปลงสาธิต แปลงศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง แปลงไม้ผล ฯลฯ ซึ่งปัจจุบัน ส.ป.ก.ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ให้เช่าทำกินช่วงระหว่างรอการเข้าทำประโยชน์พื้นที่รายแปลง เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่สร้างศักยภาพในการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างต้นแบบการทำอาชีพการเกษตรได้สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่รองรับ และการปรับตัวเข้าสู่วิถีชีวิตเกษตรกรให้อยู่รอด เกิดความพร้อมและมั่นใจก่อนลงรายแปลง อีกทั้งเป็นแนวทางขจัดปัญหาการไม่เช่าทำกินจริงโดยอ้างอิงเงินลงทุนไม่พอเพียง พื้นที่ไม่พร้อม รวมกลุ่มไม่ได้ เป็นต้น

ที่ดินรองรับลักษณะรายแปลง

ที่ดินรองรับลักษณะรายแปลง คือที่ดินที่ได้ผ่านการนำเสนอโดย ส.ป.ก.จังหวัดต่อ คณะอนุกรรมการโครงการ และประกาศเป็นพื้นที่รองรับรายแปลงประจำปีงบประมาณนั้น ๆ อย่างเป็นทางการเท่านั้น สำหรับที่ดินที่ไม่ได้มีการประกาศผ่านการนำเสนอของโครงการ จะไม่ถือเป็นพื้นที่ทำกินภายใต้โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรที่เลือกพื้นที่ นอกเหนือจากที่โครงการกำหนดถูกต้องสิทธิในการสนับสนุนงบประมาณต่อเนื่อง

ที่ดินของ ส.ป.ก. ที่จัดให้เกษตรกรรุ่นใหม่เช่าทำประโยชน์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ที่ดินของรัฐ พิจารณามอบเอกสารสิทธิตาม พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดิน รายละเอียดไม่เกิน 5 ไร่
2. ที่ดินของเอกชน พิจารณาทำสัญญาเช่า หรือเช่าซื้อ รายละเอียดไม่เกิน 5 ไร่

ขั้นตอนการปัจฉิมนิเทศเกษตรกรรุ่นใหม่

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมก่อนสำเร็จการอบรม ให้มีศักยภาพที่เพียงพอในการเข้าสู่ที่ดินทำกินของ ส.ป.ก. คณะอนุกรรมการโครงการจึงเห็นควรให้มีการปัจฉิมนิเทศผู้เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานฝึกอบรมทุกแห่งทั่วประเทศโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งกำหนดดำเนินการในสัปดาห์สุดท้ายของการอบรม โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนสำเร็จการอบรม
2. การจัดทำแผนอาชีพ และพิจารณาอนุมัติแผนอาชีพ (แผนอาชีพจะเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลการอบรม หากแผนอาชีพไม่ได้รับการอนุมัติถือว่าไม่ผ่านการอบรม)
3. การสร้างเครือข่ายการทำงานช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกรเมื่อเข้าสู่พื้นที่ ระหว่างสถานศึกษา และ ส.ป.ก.จังหวัด

การประเมินผลผู้เข้ารับการอบรม

เมื่อครบกำหนดการอบรม สถานศึกษาที่เป็นหน่วยฝึกอบรม จะต้องดำเนินการประเมินผลผู้เข้ารับการอบรม เพื่อพิจารณาอนุมัติให้สำเร็จการอบรมตามหลักสูตร โดยการประเมินผล 3 ด้านตามหลักสูตร คือ ภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และแผนอาชีพ มีดำเนินการ ดังนี้

1. สถานศึกษารายงานผลผู้ผ่านการอบรมให้ ส.ป.ก.และ สอศ. ทราบเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน 5 วัน นับจากวันสุดท้ายของการอบรมตามหลักสูตร
2. สถานศึกษา มอบประกาศนียบัตร และใบรับรองการจบหลักสูตร ให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปยื่นต่อ ส.ป.ก.จังหวัดที่ตนเองแจ้งลงทะเบียนไว้ เพื่อดำเนินการสู่กระบวนการเข้าสู่ที่ดินทำกินต่อไป

การส่งตัวผู้เข้ารับการอบรมสู่ที่ดินทำกิน ส.ป.ก.

ส.ป.ก.ส่วนกลาง แจ้งรายชื่อ ผู้สำเร็จการอบรมที่ได้รับรายงานจากสถานศึกษา พร้อมทำหนังสือส่งตัวเกษตรกรเข้าสู่ที่ดินทำกินให้ ส.ป.ก.จังหวัดทราบ เพื่อประสานนัดเกษตรกรเข้าทดลองทำประโยชน์ในที่ดินต่อไป

กิจกรรมการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรองรับ

ขั้นตอนการทดลองเข้าทำประโยชน์พื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่รายแปลง ให้ดำเนินการดังนี้

1. ส.ป.ก.จังหวัด ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของแผนอาชีพเกษตรกร และกำหนดวันรายงานตัวของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรองรับที่ตนได้เลือกไว้ ภายใน 1 เดือน หลังจบการฝึกอบรม มิเช่นนั้นถือว่าสละสิทธิ์
2. ส.ป.ก.จังหวัดกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ลงนามตาม **หนังสือตกลงการเข้าทำประโยชน์ชั่วคราวในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นการชั่วคราว** โดยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ชั่วคราวเป็นระยะเวลา 6 เดือน
3. ชี้แจงเกษตรกรถึงการติดตามประเมินผลการเข้าทำประโยชน์เป็นระยะทุก 3 เดือน หากผลการประเมินเกษตรกรในช่วงระยะเวลา 6 เดือนไม่ผ่านการพิจารณา สามารถดำเนินการแจ้งคัดชื่อเกษตรกรออกจากโครงการได้ในทุกระยะการประเมิน ถ้าผ่านเกณฑ์การประเมินจึงจะพิจารณาให้ทำกินแบบถาวรต่อไป

กิจกรรมการมอบเอกสารสิทธิการเข้าทำประโยชน์ตาม พรบ. การปฏิรูปที่ดิน

เมื่อเกษตรกรที่เข้าทดลองทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก.ครบตามกำหนด 6 เดือน และผ่านการประเมินเรียบร้อยแล้ว ให้ ส.ป.ก.จังหวัด เสนอรายชื่อเกษตรกรแก่คณะกรรมการบริหารโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อทราบ และเสนอต่อคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) เพื่อพิจารณาให้เข้าทำประโยชน์ตาม พรบ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรต่อไป

การจัดการศึกษาเพื่อผลิตเกษตรกรรุ่นใหม่มุ่งเน้นผลิตคนที่มีลักษณะพึงประสงค์ ดังนี้

1. เปลี่ยนวิธีการผลิตที่พึ่งพิงฐานทรัพยากรเป็นหลัก (Resources based) มาเป็นการผลิตที่ใช้ความรู้ในการบริหารจัดการเป็นหลัก (Knowledge based) เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขัน
2. สามารถบริหารจัดการอาชีพของตนเองได้ตลอดห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่การวางแผนการเพาะปลูกในระดับไร่นา จนถึงการจัดการผลผลิตสู่ตลาด
3. สามารถใช้ข้อมูลและข่าวสารต่างๆ มาประมวลและสร้างทางเลือกในการวางแผนอาชีพของตนเองได้ตามสถานการณ์ตลาดที่ผันผวน
4. สร้างความเข้มแข็งในระดับไร่นาของตนเอง และขยายผลไปเป็นกลุ่มหรือชุมชนได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการจัดพื้นที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีชีวิตอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วน ๆ ได้แก่ พื้นที่น้ำ พื้นที่ดินเพื่อเป็นที่นาปลูกข้าว พื้นที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่สวนพันธุ์ และที่สำหรับอยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ในอัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร
2. มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ สำหรับเกษตรกรรายย่อย 3 ขั้นตอน เพื่อให้พอเพียงสำหรับเลี้ยงตนเองและเพื่อเป็นรายได้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564)

ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่เกษตรที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในเขต ที่มีฝนค่อนข้างน้อยและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และมีความเสี่ยงกับความเสียหาย อันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศและฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการชุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็มีขนาดเพียงพอ หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียว

ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึง ได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าว ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติ โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำ ได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.), ม.ป.ป.)

เหตุผลการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็ก ออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน
2. มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ สำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีถึง 3 ขั้นตอน

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น

การจัดสรรพื้นที่ที่อยู่อาศัยและ ที่ทำกิน ให้แบ่งพื้นที่ ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 ซึ่งหมายถึง

1. พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ ร้อยละ 30 ให้ขุดสระเก็บกักน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝน และใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ
2. พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้
3. พื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ ร้อยละ 30 ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่าย
4. พื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และโรงเรียนอื่น ๆ

หลักการและแนวทางสำคัญ

1. เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัด ก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิม เพื่อลดค่าใช้จ่าย

2. เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น จึงประมาณว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ

3. ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้น หากมีพื้นที่ 15 ไร่ จึงมีสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบด้วย

- นา 5 ไร่

- พืชไร่พืชสวน 5 ไร่

- สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็น ปริมาณน้ำที่เพียงพอที่จะสำรองไว้ใช้ยามฤดูแล้ง

- ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่

รวมทั้งหมด 15 ไร่

4. การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราถือครองที่ดินทั่วเฉลี่ย ครัวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่าหรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30:30:30:10 ไปเป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้ กล่าวคือ

ร้อยละ 30 ส่วนแรก ขุดสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกะเฉด ฯลฯ ได้ด้วย)

ร้อยละ 30 ส่วนที่สอง ทำนา

ร้อยละ 30 ส่วนที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร เป็นต้น)

ร้อยละ 10 สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ (ถนน คันดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหลังบ้าน เป็นต้น)

อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ดิน ปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อม เช่น ในกรณีภาคใต้ที่มีฝนตกชุกกว่าภาคอื่น หรือหากพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมสระได้ต่อเนื่อง ก็อาจลดขนาดของบ่อหรือสระน้ำให้เล็กลง เพื่อเก็บพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อื่นต่อไปได้ (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ม.ป.ป.)

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามขั้นที่หนึ่งในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ฉะนั้น เกษตรกรก็จะพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นพอกอยู่พอกิน เพื่อให้มีผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงควรที่จะต้องดำเนินการตามขั้นที่สอง และขั้นที่สาม ต่อไปตามลำดับ ดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการในด้าน

1. การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ) - เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช บัญ การหาน้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก
2. การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) - เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย
3. ความเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ) - ในขณะเดียวกันเกษตรกร ต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง
4. สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้) - แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
5. การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา) - ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง
6. สังคมและศาสนา - ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสำคัญ (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ม.ป.ป.)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้าน เอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

- เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
- ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกร และมาสีเอง)
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง)
- ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร (เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น)

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

จากพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ นั้น พอจะสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ได้ ดังนี้

1. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่สภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้
2. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อยก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระ มาปลูกพืชผักต่าง ๆ ได้ แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน
3. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้
4. ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัว และช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย (มูลนิธิธำรงพัฒนา, ม.ป.ป.)

ข้อสำคัญที่ควรพิจารณา

1. การดำเนินการตามทฤษฎีใหม่นั้น มีปัจจัยประกอบหลายประการ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ฉะนั้นเกษตรกรควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ด้วย
2. การขุดสระน้ำนั้น จะต้องสามารถเก็บกักน้ำได้ เพราะสภาพดินในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน เช่น ดินร่วน ดินทราย ซึ่งเป็นดินที่ไม่สามารถอุ้มน้ำได้ หรือเป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม ซึ่งอาจจะไม่เหมาะกับพืชที่ปลูกได้ ฉะนั้น จะต้องพิจารณาให้ดีและควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน หรือเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน

3. ขนาดของพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราการใช้ที่ดิน ถัวเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ แต่ให้เพียงเข้าใจว่าอัตราส่วนเฉลี่ยขนาดพื้นที่นี้มีใช้หลักตายตัว หากพื้นที่การถือครองของเกษตรกรจะมีน้อยกว่าหรือมากกว่านี้ ก็สามารถนำอัตราส่วนนี้ (30:30:30:10) ไปปรับใช้ได้

4. การปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าวซึ่งเป็นพืชหลัก ไม้ผล พืชผัก พืชไร่ และพืชสมุนไพร อีกทั้งยังมีการเลี้ยงปลา หรือสัตว์อื่น ๆ ซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดทั้งปี เป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนของการบริโภคได้ และส่วนที่เหลือสามารถจำหน่ายได้เป็นรายได้แก่ครอบครัวได้อีก

5. ความร่วมมือร่วมใจของชุมชน จะเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่ เช่น การลงแรงช่วยเหลือกัน หรือที่เรียกว่าการลงแขก นอกจากจะทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนแล้ว ยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานได้อีกด้วย

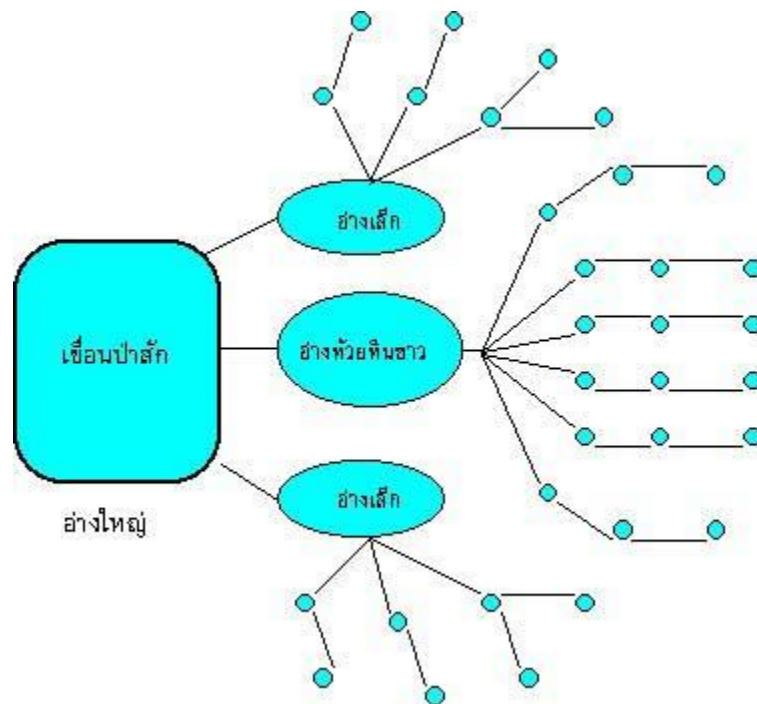
6. ในระหว่างการขุดสระน้ำ จะมีดินที่ถูกขุดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก หน้าดินซึ่งเป็นดินดีควรนำไปกองไว้ต่างหาก เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชต่าง ๆ ในภายหลัง โดยนำมาเกลี่ยคลุมดินชั้นล่างที่เป็นดินไม่ดี ซึ่งอาจนำมาถมทำขอบสระน้ำหรือยกร่องสำหรับปลูกไม้ผล

เงื่อนไขหรือปัญหา ในการดำเนินงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 ณ ศาลาดุสิดาลัย มีความตอนหนึ่ง ดังนี้ (มูลนิธิมั่นพัฒนา, ม.ป.ป.)

“...การทำทฤษฎีใหม่นี้มีค่าใช้จ่าย ง่าย ๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส และแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวางและแต่ละคนก็อยากได้ ให้ทางราชการขุดสระแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายนัก บางแห่งขุดแล้วไม่มีน้ำ แม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันรั่ว หรือบางทีก็เป็นพื้นที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย...ฉะนั้น การที่ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรืออีกนัยหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ง่าย ต้องช่วยกันทำ...”

ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์

การที่จะทำให้ทฤษฎีใหม่สมบูรณ์ได้นั้นคือ สระเก็บกักน้ำจะต้องทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ โดยต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเพิ่มเติมน้ำในสระเก็บกักน้ำให้เต็มอยู่เสมอ ดังเช่นในกรณีของการทดลองที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่ เดิมอ่างเล็ก อ่างเล็ก เดิมสระน้ำ

ภาพที่ 1 ระบบทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์ อ่างใหญ่ เดิมอ่างเล็ก อ่างเล็ก เดิมสระน้ำ

ที่มา: มูลนิธิชัยพัฒนา (ม.ป.ป. ข)

จากภาพวงกลมเล็กคือสระน้ำที่เกษตรกร ขุดขึ้นตามทฤษฎีใหม่ เมื่อเกิดช่วงขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เกษตรกรสามารถสูบน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และหากน้ำในสระน้ำไม่เพียงพอก็ขอรับน้ำจากอ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ซึ่งได้ทำระบบส่งน้ำเชื่อมต่อลงมายังสระน้ำที่ได้ขุดไว้ในแต่ละแปลง ซึ่งจะช่วยให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดปี

กรณีที่เกษตรกรใช้น้ำกันมาก อ่างห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็อาจมีปริมาณน้ำไม่พอเพียง หากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักหรือมีโครงการใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ก็ใช้วิธีการผันน้ำจากป่าสัก คือ อ่างใหญ่ ต่อลงมายังอ่างเก็บน้ำห้วยหินขาว (อ่างเล็ก) ก็จะช่วยให้มีปริมาณน้ำใช้มากพอตลอดปี สำหรับสระของเกษตรกร (มูลนิธิมันพัฒนา, ม.ป.ป.)

แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance)

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้นล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการแนะนำสาธิตให้ประชาชนดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทเป็นไปตามหลักการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก

ดังนั้น การที่ราษฎรในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นนั้น สืบเนื่องจากแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่เกษตรกรทั้งหลายประการ

วิธีการพัฒนา

1. ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ดำริ คือ ความเห็นที่จะทำ ไม่ใช่คำสั่งแต่มันเป็นความเห็น มีทฤษฎีอะไร ต้องบอกออกมา ฟังได้ฟัง ชอบใจก็เอาไปได้ ใครไม่ชอบก็ไม่เป็นไร...”

2. ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักจะทรงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาช่องทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเองโดยไม่มีการบังคับการแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริง ๆ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งที่ว่า

“...คนทุกคน ไม่ว่าจะชาวกรุงหรือชาวชนบทไม่ว่ามีการศึกษามากหรือน้อยอย่างไร ย่อมมีจิตใจเป็นอิสระ มีความคิดเห็น มีความพอใจ เป็นของตนเอง ไม่ชอบการบังคับ นอกจากนั้นยังมีขนบธรรมเนียม มีแบบแผนเฉพาะเหล่ากันอีกด้วย...”

3. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการดำเนินการเช่นนั้น จึงช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ดังเคยมีพระราชดำรัสในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2501 กับประชาชนชาวไทยทั้งหลายว่า

“...ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดีย่อมต้องอาศัยความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับการร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจในส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทั่วไปอันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น...”

4. หลักสำคัญอีกประการหนึ่ง ในการแนะนำประชาชนเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ เห็นได้ชัดเจนจากพระราชดำรัสศูนย์ศึกษารพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า

“...เป็นสถานที่ที่ผู้ทำงานในด้านพัฒนาจะไปทำอะไรอย่างที่เราเรียกว่า ทดลองก็ได้ และเมื่อทดลองแล้วจะทำให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในวิชานั้นสามารถเข้าใจว่าเขาทำกันอย่างไรเขาทำอะไรกัน...”

ได้พระราชทานพระราชาริบายเพิ่มเติมอีกว่า

“...ฉะนั้นศูนย์ศึกษารพัฒนา ถ้าทำอะไรล้มเหลวต้องไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องถูกลงโทษ แต่เป็นสิ่งที่แสดงว่าทำอย่างนั้นไม่เกิดผล...”

5. ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลันอาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และการดำรงชีพในวิถีประชาเหล่านั้นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงพระราชทานแนวคิดเรื่องนี้ว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศของสังคมวิทยาคือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

6. พระราชดำริที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝนจักได้มีโอกาสที่จะมีผลผลิตได้ตลอดปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแกร่งพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนนี้ทรงเรียกว่า การระเบิดจากข้างใน ซึ่งเรื่องนี้พระองค์ทรงอธิบายว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...”

วิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะว่าควรจะต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้นตอนต่อไป ไม่ควรกระทำด้วยความเร่งรีบซึ่งอาจเกิดความเสียหายได้ ดังที่รับสั่งกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ว่า

“...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กทีละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยอาการเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มี สิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่าและต่อไปย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า...”

พร้อมกันนี้ในเรื่องเดียวกัน ทรงมีรับสั่งกับบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 ว่า

“...เมื่อมีพื้นฐานหนาแน่นบริบูรณ์พร้อมแล้ว ก็ตั้งตงพัฒนางานต่อไป ให้เป็นการทำไปพัฒนาไปและปรับปรุงไป...”

7. การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ ด้านต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ด้านความสำเร็จ ในเรื่องการทำของตนเอง ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เองซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งประเทศ วิธีการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในกรพัฒนาว่า

“...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่าง ๆ นั้น ว่าโดยหลักการควรจะให้ผลมาก ในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัดและการทุ่มแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามก็คงยังจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นเป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรมและการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา เช่นอาจทำให้ต้องลงทุนมากมายสิ้นเปลืองเกินกว่าเหตุ หรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้น เป็นต้น ผลที่เกิดก็จะพลาดเป้าหมายไปห่างไกล และกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิบัติงานคือ ควรพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สถานะของบ้านเมืองและการทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วย เกิดความประหยัดอย่างแท้จริงด้วย...”

8. ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริงในทางปฏิบัติเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ หลายประการเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่ทรงมุ่งหวังดังกล่าวนี้มีหลายแนวทาง เช่น

1) การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาพึ่งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้น ในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นมาไม่ว่าลักษณะใด จะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด จนเห็นได้ว่า กลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จหลายโครงการนั้น พัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์หุบกะพง เกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

2) การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอบอ้อมอารี ความเป็นคนในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์ กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน ดังพระราชดำริที่ว่า

“...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร ซึ่งตรงเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาเมตตาใจใจต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความมั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ...”

3) การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ ก็ตาม ทรงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้าน อย่างง่าย ๆ อีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริแก่กรรมการ กปร. และคณะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ณ ศาลาดุสิดาลัย ความตอนหนึ่งว่า (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป. ก)

“...ในด้านหนึ่งที่ไม่เคยคิดกัน ในด้านการพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี ถ้าหากว่าทำการเพาะปลูก ชาวบ้านทำการเพาะปลูก เมื่อมีผลแล้วเขาบริโภคเองส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้ มีรายได้ แล้วก็เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกื้อกูลการอาชีพของตัว อย่างนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็มีรายได้ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางที่ไม่ค่อยถูก...”

แนวพระราชดำริเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรในชนบทตามหลักการแห่งทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม (Innovation Adoption Theory)

บรรดานักวิชาการด้านการพัฒนาชนบทและผู้ปฏิบัติด้านการพัฒนามักถกเถียงอยู่เสมอว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรัชกาลที่ 9 ใช้กลยุทธ์ใดในการแนะนำเผยแพร่ประชาชนให้ยอมรับแนวพระราชดำริของพระองค์ เพราะในการพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยนั้น จำต้องยอมรับด้วยความจริงว่ายังไม่บรรลุเป้าหมายสมบูรณ์ดังที่ได้อ้างไว้ ปัญหาสำคัญที่ยังต้องคาอยู่เหนียวแน่น คือ การยอมรับการพัฒนาจากผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent)

เมื่อวิเคราะห์จากแนวคิดของ Everett M. Rogers เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion of Innovation Theory) มีสาระสำคัญว่า การที่บุคคลจะยอมรับแนวคิดการพัฒนาได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์เกี่ยวข้องมากมายขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสารของนวัตกรรม และระยะเวลาการดำเนินการด้วย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ขั้นตอนการยอมรับของประชาชนในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วพบว่าทรงเป็นนักพัฒนาชนบทที่ประสบความสำเร็จยิ่งดังรายละเอียดดังนี้ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปลูกฝังแนวพระราชดำริให้ประชาชนยอมรับไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยให้วงจรการพัฒนาดำเนินไปตามครรลองธรรมชาติ กล่าวคือ

1. ทรงสร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้รับรู้ (Awareness) ในทุกคราเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในทุกภูมิภาคต่าง ๆ จะทรงมีพระราชปฏิสันถารให้ประชาชนได้รับทราบถึงสิ่งที่ควรรับรู้ เช่น การปลูกหญ้าแฝกจะช่วยป้องกันดินพังทลาย และใช้ปุ๋ยธรรมชาติจะช่วยประหยัดและบำรุงดิน การแก้ไขดินเปรี้ยวในภาคใต้สามารถกระทำได้ การตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้ฝนแล้ง เป็นต้น ตัวอย่างพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชน ได้แก่

“...ประเทศไทยนี้เป็นที่ที่เหมาะสมมากในการตั้งถิ่นฐาน แต่ว่าต้องรักษาไว้

ไม่ทำให้ประเทศไทยเป็นสวนเป็นนากลายเป็นทะเลทราย ก็ป้องกันทำได้...”

2. ทรงสร้างความสนใจแก่ประชาชน (Interest) หลายท่านคงได้ยินหรือรับฟังโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีนามเรียกขานแปลกหู ชวนฉงน น่าสนใจติดตามอยู่เสมอ เช่น โครงการแก้มลิง โครงการแก้มลิงดิน โครงการเส้นทางเกลือ โครงการน้ำดีไล่น้ำเสีย หรือโครงการน้ำสามรส ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ล้วนชวนเชิญให้ติดตามอย่างใกล้ชิด แต่พระองค์ก็จะมีพระราชอธิบายแต่ละโครงการอย่างละเอียดเป็นที่เข้าใจอย่างรวดเร็วแก่ประชาชนทั้งประเทศ

3. ในประการต่อมา ทรงให้เวลาในการประเมินค่าหรือประเมินผล (Evaluate) ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์นั้นเป็นอย่างไรสามารถนำไปปฏิบัติได้ในส่วนของตนเองหรือไม่ ซึ่งยังคงยึดแนวทางที่ให้ประชาชนเลือกการพัฒนาด้วยตนเองที่ว่า

“...ขอให้ถือว่าการงานที่จะทำนั้นต้องการเวลาเป็นงานที่มีผู้ดำเนินมาก่อนแล้ว ท่านเป็นผู้ที่จะเข้าไปเสริมกำลัง จึงต้องมีความอดทนที่จะเข้าไปร่วมมือกับผู้อื่น ต้องปรองดองกับเขาให้ได้ แม้เห็นว่ามีจุดหนึ่งจุดใดจะต้องแก้ไขปรับปรุงก็ต้องค่อยพยายามแก้ไขไปตามที่ถูกที่ควร...”

4. ในขั้นทดลอง (Trial) เพื่อทดสอบว่างานในพระราชดำริที่ทรงแนะนำนั้นจะได้ผลหรือไม่ ซึ่งในบางกรณีหากมีทดลองไม่แน่ชัดก็ทรงมักจะมีให้เผยแพร่แก่ประชาชน หากมีผลการทดลองจนแน่พระราชหฤทัยแล้วจึงจะออกไปสู่สาธารณชนได้ เช่น ทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำนั้นได้มีการค้นคว้าหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้จนทั่วทั้งประเทศว่าดีจริง จึงนำออกเผยแพร่แก่ประชาชน เป็นต้น

5. ขั้นยอมรับ (Adoption) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นเมื่อผ่านกระบวนการมาหลายขั้นตอน บ่มเวลการทดลองมาเป็นเวลานานตลอดจนทรงให้ศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริและสถานอื่น ๆ เป็นแหล่งสาธิตที่ประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาดูได้ถึงตัวอย่างแห่งความสำเร็จ ดังนั้น แนวพระราชดำริของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่ราษฎรสามารถพิสูจน์ได้ว่าจะได้รับผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตนได้อย่างไร

แนวพระราชดำริทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงถึงพระวิริยะอุตสาหะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทพระสติปัญญา ตรากตรำพระวรกายเพื่อค้นคว้าหาแนวทางการพัฒนาให้พสกนิกรทั้งหลายได้มีความร่มเย็นเป็นสุขสภาพที่ยั่งยืนนานนับเป็นพระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่หลวงที่ได้พระราชทานแก่ปวงไทยตลอดเวลา 50 ปี จึงกล่าวได้ว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นสมควรอย่างยิ่งที่ทวยราษฎร์จักได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทตามที่ทรงแนะนำสั่งสอน อบรมและวางแนวทางไว้เพื่อให้เกิดการอยู่ดีมีสุขโดยถ้วนเช่นกัน (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป. ก)

แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการตัดสินใจและการตัดสินใจในครอบครัวเกษตรกร

1. ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ นักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

Bernard (1972) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ว่า คือ "เทคนิคในการที่จะพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ให้เหลือทางเลือกเดียว"

Simon (1997) ได้ให้ความหมายว่า การตัดสินใจ เป็นกระบวนการของการหาโอกาสที่จะตัดสินใจ การหาทางเลือกที่พอเป็นไปได้ และทางเลือกจากงานต่าง ๆ ที่มีอยู่

Moody (1995) ได้ให้ความหมายว่า การตัดสินใจเป็นการกระทำที่ต้องทำเมื่อไม่มีเวลาที่จะหาข้อเท็จจริงอีกต่อไป ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อใดถึงจะตัดสินใจว่าควรหยุดหาข้อเท็จจริง แนวทางแก้ไขจะเปลี่ยนแปลงไปตามปัญหาที่ต้องการแก้ไข ซึ่งการรวบรวมข้อเท็จจริง เกี่ยวพันกับการใช้จ่ายและการใช้เวลา

Gibson et al. (1973) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ว่า เป็นกระบวนการสำคัญขององค์กร ที่ผู้บริหารจะต้อง กระทำอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสาร (information) ซึ่ง ได้รับมาจากโครงสร้างองค์กร พฤติกรรมบุคคล และกลุ่มในองค์กร

Jones et al. (2005) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจขององค์กรว่าเป็นกระบวนการ ที่จะแก้ไขปัญหาขององค์กร โดยการค้นหาทางเลือก และเลือกทางเลือกหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้

ดังนั้นกล่าวได้ว่า การตัดสินใจ คือ ผลสรุปหรือผลขั้นสุดท้ายของกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ทรัพยากร และบุคคลสามารถนำไปปฏิบัติและทำให้งานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ (จิตรกร จันทร์สุข และคณะ, 2564)

การตัดสินใจที่ดีนั้น มีขั้นตอนการตัดสินใจ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขอบเขต/ความสำคัญของการตัดสินใจ (Identity of Decision Making) ผู้ที่ต้องตัดสินใจต้องสามารถรู้และระบุได้ว่า อะไรคือเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่อยากได้จากการตัดสินใจครั้งนี้
2. รวบรวมทางเลือกที่มีทั้งหมดออกมา (list the Option) เพื่อหาว่ามีทางเลือกอะไรที่จะเป็นไปได้และเป็นข้อมูลเพิ่มเติมในการตัดสินใจให้มีประสิทธิภาพที่สุด
3. ศึกษาและกำหนดขอบเขตของแต่ละทางเลือก (Rating the Option) ศึกษาแต่ละทางเลือกในการตัดสินใจ ว่ามีประโยชน์ (Benefit) ข้อดี ข้อเสีย (Advantage, Disadvantage) ความเสี่ยง (Risk) เป็นต้น

4. ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด (Select the best solution) ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ณ ตอนนั้นตามทางเลือกที่ได้ศึกษามาที่ทำให้องค์ได้ประโยชน์สูงสุด บางครั้งหากมีทางเลือกที่ดีพอ ๆ กัน ผู้ทำการตัดสินใจอาจจะต้องใช้วิจารณญาณด้วย (intuition) ในการตัดสินใจด้วย

5. ประเมินการตัดสินใจ (Evaluate the decision)

หลังจากการตัดสินใจไปแล้วในแต่ละครั้ง ให้ประเมินผลการตัดสินใจในนั้นด้วย เพื่อเรียนรู้และนำมาเป็นบทเรียนในการตัดสินใจในครั้งต่อ ๆ ไป (ศศิมา สุขสว่าง, ม.ป.ป.)

ปัจจัยสำคัญที่กำหนดลักษณะของระบบฟาร์มหนึ่ง ๆ คือ การตัดสินใจภายในครอบครัว เกษตรกรโดยเฉพาะการตัดสินใจจัดการแปลงเกษตร กระบวนการตัดสินใจภายในครอบครัวมีปัจจัยหลายประการที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไป เช่น ความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ประสบการณ์ ความรู้และอาจจะมีอารมณ์ เป้าหมายความต้องการที่แตกต่างกัน

ในบางครอบครัวอาจมีหน่วยย่อยภายในครอบครัว ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลจัดการของบุคคลคนหนึ่งโดยอาจรับผิดชอบในการหาอาหารมาเลี้ยงสมาชิกของหน่วยย่อยนั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องรับผิดชอบงานในครอบครัวด้วย

วัฒนธรรมชุมชนมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของครอบครัวค่อนข้างมาก สังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่การตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับผู้ชาย ในสังคมที่ผู้หญิงเป็นใหญ่การตัดสินใจโดยผู้ชายยังพอมืออยู่แต่ไม่ทั้งหมดในบางเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้หญิง ผู้หญิงก็จะเป็นคนตัดสินใจ นอกจากนี้ลักษณะบุคลิกภาพของสมาชิกครอบครัวมีผลต่อการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ หรือเป็นคนเลือกว่าจะทำอะไรหรือไม่อย่างไร (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556: 17)

นอกจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการทำฟาร์ม เช่น ลักษณะทางชีวภาพ ภายภาพของฟาร์ม แหล่งปัจจัยการผลิตภายนอก รวมทั้งบริบททางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรอาจประเมินเงื่อนไขปัจจัยเหล่านี้แตกต่างจากมุมมองของคนนอกชุมชน ยกตัวอย่างเช่น เกษตรกรจะให้ความสำคัญกับการลดความเสี่ยงภัยในการผลิตให้น้อยที่สุดในขณะที่คนจากภายนอกส่วนใหญ่จะให้น้ำหนักกับเรื่องนี้น้อยกว่า ทำให้เกษตรกรอาจปฏิเสธที่จะรับเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ ที่อาจต้องเสี่ยงกับการลงทุน การทำความเข้าใจกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรตลอดจนเหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจนั้น ๆ ของเกษตรกร เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญ นอกจากนี้เงื่อนไขทางนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ระบบฟาร์มก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นการจัดการฟาร์มจึงต้องมีการตัดสินใจเพื่อวางแผนระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว

เป้าหมายและหลักการของการทำฟาร์มเป็นแกนกลางสำคัญในกระบวนการตัดสินใจของเกษตรกรแต่ละครอบครัวอาจมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ทำให้เลือกใช้เทคนิคการผลิตและเพาะปลูกต่างกันด้วย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและหลักการที่ตั้งไว้บางข้อหรือบางส่วนหรือทั้งหมด เกษตรกรอาจเลือกใช้เทคนิคการผลิตหลาย ๆ อย่างภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดของฟาร์มที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามโดยรวมแล้วเกษตรกรจะมีฐานคิดบางประเด็นร่วมกัน ได้แก่ ประสิทธิภาพการผลิต ความมั่นคงทางการผลิต ความต่อเนื่อง และเอกลักษณ์ความกลมกลืนทางสังคม ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพการผลิต หมายถึง จำนวนผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ หรือต่อหน่วยแรงงาน หรือเงินทุน เวลา หรือปัจจัยการผลิตอื่น ๆ คนภายนอกทั่วไปมักจะวัดประสิทธิภาพการผลิตของฟาร์มจากปริมาณผลผลิตโดยรวมหรือปริมาณผลผลิตหลักของพืช สัตว์ (เช่น ัญพืช ปริมาณโปรตีน) หรือรายได้ กำไร โดยมีความคาดหวังว่าจะต้องเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยเฉพาะพื้นที่ให้สูงที่สุด

ประสิทธิภาพการผลิตเป็นวัตถุประสงค์หลักพื้นฐานในการทำเกษตรโดยทั่วไป ในระบบการเกษตรยั่งยืนจะพิจารณาในประเด็น ความจำเป็นของครอบครัวในด้านการบริโภค สุขภาพ อนามัย การศึกษา ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ความผูกพันทางสังคม ตลอดจนวิธีการที่จะตอบสนองต่อความต้องการเหล่านี้ เช่น การผลิตขึ้นเองในฟาร์ม หาซื้อจากตลาดหรือพัฒนาความถนัดเฉพาะด้านเพื่อการผลิตพืชพันธุ์ โดยหวังว่ารายได้จากการขายผลผลิตพืชเหล่านั้นจะเพียงพอที่จะใช้ซื้อหาสิ่งที่ต้องการจากตลาด นอกจากนี้ไม่ใช่เพียงแต่ผลิตเท่านั้นที่มีความสำคัญต่อเกษตรกร ส่วนอื่น ๆ ของพืชก็มีความสำคัญเช่นกันไม่ว่าจะเป็น ฟาง ไม้ฟืน ซากพืช หรือมูลสัตว์ ดังนั้น อาจพบว่าเกษตรกรจะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูงเพื่อขายผลผลิตให้ตลาดเป็นรายได้ แต่จะปลูกพันธุ์พืชพื้นบ้านไว้สำหรับบริโภคเองเพราะพันธุ์พื้นบ้านมักจะมีรสชาติดีกว่าทนโรคแมลงได้ดี หรือไม่ค่อยเสียหายระหว่างการแปรรูปและการเก็บรักษา อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ เกษตรกรรายย่อยมักชอบที่จะให้มีผลผลิตออกต่อเนื่องกันตลอดทั้งปี แทนที่จะมีผลผลิตออกเฉพาะฤดูกาลเพียงครั้งเดียว เพราะจะได้มีแรงงานพอเพียงในการจัดการผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีงานให้ทำตลอดทั้งปี (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556: 18)

2. ความมั่นคงในการผลิต (Security) เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการผลิต เกษตรกรจะตัดสินใจไปในทางที่จะช่วยลดความเสี่ยงจากความเสียหาย รายได้ที่ไม่แน่นอนเนื่องจากความผันผวนของระบบนิเวศ หรือเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากผลกระทบต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งก็เป็นปัญหาเฉพาะหน้าเล็ก ๆ เช่น อากาศแปรปรวน แมลงรบกวน ภาวะตลาด ปัจจัยการผลิต หรือแรงงานไม่พอ แต่บางปัญหาก็มีความรุนแรงและมีผลกระทบระยะยาว เช่น ดินเสื่อมโทรม ดินเค็ม มีสารพิษ ปัญหาหน้าดินพังทลาย น้ำท่วม โรคแมลงชนิดใหม่ระบาด ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มสูงขึ้นมาก หรือราคาผลผลิตตกต่ำลงมาก

สำหรับเกษตรกรรายย่อย ความมั่นคงทางด้านการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการดำรงอยู่ของครอบครัว ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องมีความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต เช่น ที่ดิน น้ำ ต้นไม้ ป่าไม้ ดังนั้น การเลือกเทคนิคหรือกระบวนการผลิตของเกษตรกรจะให้ความสำคัญมากกับความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต เช่น ในเขตที่มีปัญหาภัยแล้งเกษตรกร มักนำสัตว์ที่สามารถทนแล้งได้มีมาเลี้ยงได้ดีมาเลี้ยงแม้ว่าจะได้ผลผลิตต่ำกว่าพันธุ์อื่นหรือเกษตรกรปฏิเสธเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ที่อาจเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแต่มีความเสี่ยงค่อนข้างสูง แต่ถ้าเป็นเทคนิคที่เพิ่มการผลิตรวมทั้งลดความเสี่ยงไปพร้อมกันเกษตรกรมีแนวโน้มให้ความสนใจมาก รวมทั้งสร้างหลักประกันความมั่นคงในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการผลิตและการกระจายความเสี่ยงออกจากครอบครัว สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เกษตรกรหันมาใช้เทคนิคการผลิตใหม่หรือใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (วิระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ, 2554: 19)

3. ความต่อเนื่อง (Continuity) เกษตรกรมีความต้องการที่จะดำเนินชีวิตแบบอิสระของตัวเองและให้ลูกหลานได้สืบทอดวิถีชีวิตนี้ต่อไป เกษตรกรเหล่านี้ย่อมมีความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์ศักยภาพการผลิตในไร่นาของตนเองให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ที่สุด แต่ศักยภาพนี้อาจลดลงดินขาดธาตุอาหาร สัตว์เลี้ยงตาย ป่าไม้ถูกทำลาย มลภาวะจากสารพิษ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายไปหรือเครื่องมือเพาะปลูกเสียหาย ทั้งนี้การพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการทำการเกษตรนั้นมีหลายหลักเกณฑ์ เช่น สภาพดิน (โครงสร้างดิน ความอุดมสมบูรณ์) แหล่งน้ำ (ระดับน้ำใต้ดิน) แหล่งธาตุอาหาร พลังงาน (ปริมาณน้ำที่กักเก็บได้ ปริมาณปุ๋ยสัตว์ ไม้ยืนต้น เป็นต้น)

ในระบบการเกษตรพื้นบ้านที่มีประวัติมายาวนานจะพบว่า เกษตรกรมักจะพัฒนาระบบการทำฟาร์มที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน เช่น ในระบบทำไร่นาหมุนเวียน และระบบการเลี้ยงสัตว์แบบเดิมเนื่องจากเห็นว่าการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรทางธรรมชาติจะเป็นหลักประกันสำคัญในการอยู่รอดของชุมชน ชุมชนจึงมักกำหนดให้มีระเบียบในท้องถิ่น ข้อห้าม ประเพณี และความเชื่อศรัทธาทางศาสนาที่มีผลต่อการช่วยอนุรักษ์ฐานทรัพยากรเหล่านั้น แต่เมื่อระบบตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลและบทบาทมากขึ้นและการดำรงชีวิตทำให้ระบบการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เคยประพฤติปฏิบัติมาต้องเสื่อมคลายลงและค่อย ๆ สูญหายไป (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556: 18)

การจะสร้างหลักประกันของความต่อเนื่องในการผลิตและการดำเนินชีวิตได้นั้น เกษตรกรจะต้องพัฒนาศักยภาพในการปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้ได้ ปัจจัยที่กำหนดว่าเกษตรกรมีศักยภาพในการปรับตัวมากน้อยเพียงใด ได้แก่ ความสามารถในการบริหารการพัฒนาปรับปรุงฟาร์ม การคัดเลือกพืชพันธุ์และสัตว์ต่าง ๆ ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อกูล การพัฒนาเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ รวมทั้งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ให้เข้ากับเงื่อนไขของฟาร์มตัวเอง

โดยเฉพาะเทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพทรัพยากรซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์แต่ยังสามารถสร้างโอกาสทางเลือกใหม่ให้กับเกษตรกรด้วย

4. เอกลักษณ์ความกลมกลืนทางสังคม (Identity) เอกลักษณ์ในที่นี้ หมายถึง ความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างระบบการทำฟาร์ม หรือเทคนิคการผลิตใด ๆ และระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ ชุมชนที่เกี่ยวกับสถานะ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนธรรมชาติ รวมถึง ค่านิยมส่วนตัว สถานะทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม ความพึงพอใจในด้านจิตวิญญาณ และปัจเจกบุคคลหรือชุมชน คือ การเคารพตนเอง การที่ครอบครัวหรือชุมชนจะมีเอกภาพร่วมกันได้นั้นเทคโนโลยีที่ใช้ในชีวิตประจำวันความจะเป็นเทคโนโลยีที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และส่งเสริมการเกษตรที่ชุมชนสามารถกำหนดวิธีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นและผลผลิตจากไร่นาของตนเองได้

ในการประเมินว่าสมาชิกแต่ละครอบครัวมีเอกลักษณ์ความกลมกลืนทางสังคมมากน้อยเพียงใดผู้ประเมินมักมีแนวโน้มที่จะใช้มาตรฐานส่วนตัวเข้ามาวัด โดยทั่วไปคิดว่าการเข้าถึงทรัพยากร ปัจจัยการผลิตมีส่วนร่วมของผู้ชายและผู้หญิงในกระบวนการตัดสินใจและการแบ่งงานกันอย่างเป็นธรรมนั้นเป็นหลักสากล แต่ที่จริงแล้วสังคมต่างวัฒนธรรมอาจมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ระบบการเกษตรที่ยั่งยืนจะต้องสามารถทำการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการทางวัตถุ และความต้องการทางสังคมของครอบครัวโดยมีความมั่นคงการผลิตระดับหนึ่ง และไม่ทำลายฐานทรัพยากรการเกษตรในระยะยาว เป้าหมายการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเฉพาะหน้ามักจะขัดแย้งกับเป้าหมายอื่น ดังนั้นแต่ละครอบครัวต้องหาจุดสมดุลของการผลิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไขของนิเวศการเกษตร เช่น ในเขตพื้นที่ที่การผลิตมีความเสี่ยงสูงเกษตรกรจะใช้เวลาในการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากการผลิตและการอนุรักษ์ทรัพยากรมากกว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต

ระบบฟาร์มทุกแห่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเสมอโดยเฉพาะเมื่อเงื่อนไขของฟาร์มและความต้องการของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปเกษตรกรจึงต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อแสวงหาจุดสมดุลใหม่กระบวนการปรับตัวนี้ จะต้องเริ่มจากการประเมินความเหมาะสมของวิธีการผลิตว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ และเหมาะสมอย่างไรบ้าง โดยอาจจะดูว่าเทคนิคการผลิตมีความยั่งยืนทางเศรษฐกิจทางนิเวศและทางการเมืองมากน้อยเพียงใด ตลอดจนเกษตรกรเองมีทางเลือกอื่นใดบ้าง เกษตรกรจะต้องเลือกแนวทางหรือเทคโนโลยีอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดที่เป็นจริง

ในทำนองเดียวกัน เมื่อมีโอกาสแห่งการเปลี่ยนแปลงใหม่ขึ้น ระบบค่านิยมในชุมชนก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อมีการนำเทคนิคการเกษตรใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชนเกษตรกรก็จะพิจารณาว่าถ้าเลือกรับเอาสิ่งใหม่เหล่านี้เข้ามาแล้วจะทำให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไรบ้างต่อความยั่งยืนของระบบเกษตรของตนเองโดยปกติเกษตรกรและชุมชนจะต้องเป็นผู้คอยดูแลสมดุลของระบบฟาร์มและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตที่มีความเสี่ยงด้านนิเวศสูง เช่น

บริเวณภูเขาสูงหรือที่แห้งแล้วอย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องระดมความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนที่อาศัยพึ่งพาทรัพยากรนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง หรือแม้แต่เกษตรกรไร่นาที่ทำกินที่ต้องอาศัยที่ดินสาธารณะในชุมชนเพื่อเลี้ยงชีพ นอกจากนี้คนภายนอกก็อาจมีส่วนช่วยเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นในการหาจุดสมดุลการเกษตร โดยการช่วยพัฒนาศักยภาพในการวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม การพัฒนาวิจัยเรื่องนิเวศการเกษตร และการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ, 2554: 19)

บริบทชุมชน พื้นที่แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ที่ตั้งและอาณาเขต

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2536 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 127,058 ไร่ หรือ 204 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่ 3 อำเภอ 6 ตำบล 32 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

อำเภอป่าซาง ได้แก่ ตำบลนครเจดีย์ ตำบลน้ำดิบ ตำบลมะกอก และตำบลท่าด้อม

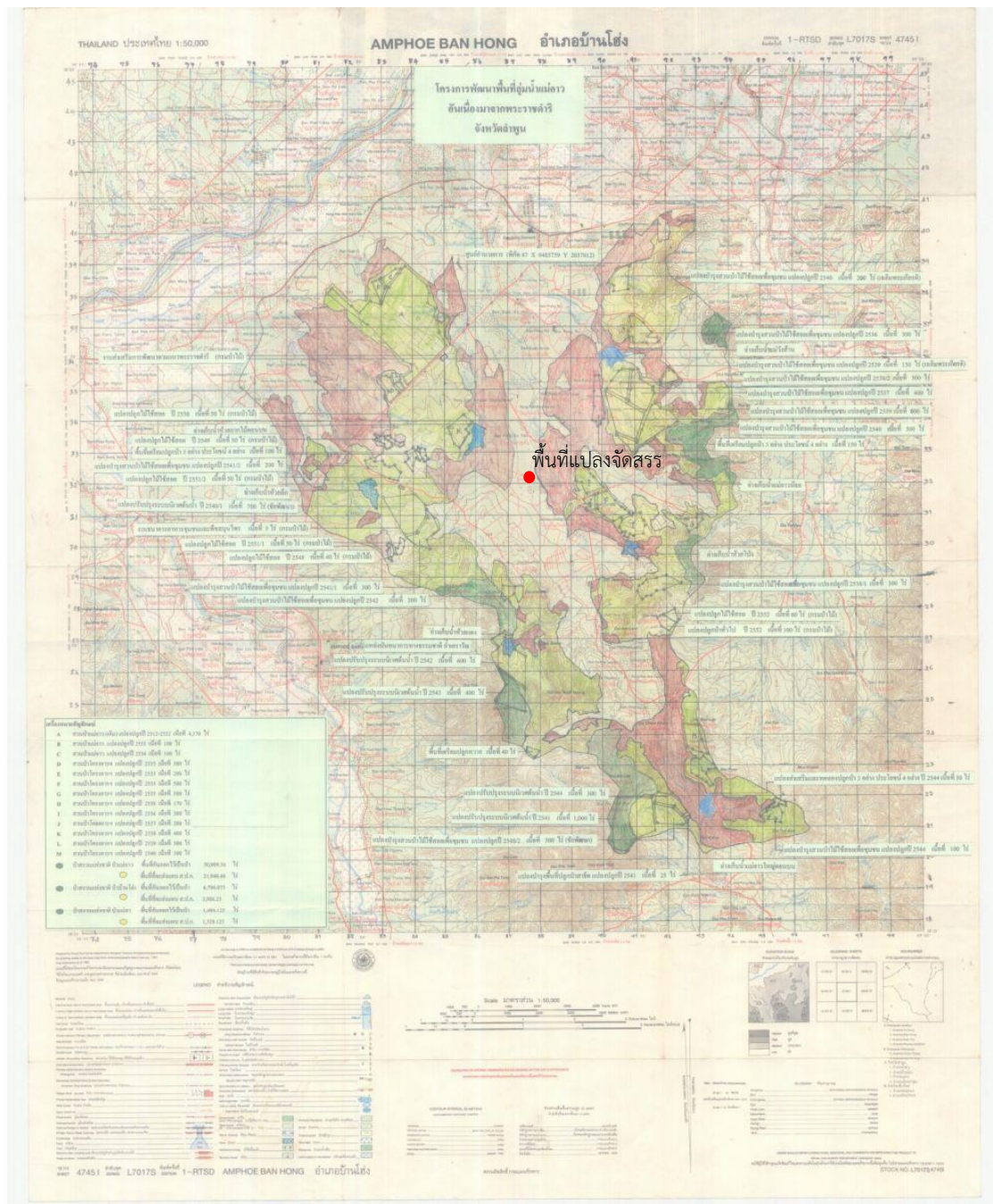
อำเภอบ้านโฮ่ง ได้แก่ ตำบลเหล่ายาว

อำเภอเวียงหนองล่อง ได้แก่ ตำบลหนองยวง จังหวัดลำพูน

มีประชากร 7,855 ครัวเรือน จำนวน 20,693 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 74 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยปลูกลำไยเป็นอาชีพหลัก

แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งรุ หมู่ที่ 5 ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็น 1 ใน 13 หมู่บ้าน ของตำบลนครเจดีย์ มีประชากรทั้งหมด 924 คนเป็นชาย 467 คน เป็นหญิง 457 คน (ที่มา: สำนักบริหารงานทะเบียนอำเภอป่าซาง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย)

สภาพพื้นที่เดิม ของแปลงรองรับโครงการฯ ส.ป.ก.ลำพูน ใช้เป็นแปลงสาธิตการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วงน้ำดอกไม้ ฝรั่ง และเมื่อสิ้นสุดโครงการ ส.ป.ก.ลำพูนไม่ได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินและปล่อยเป็นแปลงว่าง และคนในชุมชน หรือเกษตรกรแปลงใกล้เคียงได้เข้าใช้ประโยชน์ ด้านสาธารณูปโภคที่มีอยู่ เช่น น้ำ ไฟฟ้า การใช้พื้นที่เพื่อเลี้ยงสัตว์ หรือแม้กระทั่งการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่คงเหลือภายในแปลงเรื่อยมา จนกระทั่ง ส.ป.ก.ได้รับนโยบายให้จัดหาพื้นที่รองรับโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จึงได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการฯ

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงขอบเขต โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดลำพูน

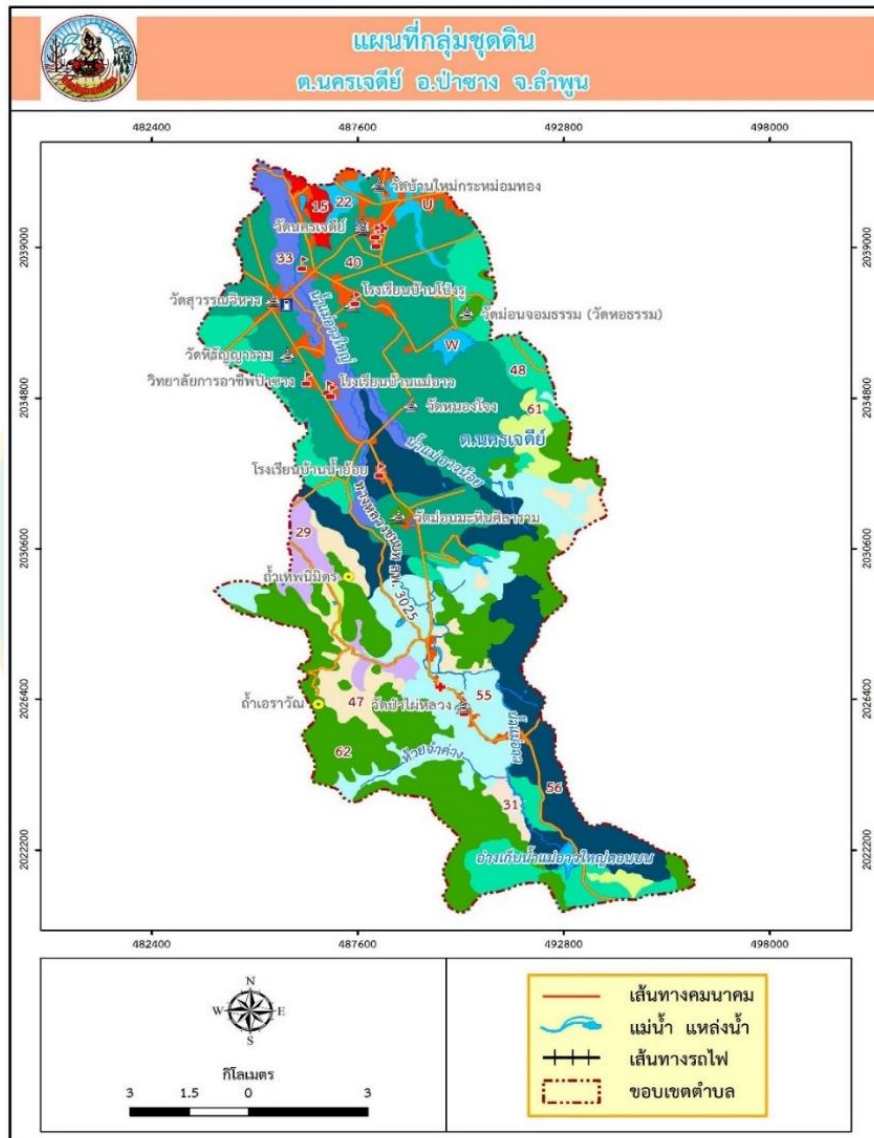
ที่มา : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2556)

ลักษณะภูมิประเทศ

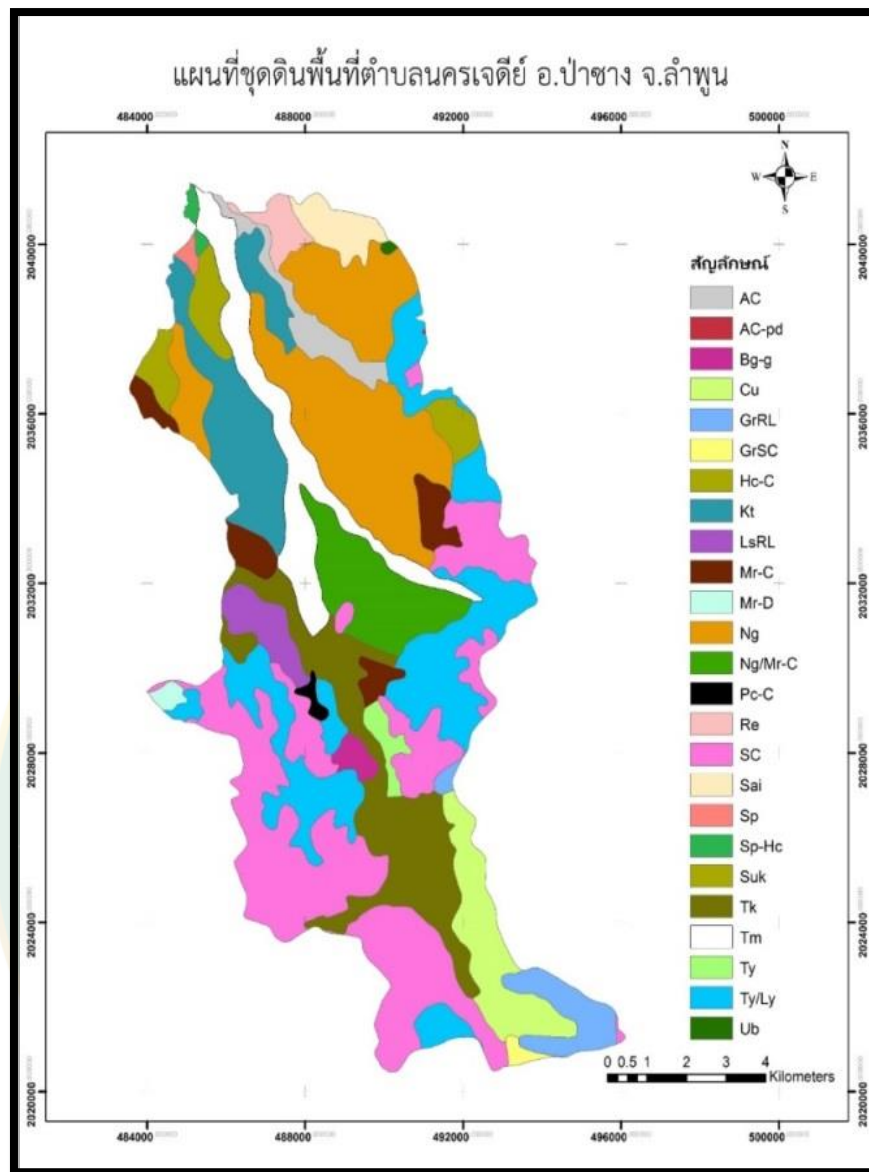
สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ตอนจนถึงพื้นที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ลาดชันสูงพบทางตอนใต้ของตำบล มีลำน้ำไหลผ่านทางตอนเหนือ และตอนกลางของตำบลนครเจดีย์ (องค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์, 2565)

ลักษณะชุดดิน ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ภาพที่ 4 แสดงแผนที่กลุ่มชุดดิน ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2562)

ภาพที่ 5 แผนที่ชุดดินตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2562)

คุณสมบัติของดิน : เป็นกลุ่มชุดดินที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำนํ้า หรือจากการสลายตัวผุพังอยู่กับที่ หรือจากการสลายตัวผุพังแล้วถูกเคลื่อนย้ายมาทับถม ของพวกวัสดุเนื้อหยาบ เป็นพื้นที่ดอน ที่มีสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นจนถึงเนินเขา หรือเป็นพื้นที่ภูเขา เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดี เนื้อดินเป็นพวกดินร่วนหยาบ ดินมีสีน้ำตาล สีเหลืองหรือแดง และอาจพบจุดประสีต่างๆ ในชั้นดินล่าง ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมากถึงเป็นกรดปานกลาง

ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ : ต่ำ

การใช้ประโยชน์ : ใช้ปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ปอ ข้าวโพด และถั่ว บางแห่งมีสภาพเป็นป่าละเมาะหรือทุ่งหญ้าธรรมชาติ

ปัญหา : เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย พืชที่ปลูกมีโอกาสเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำได้ง่าย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและมีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายของหน้าดินโดยเฉพาะบริเวณที่มีความลาดชันสูง

ความเหมาะสมด้านการเกษตร : ไม่เหมาะสมในการปลูกข้าว เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องการระบายน้ำของดิน แต่มีความเหมาะสมในการปลูก ลำไย อ้อยโรงงาน แต่จะมีข้อจำกัดเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่วนการผลึก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง สับปะรด ยางพารา ปาล์มน้ำมัน มีความเหมาะสมแต่มีข้อจำกัดเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของดิน

แนวทางการจัดการดินเพื่อการเพาะปลูก :

ปลูกพืชไร่ หรือพืชผัก เลือกพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก 2-3 ตัน/ไร่ หรือไกลบพีชปุ๋ยสด (หว่านเมล็ดถั่วพรี 8-10 กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดถั่วพุ่ม 6-8 กิโลกรัม/ไร่ หรือปอเทือง 4-6 กิโลกรัม/ไร่ ไกลบระยะออกดอก ปล่อยให้ 1-2 สัปดาห์) ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีวัสดุคลุมดิน ปลูกพืชหมุนเวียน หรือปลูกพืชสลับเป็นแถบ พัฒนาแหล่งน้ำ และจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปลูกไม้ผล ขุดหลุมปลูกขนาด 50x50x50 ซม. ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก 20-35 กิโลกรัม/หลุม ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ มีระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น ทำขั้นบันได คันดิน ปลูกพืชคลุมดิน ปลูกพืชแซม วัสดุคลุมดิน ทำแนวรั้วหรือทำฐานหญ้าแฝกเฉพาะต้น ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

ปริมาณน้ำที่พืชใช้ประโยชน์ได้ (Available Water Capacity : AWC) มีค่าระหว่าง 6.68-9.53 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก เฉลี่ย 8.15 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก ภายในความลึก 120 เซนติเมตร จากผิวน้ำดิน (หมายเหตุ ปริมาณน้ำที่พืชใช้ประโยชน์ได้ หมายถึงผลต่างของความชื้นความจุสนามมีค่าพลังงาน -33 กิโลพาสคาล และความชื้นที่จุดเหี่ยวถาวรมีค่าพลังงาน -1,500 กิโลพาสคาล (กรมพัฒนาที่ดิน, 2562)

โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ พัดพานำมวลอากาศเย็น และแห้งเข้ามาปกคลุม ส่งผลให้ท้องฟ้าโปร่ง อากาศหนาวเย็น และแห้งแล้ง

อุณหภูมิ

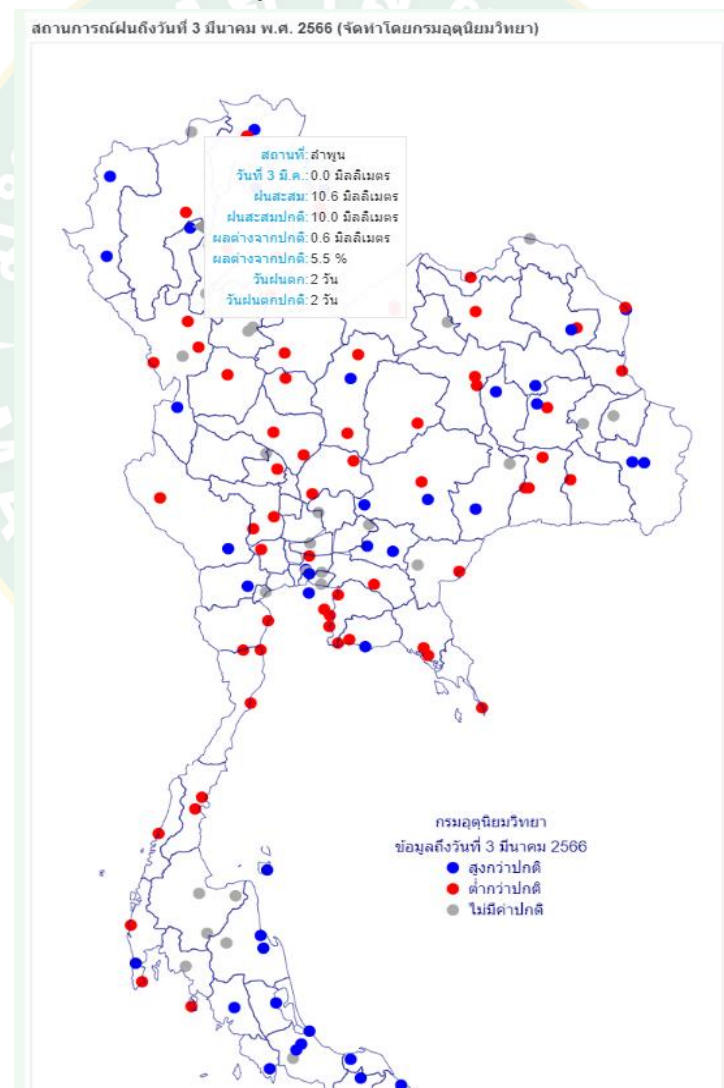
อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยอยู่ที่ 13.80 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนธันวาคม

อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยอยู่ที่ 37.98 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนเมษายน

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีมีค่า 26.13 องศาเซลเซียส

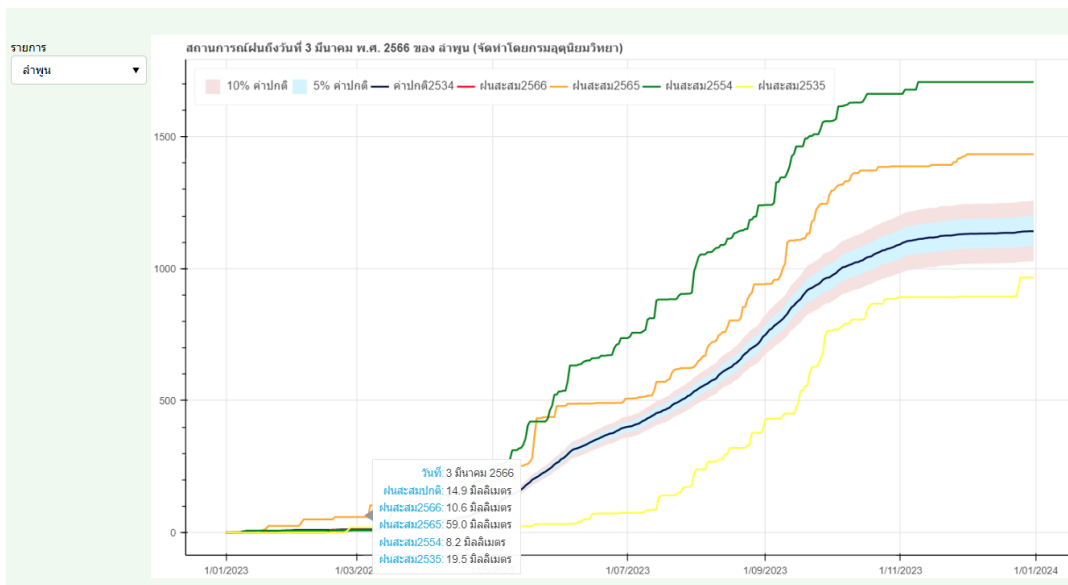
ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 993.5 มิลลิเมตร และ ณ เดือนมีนาคม 2566 มีปริมาณฝนสะสม 1,306.1 มิลลิเมตร โดยมีปริมาณฝนตกสูงสุดในเดือนกันยายน

ภาพที่ 8 แสดงปริมาณน้ำฝน จังหวัดลำพูน

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา ศูนย์ภูมิอากาศ (2566)

ภาพที่ 9 แสดงปริมาณน้ำฝน จังหวัดลำพูน

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา ศูนย์ภูมิภาค (2566)

สภาพสังคม

ด้านการศึกษา

มีสถาบันการศึกษาทั้งหมด 10 แห่ง ประกอบด้วย

โรงเรียน (ราชการประถมศึกษา - มัธยมศึกษา) จำนวน 8 แห่ง

โรงเรียน (เอกชน) จำนวน 1 แห่ง

วิทยาลัยอาชีวศึกษา จำนวน 1 แห่ง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ มีทั้งหมด 1 แห่ง

ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลนครเจดีย์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 8 บ้านบวกกอห้า

ด้านศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดในพื้นที่จำนวน 12 แห่ง ประกอบด้วย

วัดบ้านใหม่กระหม่อมทอง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านใหม่บวกคยะยอม

วัดหนองสมณะธาตา ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านหนองสมณะ

วัดสุวรรณวิหาร ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านแม่อาว

วัดหนองโจง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านปางกอตัน

วัดมงคลเวฬุวัน ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านปางกอตัน

วัดโป่งรู ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 บ้านโป่งรู

วัดป่าไผ่หลวง	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6	บ้านห้วยไผ่
สำนักสงฆ์หิริญญาราม	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 8	บ้านบวกกอห้า
วัดสันห้างเสือ	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9	บ้านสันห้างเสือ
วัดม่อนมะหินศิลาราม	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10	บ้านน้ำย้อย
วัดผาเจิบพนาราม	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 11	บ้านผาเจิบ
วัดหนองเจดีย์	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 13	บ้านหนองเจดีย์

ด้านประเพณี และงานประจำปีสำคัญของตำบลนครเจดีย์

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดในพื้นที่จำนวน 12 แห่ง ประกอบด้วยงานประเพณีสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง)	เดือนเมษายน
งานประเพณีสงกรานต์น้ำปืนเหมือนครุบาศรีนวล	เดือนเมษายน
งานประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ	เดือนเมษายน
งานประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ/สงกรานต์น้ำพระ	เดือนเมษายน - พฤษภาคม
งานประเพณีแห่เทียนพรรษา	เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม
งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ	เดือนตุลาคม
งานประเพณีลอยกระทง (ยี่เป็ง)	เดือนพฤศจิกายน

ด้านภูมิปัญญาและภาษาถิ่น

ราษฎรส่วนใหญ่บรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองยอง ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ภาษาพูดจึงเป็นภาษายอง นอกจากนั้นยังมีราษฎรอพยพมาจากที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาพื้นที่ทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนใหญ่อพยพมาเพื่อปลูกกล้วย ทั้งนี้ เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปลูกกล้วยเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันจึงมีภาษาที่ใช้ในพื้นที่กันอย่างแพร่หลายเช่น ภาษายอง ภาษาเมือง (อู๋เมือง หรือ อู๋ลาว) ภาษากลาง (ภาษาไทย)

ด้านการบริการพื้นฐาน/สาธารณูปโภค

สถานพยาบาล

ในเขตพื้นที่ตำบลนครเจดีย์ มีทั้งหมด 2 แห่ง ประกอบด้วย

โรงพยาบาลป่าซาง	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 7 บ้านนครเจดีย์
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านห้วยไผ่	ตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 บ้านห้วยไผ่

เส้นทางหลัก

มีทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 106 สายทางลำพูน - ลี้ ตัดผ่าน หมู่ที่ 9, 13, 7, 3 ตำบลนครเจดีย์ และมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1184 สายทางแม่อาว - ดอนมูล แม่อาว - พุ่งหัวซาง ตัดผ่านหมู่ที่ 3, 2, 8, 4, 10, 11 ตำบลนครเจดีย์ เส้นทางทั้งสองสายนับว่าเป็นเส้นทางหลักที่ใช้ในการคมนาคมขนส่งต่าง ๆ เป็นทางลาดยางสามารถใช้ได้ ทุกฤดูกาลระยะทางจากที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลนครเจดีย์ ถึงที่ว่าการอำเภอป่าซางตามถนนลำพูน-ลี้ ระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร

เส้นทางรอง

ได้แก่ถนนที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้านต่างๆ มีทั้งถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่และลูกรัง ซึ่งสามารถใช้สัญจรติดต่อกันได้ทุกฤดูกาล สามารถเชื่อมถึงกันได้ทุกหมู่บ้าน

ศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านแม่อาว

ไปรษณีย์โทรเลขป่าซาง

สาขาย่อยตำบลนครเจดีย์ จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 บ้านใหม่บวกคะยอม

สำนักงานโครงการพระราชดำริลุ่มน้ำแม่อาว

จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านแม่อาว

หน่วยประสานงานป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรป่าไม้

จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านแม่อาว

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ

ที่สำคัญ ได้แก่ ลำห้วยแม่อาวใหญ่, ลำห้วยแม่อาวน้อย, ลำห้วยไฟ, ลำห้วยแดง, ลำห้วยแม่วังสำน, ลำห้วยหมาหมี และลำห้วยผาพลั่ว เน้นการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร เป็นหลัก

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

พื้นที่ตำบลนครเจดีย์ทั้งหมดนั้นอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการสร้างอ่างเก็บน้ำและฝายทดน้ำขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎรใน เขตพื้นที่จัดสรร สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และบริเวณใกล้เคียงให้มีน้ำใช้เพาะปลูก ใช้อุปโภคบริโภคได้ตลอดปี อนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว ให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์ขึ้นมีการสร้าง อ่างเก็บน้ำ ฝาย สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า เนื้อที่รับประโยชน์ 9,560 ไร่ หรือร้อยละ 11.81 ของตำบลนครเจดีย์ สระน้ำ บ่อบาดาล บ่อน้ำตื้น เน้นใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภคและบริโภค เป็นหลัก

อ่างเก็บน้ำแม่วังसान

ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 บ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ พิกัด 47QMA E490000 N2036400 เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กความจุ 3.025 ล้าน ลบ.ม. สร้างอ่างเก็บน้ำ สันทำนบกว้าง 6.0 เมตร ยาว 740.0 เมตร สูง 14 เมตร สามารถจัดหาน้ำช่วยเหลือราษฎรพื้นที่ 8,000 ไร่ จำนวน 7 หมู่บ้าน 933 ครัวเรือน 3,693 คน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (องค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์, 2565)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัลลภ พรหมทอง และคณะ (2551) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และรูปแบบของการดำเนินงาน รวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ผลการศึกษาพบว่า อายุ รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง ทำการเกษตร ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกสถาบันทางการเกษตร ความเพียงพอของรายได้ต่อการครองชีพ และลักษณะพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร และเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจต่อโครงการ โดยมีกิจกรรมทั้งการขุดสระน้ำ ปลูกข้าว ปลูกพืช และจัดแบ่งพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเกษตรกรให้ความเห็นว่าหลังจากทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ส่วนด้านปัญหาอุปสรรคเกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านเงินทุน โรคพืชระบาดและขาดแหล่งน้ำ

วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ต่อครัวเรือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินและวิธีการบริหารจัดการในพื้นที่เกษตรกรรมขนาดไม่เกิน 10 ไร่ เพื่อให้ได้รูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ และศึกษารูปแบบการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ การรวมกลุ่มของเกษตรกรและการจัดการด้านการตลาด ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่เล็กที่สุด 3 งาน สูงสุด 10 ไร่ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำเกษตร มีแนวคิดพื้นฐานในการพึ่งตนเองและการทำเกษตรที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของชนิดพืชแบบพหุกิจกรรมเพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาด และการลดต้นทุนการผลิตโดยลดค่าใช้จ่ายสำหรับปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วยการผลิตสารอินทรีย์ชีวภาพทดแทนสารเคมี รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร วิธีการศึกษาโดยแบ่ง 2 กลุ่ม คือ เกษตรกรที่มีแปลงเดี่ยวและ เกษตรกรที่มีที่ดิน 2 แปลง เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มแรกคือมีที่ดินแปลงเดี่ยว ซึ่งพบว่ามีการใช้ประโยชน์ในที่ดิน 6 รูปแบบหลัก ได้แก่ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรผสมผสานคั้นนาใหญ่ ไร่นาสวนผสม การปลูกพืชหมุนเวียน และเกษตรเชิงเดี่ยว

โดยเกษตรกรให้ความสำคัญกับการปลูกผักปลอดสารพิษ แบบผสมผสาน หรือแบบหมุนเวียนเป็นกิจกรรมสร้างรายได้โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีที่ดินไม่เกิน 4 ไร่ ซึ่งต้องการรายได้หมุนเวียนเร็ว และสม่ำเสมอ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพนั้นควรเน้นการทำเกษตรตามแนวทางเกษตรยั่งยืน คือ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรผสมผสานคันทนาใหญ่ ไร่นาสวนผสม รวมถึงรูปแบบพืชหมุนเวียน กรณีการปลูกแบบปลอดสารพิษ เพราะสามารถให้ประโยชน์แก่เกษตรกรได้หลายประการ เช่น รายได้ อาหาร สุขภาพ และสภาพแวดล้อมในแปลงที่ดีขึ้น โดยพบว่าการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะบุคคลและทรัพยากรการผลิตของเกษตรกรแล้วยังขึ้นกับปัจจัยอื่นอีกหลายปัจจัย ได้แก่ ความรู้และทักษะของเกษตรกร รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการฟาร์ม กลุ่มเกษตรกรและเครือข่ายเกษตรกร การส่งเสริมของภาครัฐ ระบบตลาดและสถาบันเกษตรกร

พนา มาศ ตรีวรรณกุล (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกรอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมบางประการของเกษตรกร กระบวนการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร และปัจจัยบางประการที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 48.41 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 25.01 ไร่ แหล่งข่าวสารความรู้ทางการเกษตรและแหล่งข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสานที่เกษตรกรได้รับเป็นอันดับหนึ่ง คือ โทรทัศน์ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และเข้าร่วมการประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรมีความเห็นด้วยระดับมากเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน เกษตรกรร้อยละ 48 ที่ทำการเกษตรผสมผสาน มีการตัดสินใจตามกระบวนการตัดสินใจครบทั้ง 4 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหา เกษตรกรพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่ว่า การทำการเกษตรเพียงชนิดเดียวเสี่ยงต่อราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุด ขั้นตอนที่ 2 การพิจารณาค้นหาทางเลือก เกษตรกรพิจารณาถึงสภาพการถือครองที่ดิน แหล่งที่มาและการจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย ยา และเครื่องมือในการจัดการมากที่สุด ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ทางเลือก เกษตรกรพิจารณาว่าทางเลือกที่จะเลือกต้องมีความเหมาะสมกับปริมาณน้ำและแหล่งน้ำของพื้นที่ และพิจารณาว่าทางเลือกที่จะเลือกนั้นต้องมีราคาดี และมีตลาดรับซื้อที่แน่นอนมากที่สุด ขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจเลือกทางเลือก เกษตรกรตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพดินฟ้า อากาศมากที่สุด ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสาน ได้แก่ จำนวนแรงงานในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน การฝึกอบรม การศึกษาดูงานการประชุมให้ความรู้แก่เกษตรกร และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเกษตร

ผสมผสาน และปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสาน ในขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจเลือกทางเลือก ได้แก่ อายุ แหล่งข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน

กิริติยา สวัสดิภาพ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยด้านการผลิตเพื่อพัฒนาการเกษตร ที่อาจส่งผลต่อความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 81.25 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรรวม เนื้อที่ 1-5 ไร่ และทำเกษตรผสมผสานในพื้นที่ที่ได้รับจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) การเป็นสมาชิกกลุ่มทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ ส.ป.ก. เกิดการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด รวมทั้งเกษตรกรรุ่นใหม่เปิดรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร เกษตรกรรุ่นใหม่มีความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$) มีความคาดหวังให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือเรื่องสาธารณูปโภค แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน สนับสนุนเงินทุน และสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และ การปรับเปลี่ยนกระบวนการค้นสู่การเกษตรยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง ความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. จำนวนเงินทุนที่ได้รับจาก ส.ป.ก.และรายได้นอกภาคการเกษตร สามารถร่วมกันพยากรณ์ความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้ร้อยละ 60.40 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นอกจากนี้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความมั่นใจว่าสามารถทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. ได้หากหน่วยงานภาครัฐจะช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และตั้งใจช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและจริงจัง

ปณิตา สาธุธรรม และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทายาทเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายเพื่อการวางแผนพัฒนาภายใต้กรอบความร่วมมือกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งประชาชาติ (FAO) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ รูปแบบการพัฒนาทายาทเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินขององค์การชุมชนและเครือข่าย เพื่อสรุปเป็นต้นแบบที่ดี สำหรับการขยายผลในชุมชนอื่น ๆ รวมถึงเป็นกรอบแนวทางสำหรับการวางแผนจัดทำโครงการภายใต้กรอบความร่วมมือกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nation: FAO) โดยใช้วิธีการศึกษาขององค์กรชุมชนและเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาทายาทเกษตรและเยาวชนร่วมกับ ส.ป.ก. รวม 5 กรณีศึกษา ประกอบด้วย เครือข่ายอินแปง จังหวัดสกลนคร มูลนิธิสถาบันพัฒนาทรัพยากรชุมชน (มพทช.) เครือข่ายปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา (เครือข่าย

ลุงโชค) เครือข่ายนิคมเศรษฐกิจพอเพียงวัดโป่งคำ จังหวัดน่าน (เครือข่ายพระอาจารย์สมคิด) และ เครือข่ายคนเคียงดิน จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นการศึกษา รูปแบบและกระบวนการพัฒนาทายาทเกษตรของแต่ละกรณีศึกษา โดเน้นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แนวคิด กระบวนการ องค์ประกอบสำคัญและวิธีการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ทิศทางและแนวทางการดำเนินการต่อไปในอนาคต ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การพัฒนาทายาทเกษตร และเยาวชนขององค์กรชุมชนและเครือข่ายมีรูปแบบกระบวนการและองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน คือ เครือข่ายที่ทำงานด้านพัฒนาเยาวชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ทั้ง 5 เครือข่ายนั้น ใช้หลักการแก้ปัญหา ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา โดยเน้นที่การพัฒนาคน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน แนวทางการพัฒนาจะยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ลดการ พึ่งพาปัจจัยภายนอก และการพัฒนาเยาวชนเป็นการต่อยอดการพัฒนาโดยการทำให้เยาวชนรู้จัก รากเหง้าตัวเองและชุมชน องค์ความรู้ท้องถิ่น วิถีเกษตรของบรรพชน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ความ ยั่งยืน และมีเป้าหมายที่การสร้างผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรกรรม หรืออย่างน้อยก็เป็นการปลูกฝังให้รัก ห่วงแหน และตระหนักถึงความสำคัญของภาคเกษตร

ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาเครือข่าย ทั้ง 5 กรณี คือ ทุกเครือข่ายใช้กระบวนการมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่าย โดยผู้นำมีบทบาทสำคัญหรือมีบทบาทหลัก ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์และ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน จนกระทั่งการติดตามและการประเมินผล ผู้นำมีส่วนใน การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกคนอื่น ๆ ในส่วนขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนนั้น พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในขั้นตอนตามบทบาทหน้าที่ของตน

สรุปจากการศึกษาพบว่ารูปแบบการพัฒนาทายาทเกษตรทั้ง 5 รูปแบบ เป็นรูปแบบที่ดี สามารถเป็นต้นแบบให้เครือข่ายหรือชุมชนอื่นนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของชุมชน ซึ่งสามารถสอดแทรกกิจกรรมและเนื้อหาการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐาน สภาพแวดล้อม และบริบทของชุมชน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด นอกจากนี้ทั้ง 5 รูปแบบ การพัฒนายังเป็นรูปแบบที่ให้ผลจริงเป็นรูปธรรม เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม สมควรได้รับการ สนับสนุนให้ดำเนินการต่อ และให้มีการส่งเสริมต่อยอดกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งขยายผลการพัฒนาในลักษณะเหล่านี้ในวงกว้างต่อไป

สุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ และทรงวุฒิ ม่วงเจริญ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานจัดที่ดิน โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานจัดที่ดิน โครงการสร้างและพัฒนา เกษตรกรรุ่นใหม่ ของ ส.ป.ก. จังหวัด เพื่อดำเนินการหาสภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานจัดที่ดิน โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานจัด ที่ดิน โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาสำนักงาน

การปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด) ที่มีการดำเนินการจัดที่ดินโครงการให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ ทดลองเข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินชั่วคราวรายแปลง จำนวน 15 จังหวัด เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำทดลองเข้าทำประโยชน์ ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินชั่วคราวรายแปลง จำนวน 103 ราย ผลการศึกษาพบว่า ส.ป.ก.จังหวัดทั้ง 15 จังหวัด มีการดำเนินงานจัดที่ดินโครงการตามคู่มือการปฏิบัติงาน โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งมีขั้นตอนหลักๆ 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การจัดหาและเตรียมความพร้อมของพื้นที่รองรับ 2) การประชาสัมพันธ์และรับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ 3) การนำผู้เข้ารับการอบรมดูพื้นที่รองรับ 4) การทดลองเข้าทำประโยชน์ที่ดินรองรับในเขตปฏิรูปที่ดินชั่วคราวรายแปลง 5) การติดตามประเมินผลเกษตรกรรุ่นใหม่ และ 6) การพิจารณา มอบเอกสารสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ตาม พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ปัญหาและอุปสรรคหลักสำคัญที่พบในการดำเนินงานจัดที่ดินโครงการ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านระเบียบ หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ระเบียบรองรับการจัดที่ดินให้เกษตรกร รุ่นใหม่โดยเฉพาะ ส่งผลให้เกษตรกรรุ่นใหม่ยังไม่ได้รับหนังสืออนุญาตให้ทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 หรือได้ล่าช้า หลักเกณฑ์เงื่อนไขในการทดลองเข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินชั่วคราวขาดความชัดเจน อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการติดตามประเมินผลขาดความสม่ำเสมอ 2) ปัญหาด้านความไม่พร้อมของพื้นที่รองรับ ได้แก่ พื้นที่รองรับส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับการเกษตร เช่น สภาพพื้นที่ลาดชัน พื้นที่น้ำท่วมขังในฤดูฝน อีกทั้งสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ซึ่งมีผลต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ตัดสินใจทำเกษตรผสมผสาน เน้นปลูกพืชให้น้ำน้อย และอายุการเก็บเกี่ยวสั้น ทำการเกษตรประณีต ไร่สวนผสม ปลูกพืชหมุนเวียน และพืชเชิงเดี่ยว รวมทั้งการทำปศุสัตว์ นอกจากนี้พื้นที่รองรับก็มีอยู่อย่างจำกัด ขาดการปูผังแบ่งแปลงและจัดทำแนวเขตที่ชัดเจน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงทั้งพื้นที่โครงการ โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับทำเกษตร ซึ่งเน้นเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการทำเกษตร เนื่องจากพื้นที่รองรับส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน อาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำเกษตร 3) ปัญหาด้านบุคคลที่พบในการดำเนินงานจัดที่ดินโครงการ ทั้งจากเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ส่วนกลาง ส.ป.ก.จังหวัด และตัวเกษตรกรรุ่นใหม่เอง นับว่าเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการฯ โดยปัญหาที่พบ คือ เจ้าหน้าที่ยังขาดความเข้าใจในโครงการ บางส่วนมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานน้อย ขาดการประสานงานในการดำเนินงานทั้งระหว่างภายในหน่วยงาน และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการติดตามผลการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของเกษตรกรรุ่นใหม่ พบว่า ยังขาดความมุ่งมั่นความตั้งใจจริงในการทำเกษตร ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในการทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ขาดความรู้ ขาดการนำเทคนิค เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการทำเกษตร รวมทั้งขาดความสามัคคีส่งผลให้ขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง

แนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานจัดที่ดิน โครงสร้างและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน คือ การเตรียมความพร้อมของพื้นที่รองรับโครงการ ซึ่งควรมีการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น คือ น้ำ ไฟฟ้า และเส้นทางคมนาคม ความนำกลไก คณะอนุกรรมการปฏิรูปที่ดิน (คปอ.) หรือคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) รวมทั้งตัวเกษตรกรรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการในการดำเนินงานจัดที่ดินโครงการ ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขในการอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน หลักเกณฑ์การประเมินเกษตรกรรุ่นใหม่ของแต่ละพื้นที่นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติควรให้ความสำคัญกับการประสานและบูรณาการแผนงานในระดับจังหวัดและประสานการปฏิบัติในระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดเครือข่ายภาคีความร่วมมือในการทำงานในเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

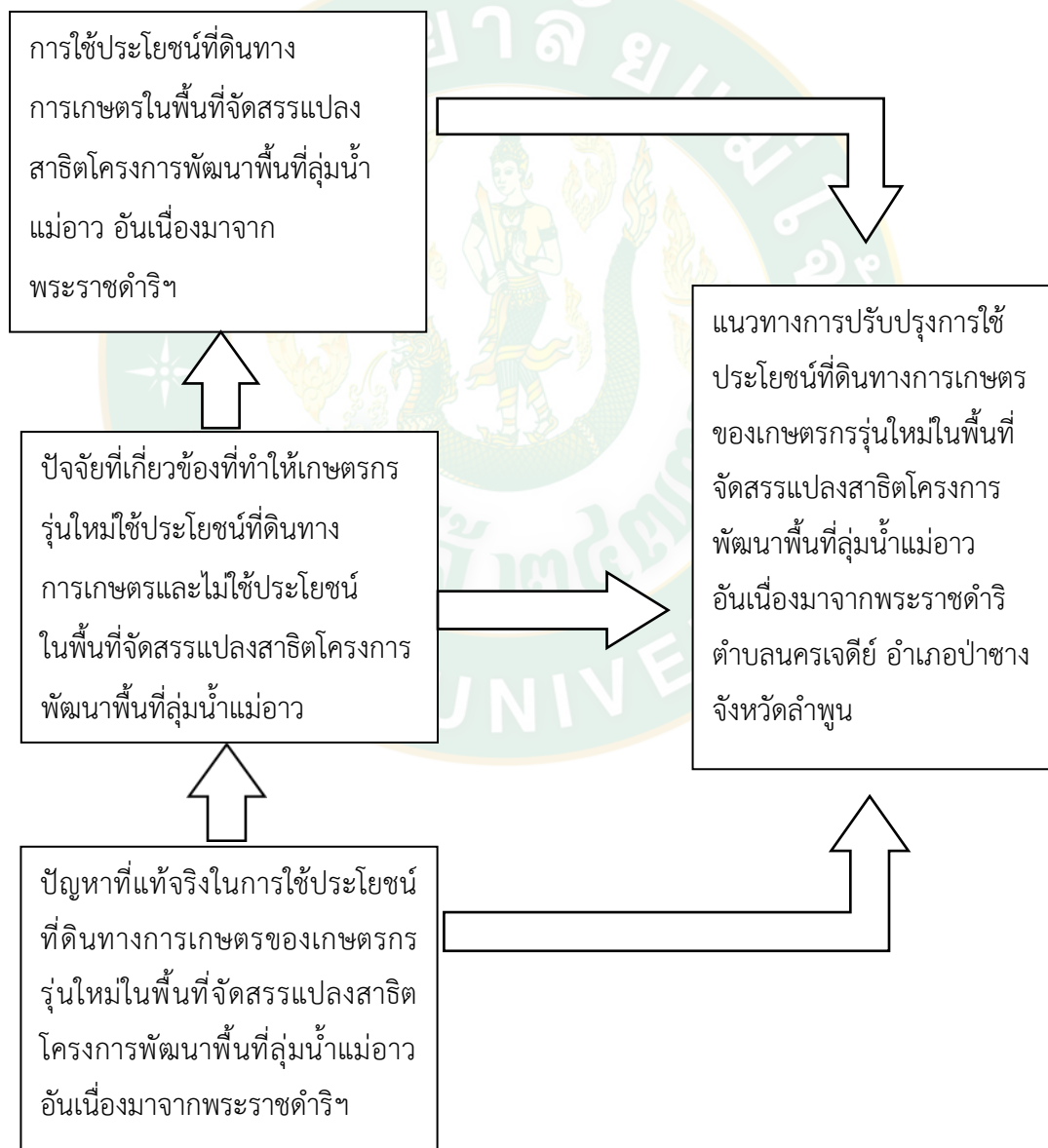
การวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในพื้นที่จัดสรรแปลง สาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จากที่มาและความสำคัญของปัญหาที่จะศึกษานั้น เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและผ่านกระบวนการฝึกอบรม และผ่านหลักเกณฑ์ เงื่อนไขที่ ส.ป.ก.กำหนดและได้รับสิทธิ์ให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ทางการเกษตร ในพื้นที่จัดสรรแปลง สาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ตั้งแต่ปี 2560 – 2561 จำนวน 13 ราย และได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ทดลองรายละ 1 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีสาธารณูปโภคที่ครบพร้อม เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำ พื้นที่อยู่ในเขตชุมชน ใกล้โรงพยาบาลประจำอำเภอ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่จากการติดตามและประเมินผลโครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดลำพูน พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับสิทธิ์ให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่แล้วไม่เข้าทำประโยชน์ จำนวน 13 ราย คงเหลือเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยังทดลองเข้าทำประโยชน์อยู่เพียง 3 ราย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ กำหนดเป็นขั้นตอนในการศึกษาดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น การปลูกพืช การประมง การปศุสัตว์ การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษา หาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรและไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษา สภาพปัญหาอุปสรรคที่แท้จริงในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ขั้นตอนที่ 4 จะได้แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

ภาพที่ 10 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาเฉพาะกรณี โดยศึกษาถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าทำประโยชน์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงปัญหาอุปสรรคของการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ว่ามีอะไรบ้าง และการใช้ประโยชน์เป็นอย่างไร เป็นการมุ่งวิจัยเพื่อหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาความจริงจากปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ของบุคคลและสังคมที่ปราศจากการเสริมแต่ง เพื่อทราบข้อเท็จจริง ของการใช้ประโยชน์ ปัญหา อุปสรรค หรือสิ่งสนับสนุนปัจจัยต่างๆ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างซึ่งมีข้อความหลักที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้ผ่านการพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

งานวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ประกอบด้วย

1. เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้ผ่านการคัดเลือกให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จำนวน 13 ราย
2. เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินสังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 4 ราย ได้แก่ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ เจ้าหน้าที่

ผู้ประสานงานในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดลำพูน และเจ้าหน้าที่ภายในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน

3. ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ คือนายกรเอก ใจไว ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการเกษตร เป็นนักวิชาการเกษตรที่ทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรให้แก่เกษตรกรในตำบลนครเจดีย์ และ

4. ตัวแทนชุมชนบ้านโป่งรุ หมู่ที่ 5 ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้แก่ นายวันชัย วงศ์ชาติ ผู้ใหญ่บ้านโป่งรุ หมู่ที่ 5 และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียงพื้นที่โครงการแปลงสาธิต จำนวน 4 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย อุปกรณ์ในการดำเนินการ

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างซึ่งมีข้อความหลักที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้ผ่านการพิจารณาความครอบคลุมเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญของโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ นายเชิดชาย ว่างคำ ตำแหน่งนักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ และ ดร.กมล เรืองเดช ตำแหน่งนักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสถาบันและธุรกิจชุมชน สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2. เครื่องบันทึกเสียง
3. สมุดบันทึก
4. ดินสอ ปากกา สีเมจิก
5. เครื่องคอมพิวเตอร์
6. แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ
7. แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน
8. แผนที่ข้อมูลชุดดิน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินการ ดังนี้

1. การทำความรู้จักกับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ได้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรฯ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยการประสานข้อมูลเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เบื้องต้นจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ในส่วนข้อมูลของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทำการจำแนกข้อมูลของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ยังเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่และเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์แล้ว ออกเป็น 2 กลุ่ม ในครั้งแรกขอเข้าไปติดตามการดำเนินงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เพื่อสังเกตการณ์และทำความรู้จักกับเกษตรกร ในส่วนของเกษตรกรที่ไม่เข้าทำประโยชน์ทำการประสานเบื้องต้นทางโทรศัพท์เพื่อแนะนำตัวเองให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการติดต่อประสานงานและขออนุญาตนัดหมายเวลาในการสัมภาษณ์ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ทำให้ต้องใช้เวลาพอสมควร ในการสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ แต่ละรายใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

2. ขออนุญาตและความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยในการเก็บข้อมูล เช่น การจดบันทึก หรือถ่ายภาพบันทึกเสียง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง บางครั้งผู้วิจัยขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และการบันทึกภาพขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสม เช่น การบันทึกภาพขณะเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ให้คำแนะนำการทำเกษตรอินทรีย์แก่เกษตรกรที่มาขอคำแนะนำ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูล โดยการใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล คือการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งข้อมูลบุคคล โดยมีการสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในคำถามเดียวกันเพื่อยืนยันข้อมูล และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย โดยเข้าไปร่วมรับฟังการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฯ และเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ รวมถึงการร่วมสังเกตการณ์การประชุมเพื่อหาข้อยุติความขัดแย้งและร่วมรับฟังคำชี้แจงของผู้บริหารในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนที่ชี้แจงต่อเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการฯ เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รวบรวมได้ถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย โดยการจัดกลุ่มแปลเปรียบเทียบข้อมูล เพื่อวิเคราะห์และอธิบายรายละเอียดการใช้ประโยชน์ และการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ตลอดจนปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แล้วเรียบเรียงเป็นเนื้อหาเชิงบรรยาย

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงการค้นหาสภาพปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ และเพื่อทราบแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการฯ จำนวน 13 ราย และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 4 ราย และเกษตรกรผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการและผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์ ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการเกษตร ผู้ใหญ่บ้านโป่งรุ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มเกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์บ้านโป่งรุ ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตฯ ที่ตั้งโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ และทำการแบ่งข้อมูลนำเสนอออกเป็นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ลักษณะการเข้าร่วมโครงการฯ และการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค ในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ

ตอนที่ 4 แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิต โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่โครงการฯ

ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่โครงการ จำนวน 13 ราย ประกอบด้วย ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล จำแนกตาม อายุ เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษาเช่น เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการ (ตารางที่ 1) มีรายละเอียดดังนี้

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 13 คน ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินให้เข้าทำประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และเป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.40 ซึ่งสอดคล้องกับ จามะรี พิทักษ์วงศ์ และคณะ (2531) ที่ได้กล่าวว่าเพศชายมีกิจกรรมติดต่อโลกภายนอก และมีความรู้ในการเกษตรมากกว่าหญิงและยังเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตรมากกว่าหญิง

เกษตรกรมีอายุระหว่าง 41 ปี ถึง 50 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23 รองลงมาคืออายุระหว่าง 30 ปี ถึง 40 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 เกษตรกรมีอายุสูงสุด 50 ปี ต่ำสุด 34 ปี อายุเฉลี่ยของเกษตรกรคือ 42.58 ปี เนื่องจากมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการในช่วงอายุ 20 ปี แต่ไม่เกิน 45 ปี ซึ่งโครงการได้ดำเนินการตั้งแต่ ปี 2556 จึงทำให้ผลการศึกษาในปัจจุบันมีเกษตรกรอยู่ในช่วงระหว่างอายุ 41 ปี ถึง 50 ปี อีกเหตุผลที่โครงการนี้เกษตรกรมีอายุ 41 ปี ถึง 50 ปี เนื่องจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเคยมีประสบการณ์ในการทำงานบริษัทเอกชน เป็นลูกจ้างในหน่วยงาน เป็นเจ้าของกิจการ ซึ่งถือว่าผ่านการทำงานหลากหลายรูปแบบและเมื่อถึงช่วงเวลาที่คิดว่าเหมาะสมและต้องการความมั่นคงในชีวิต ความมั่นคงทางด้านอาชีพ ต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงเข้าร่วมโครงการทำให้เกษตรกรเหล่านั้นมีช่วงอายุระหว่าง 41ปี ถึง 50 ปี ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566) ที่กำหนดให้ กลุ่มวัยกำลังแรงงาน อยู่ในช่วงอายุ 15 ปี ถึง 59 ปี

เกษตรกรส่วนใหญ่สถานภาพโสด จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23 รองลงมาสถานภาพสมรสจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 จากคุณสมบัติและเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการทำให้ระบุได้ว่า เกษตรกรมีสถานภาพโสดมากกว่าสมรสเพราะการเข้าร่วมโครงการในช่วงระยะเวลา 6 เดือนจะต้องเข้าร่วมการฝึกอบรมและพำนักอยู่ในสถานศึกษาที่ได้เข้าร่วมฝึกอบรมจึงทำให้มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีสถานภาพโสดเป็นส่วนใหญ่ อีกประการเนื่องจากกรณีที่เกษตรกรในช่วงวัย 41-50 ปี เข้าร่วมโครงการทำให้เกิดความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมภายในแปลงและใช้แรงงานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ระบุว่า วัยทำงานในกลุ่มที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2523 - 2543 หรือผู้ที่มีอายุระหว่าง 22 - 42 ปี มีค่านิยมในการใช้ชีวิตคู่ที่เปลี่ยนไป คือ มุ่งทำงานให้

ประสบความสำเร็จ ครองตัวเป็นโสด ไม่สมรส และไม่มีลูก มีแนวโน้มสูงขึ้นติดต่อกัน 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 – 2564 (สำนักสถิติแห่งชาติ, 2566)

ระดับการศึกษาของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปริญญาตรี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85 รองลงมาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 และน้อยที่สุดระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ

	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	8	61.54
	หญิง	5	38.40
อายุ (ปี)	30 – 35	3	23.08
	36 – 40	1	7.69
	41 – 45	5	38.40
	46 – 50	4	30.77
สถานภาพ	โสด	9	69.23
	สมรส	4	30.77
ระดับการศึกษา	ปริญญาตรี	7	53.85
	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	1	7.69
	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	2	15.38
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	23.08
อาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการ	พนักงานบริษัทเอกชน รัฐ ห้าง ร้านค้า	11	84.62
	ธุรกิจส่วนตัว	2	15.38

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ภูมิลำเนา		
เชียงใหม่	6	46.15
เชียงราย	2	15.38
ลำพูน	2	15.38
พังงา	1	7.69
พิษณุโลก	1	7.69
ชลบุรี	1	7.69

เกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน รัฐบาล ห้าง ร้านค้า จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 84.62 และอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15 รองลงมามีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำพูน จำนวน 2 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15.38 และมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดพังงา ชลบุรีและจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 เนื่องจากเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่อยู่ใกล้สถานที่ฝึกอบรม คือ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และจากการสำรวจเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับ โรว์ Roe's Theory ที่ระบุว่า อิทธิพลในการเลี้ยงดูที่พ่อแม่มีต่อลูกจะมีผลต่อการเลือกประกอบอาชีพ ซึ่งโรว์ เน้นความสำคัญของ พันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และความต้องการ ที่มีผลต่อการเลือกทิศทางการอาชีพของบุคคล

2. ลักษณะการเข้าร่วมโครงการฯ ของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 13 ราย มีที่มาของการเข้าร่วมโครงการที่แตกต่างกันโดยมีรายละเอียดดังนี้

เกษตรกรรายที่ 1 พี่ส้ม (นามสมมุติ) อายุ 47 ปี ผู้หญิงที่มีสภาพสุขภาพุดจ่าอ่อนหวาน แต่มีท่าทางที่ทะมัดทะแมง ตามลักษณะของผู้หญิงที่มีความมั่นใจในตัวเอง และผ่านการทำงานมาหลากหลายอาชีพ เช่น พนักงานบริษัท แม่ค้า เกษตรกร จนถึงปัจจุบัน นอกจากจะเป็นเกษตรกรแล้ว พี่ส้มยังเป็นแม่ค้ามีอาชีพและเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ในระดับที่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้กับคนในชุมชนได้อีกด้วย ทำให้ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความจริงจังและมุ่งมั่นในคำพูดระหว่างที่ทำการสนทนากัน พี่ส้มให้ข้อมูลกับผู้วิจัย พร้อมทั้งแสดงออกถึงความเต็มใจที่จะ

ถ่ายทอดข้อมูล ให้กับผู้วิจัยอย่างเต็มที่ที่มีความกระตือรือร้นเป็นอย่างมากอาจเป็นเพราะพี่ส้มคือ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินแล้วเข้าทำประโยชน์อย่างเต็มพื้นที่และประสบความสำเร็จในระดับที่มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัวและสามารถสร้างบ้านในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรจากโครงการ อีกทั้งปัจจุบันยังได้รับคัดเลือกจากหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ให้เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการดำเนินกิจกรรมเกษตรอินทรีย์

พี่ส้มพื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดลำพูน ครอบครัวมีกิจการหอพักให้พนักงานในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูนเช่าพักอาศัย พี่ส้มจบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เมื่อสภาพสังคมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัย ปัญหาชุมชนและมลภาวะต่าง ๆ รวมถึงปัญหาการลักขโมยก็มากขึ้นตาม ทำให้ครอบครัวรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินจึงตัดสินใจขายกิจการหอพักและย้ายครอบครัวไป มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ย้ายมาอยู่แม่โจ้เนื่องจากเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีการปลูกพืชผักกันมาก ทำให้เห็นช่องทางในการทำอาชีพใหม่ คือ การปลูกผักเพื่อจำหน่ายโดยการทำบ้านให้เป็นตลาดจำหน่ายผักและได้ทำการเช่าพื้นที่เพื่อปลูกพืชผักจำหน่าย รวมถึงการออกไปจำหน่ายยังตลาดเกษตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และตลาดจริงใจ Farmers Market เชียงใหม่ หลังจากนั้นเริ่มมีกระแสของโครงการสำนักรักษ์บ้านเกิด จึงทำให้สามีของพี่ส้มลาออกจากการเป็นพนักงานบริษัทเอกชนที่กรุงเทพมหานคร เพื่อกลับมาทำงานที่บ้านจากการลาออกในครั้งนั้นของสามีพี่ส้ม พี่ส้มอยากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองแต่เนื่องจากพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่มีราคาสูง ถ้าหากเอาเงินเก็บที่มีอยู่ทั้งหมดซื้อที่ดินจะทำให้ไม่มีเงินเหลือเพื่อดำเนินชีวิตและลงทุนในกิจกรรมที่สามารถเลี้ยงครอบครัว การเข้าร่วมจำหน่ายสินค้าเกษตรที่ตลาดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และตลาดจริงใจ ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายระดับผู้จำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย ส่วนรายละเอียดของการเข้าร่วมโครงการพี่ส้มเล่าว่า ได้รับทราบข่าวสารที่เป็นกระแสว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จะแจกที่ดินทำกินจึงได้ไปติดต่อขอที่ดินทำกินกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ และได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรซึ่งโครงการนี้จะจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ผู้ที่ผ่านกระบวนการและผ่านการประเมินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้ว จึงได้สมัครเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่หลังจากวันนั้นผ่านไปเกือบ 1 ปี ก็รับจดหมายติดต่อจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้เข้าร่วมการปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้เข้ารายงานตัวเข้าร่วมสัมมนา พี่ส้มได้เล่าด้วยสีหน้าท่าทาง และน้ำเสียงที่สนุกสนาน ตื่นเต้นว่าการเข้าร่วมสัมมนาคครั้งนั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พี่ส้มเข้าร่วมโครงการและคิดว่าตัวเองประสบความสำเร็จกับโครงการนี้ได้ เนื่องจากวันแรกที่เข้าไปถึงผู้เข้าสัมมนาเยอะมากจำนวนเกือบ 200 ราย พอได้รับฟังคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ได้มีคำพูดที่อ่อนโยนหรือพูดลอบประโลม ขยาดใจให้ความหวังที่เกี่ยวกับโครงการมีแต่การบรรยายถึงความยากลำบาก อุปสรรคของ

โครงการ บรรยายถึงสภาพพื้นที่ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินได้รับจัดสรรมาว่า “ไม่ได้มีความเจริญ หรือ ความอุดมสมบูรณ์ตั้งแต่แรก บางพื้นที่ไม่มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ผู้เข้าร่วมโครงการนี้ต้องมีความอดทน ต้องได้รับการประเมินและผ่านหลักเกณฑ์เงื่อนไขต่าง ๆ” ซึ่งในครั้ง นั้นเจ้าหน้าที่ได้มีการชี้แจงข้อมูลรายละเอียดของโครงการเกี่ยวกับ ระเบียบ หลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ เงื่อนไขต่าง ๆ ของโครงการ ฯ รายละเอียดของข้อมูลพื้นฐานที่ได้รับทราบตั้งแต่ต้นจาก เจ้าหน้าที่ในวันนั้นเองที่ทำให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาในวันแรก 200 ราย วันที่ 2 เหลือเพียงร้อยกว่าราย และวันที่ 3 เหลือไม่ถึง 100 ราย และหลังจากการประชุมนิเทศโครงการฯ ในห้องประชุมแล้วยังได้มีการ นำเกษตรกรผู้เข้าโครงการไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ เช่น อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

หลังเสร็จสิ้นการประชุมนิเทศและดูงาน เจ้าหน้าที่ก็ให้เลือกพื้นที่ว่าต้องการจะเข้าฝึกและ ทดลองเข้าทำประโยชน์ที่ไหน ในตอนนั้นที่สัมผัสสนใจเลือกจังหวัดเชียงราย แต่ยังมีความหนักใจเรื่อง ของระยะทางไกลบ้าน เวลาผ่านไปประมาณ 1 อาทิตย์ พี่สัมพันธ์ทางติดต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทางเพสบุ๊คจึงทำให้ได้รับทราบข้อมูลว่ามีมหาวิทยาลัยแม่โจ้อีกหนึ่งสถาบันที่สามารถเข้ารับการฝึกได้ จึงขอย้ายจากจังหวัดเชียงรายมาเข้ารับการฝึกอบรมที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยไม่เข้าพักใน มหาวิทยาลัยแต่ขอฝึกแบบไปเช้าเย็นกลับเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยจะมีความสะดวกมากกว่า การเข้าพักในโครงการที่มหาวิทยาลัยจัดให้ จุดเริ่มต้นนี้เองที่ทำให้ตัวเองมีข้อมูลเกี่ยวกับโครงการสร้าง และพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่มาก่อนแล้วจากการเข้าร่วมสัมมนา จึงทำให้ไม่มีความกังวลในเรื่องของ สภาพพื้นที่ที่จะได้รับจัดสรรซึ่งขณะที่ฝึกกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้นยังไม่ทราบข้อมูลว่าจะได้รับการ จัดสรรที่ดินที่ไหน พี่สัมพันธ์ให้ข้อมูลอีกว่า

“เพื่อน ๆ ที่เข้าร่วมการฝึกที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้บางคนไม่ได้เข้าร่วมสัมมนาที่สำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้คาดหวังกับโครงการและพื้นที่ไว้สูง มากกว่าจะได้รับการจัดสรรที่ดินที่มีความพร้อมในด้าน สาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า”

หลังจากที่ฝึกอบรมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ครบตามระยะเวลาของหลักสูตร คือ 6 เดือน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจึงได้จัดสรรที่ดินที่จังหวัดลำพูนให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ พี่สัมพันธ์กล่าวว่า ได้รับจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในปี พ.ศ. 2560 วันแรกที่เข้าไปลงชื่อเพื่อ คัดเลือกแปลงในพื้นที่จังหวัดลำพูน เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนได้ชี้แจง ข้อมูล และหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการทดลองเข้าทำประโยชน์ต่าง ๆ สภาพและความเป็นมาของพื้นที่ว่า

“เดิมที่เป็นแปลงสาธิตการปลูกไม้ผลของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินลำพูน และอยู่ในบริเวณ พื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พื้นที่ให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ มีทั้งหมด 17 ไร่”

เจ้าหน้าที่ได้ทำการสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการและใครประสงค์ละสิทธิ์สรุปผลได้ว่า ทุกคนยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ในพื้นที่แปลงทดลองเท่ากัน จำนวน 1 ไร่ ขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนคือ การจัดสรรแปลงที่ดินว่าใครจะต้องเข้าทำตรงจุดไหน วิธีการจัดสรรทำโดยการจับฉลากเลขแปลง ใครจับได้แปลงเลขที่เท่าใดก็ทดลองทำประโยชน์แปลงนั้น ๆ และเจ้าหน้าที่กันพื้นที่ไว้สำหรับเป็นพื้นที่ส่วนกลางจำนวน 3 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ส่วนกลางนั้นมี แหงก้นน้ำซึ่งใช้ร่วมกัน มีเสาไฟฟ้าเพื่อต่อไฟฟ้าเข้าแปลงของแต่ละคน มีต้นมะม่วงที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว มีโรงเรือนซึ่งเป็นพื้นที่ปูนเก่า 1 โรงเรือน ซึ่งแหงก้นน้ำ และไฟฟ้า ชาวบ้านในบริเวณรอบ ๆ พื้นที่แปลงสาธิตที่กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับจัดสรรนั้นใช้งานอยู่ และพื้นที่นั้นชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ โดยการใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงวัว มะม่วงก็เก็บเกี่ยวผลผลิตไปขายอยู่ โดยชาวบ้านไม่ได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของโครงการนี้ เมื่อเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าไปทำประโยชน์จึงเกิดกระแสความขัดแย้งกับคนในชุมชนอยู่บ้าง แต่ทุกครั้งที่เกิดความขัดแย้งกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน ให้เข้ามาดำเนินการแก้ไขและทำความเข้าใจ ทำความตกลงกับเกษตรกรในพื้นที่และเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ แต่ความขัดแย้งนั้นก็ไม่ได้จะอยู่บนพื้นฐานของความพอใจของทุกฝ่าย แต่จำต้องยอมรับข้อตกลงนั้น ซึ่งพี่ส้มได้ให้ข้อสังเกตว่า

“ทุกครั้งที่เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและเกษตรกรรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ของ ส.ป.ก.ลำพูนก็จะหาทางออกให้กับทุกฝ่ายที่ดีที่สุด แม้กระทั่งต้องของบประมาณเพิ่มเติมจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในการปรับปรุงระบบไฟฟ้าซึ่งมีปัญหาอย่างมากเพื่อทำการเพิ่มหม้อแปลงไฟฟ้าเสาไฟฟ้า การเจาะบ่อบาดาลเพิ่ม เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้งานของเกษตรกรในบริเวณใกล้เคียงที่เคยใช้ประโยชน์ และเกษตรกรรุ่นใหม่ทดลองเข้าทำประโยชน์”

เกษตรกรรายที่ 2 พี่วัน (นามสมมุติ) อายุ 50 ปี อดีตพนักงานบริษัทเอกชนผู้หญิงที่มีความสุภาพท่าทางที่ทะมัดทะแมง มีความมั่นใจในตัวเอง ระหว่างการพูดคุยกันนั้น พี่วันให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่าเป็นคนอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับชั้น ปวส.ด้านการบัญชี อาศัยอยู่กับครอบครัว เมื่อเรียนจบได้เข้าทำงานบริษัทเอกชนซึ่งทำเกี่ยวกับสื่อสารโทรคมนาคม แต่เมื่อบริษัทหมดสัมปทานในหน่วยงานจึงเลิกจ้างพี่วัน ทำให้พี่วันต้องหางานใหม่ทำแต่ด้วยอายุที่มากขึ้นทำให้หางานทำยาก พี่วันจึงได้ค้นหาการทำอาชีพเกษตรกรเนื่องจากมีความสนใจด้านการทำเกษตรแบบอินทรีย์ และได้พบข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตว่ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ร่วมกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมพี่วันจึงสมัครเข้าร่วมโครงการเนื่องจากต้องการที่ดินทำกินไว้เป็นแหล่งอาหารในอนาคต เนื่องจากทางครอบครัวไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองประกอบกับพ่อของพี่วันมีอายุมากขึ้นอยากมีที่ดินเป็นของตนเองและอยากทำการเกษตรแบบผสมผสานปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อเป็นแหล่งสร้างอาหารให้ลูกหลานในอนาคต จึงสนับสนุนให้

พี่วันเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อหวังว่าเมื่อสำเร็จตามหลักสูตรของโครงการแล้วจะได้รับจัดสรรที่ดินทำกิน พี่วันหวังเป็นอย่างยิ่งในเรื่องการขอได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากว่าครอบครัวพี่วันมีฐานะปานกลาง อาศัยอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วย พ่อ แม่ สามี พี่วันและลูก ๆ อีก 2 คน พี่วันยังบอกอีกว่าลูก ๆ ยังเรียนหนังสืออยู่ทำให้พี่วันมีค่าใช้จ่ายที่สูงมากในแต่ละเดือน ในช่วงที่พี่วันถูกเลิกจ้างพี่วันได้รับเงินชดเชยจากสำนักงานประกันสังคมและเงินเดือนของสามีมานั้นในการเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งในช่วงเวลาที่พี่วันเข้ารับการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 6 เดือนกับทางมหาวิทยาลัยแม่โจ้นั้น พี่วันไม่มีรายได้เข้ามาเลยแต่การเข้ารับการฝึกอบรมในครั้งนั้นทำให้พี่วันมีเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์ และได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานนอกเหนือจากที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ให้ความรู้ คือการทำเกษตรโดยมีตัวอย่างของโครงการ “โคก หนองนา โมเดล” ที่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

พี่วันเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยที่ไม่ได้เข้าร่วมการสัมมนาที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยสอบถามถึงความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ดีดำเนินการโดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหรือไม่เป็นอย่างไร ทำให้ได้รับทราบข้อมูลว่าพี่วันไม่ค่อยทราบถึงเจตนารมณ์หรือแนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปที่ดิน และการจัดสรรที่ดินทำกินของ ส.ป.ก.เท่าที่ควร เนื่องจากพี่วันสมัครเข้าร่วมโครงการจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พี่วันเลยไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดินหรือลักษณะพื้นที่ที่จะนำมาจัดสรรแก่เกษตรกร ความคาดหวังของพื้นที่ในด้านความพร้อมต่าง ๆ จึงสูงมากว่าจะมีครบพร้อมสมบูรณ์มาก พี่วันได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับพี่สั่มว่า ก่อนการได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ดำเนินการโดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนได้ชี้แจงข้อมูลโครงการ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข วิธีการต่าง ๆ รวมถึงจำนวนพื้นที่ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน จะดำเนินการจัดสรรให้ทั้งหมดว่ามีประมาณ 17 ไร่ แต่สมาชิกของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องการที่ดินมีจำนวน 13 คน ในคราวแรกเจ้าหน้าที่สอบถามความเห็นว่าจะให้ดำเนินการโดยการจับฉลากหรือไม่อย่างไร แต่เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนต้องการที่ดินเป็นของตนเองจึงได้ตกลงกันว่า จะดำเนินการแบ่งพื้นที่ให้เท่า ๆ กัน ทุกคนโดยได้รับคนละประมาณ 1 ไร่ หลังจากเจ้าหน้าที่ชี้แจงข้อมูลโครงการเสร็จให้จับฉลากเพื่อจัดสรรแปลงทดลอง พี่วันได้แปลงทดลองติดกับแปลงของพี่สั่ม ซึ่งมีโรงเรือนที่คาดว่าจะทำเป็นสำนักงานเก่า 1 หลัง จึงแบ่งครึ่งกันกับพี่สั่มเพื่อทำเป็นที่พักอาศัย พี่วันเล่าว่า “การเข้าไปอยู่ในพื้นที่ที่มีความแห้งแล้งมากทำให้ต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมากในการปรับปรุง” พี่วันได้แรงงานในพื้นที่เข้ามาช่วยดูแลอีกทางหนึ่งด้วย

เกษตรกรรายที่ 3 พี่วุฒิ (นามสมมุติ) อายุ 45 ปี ผู้ชายที่มีลักษณะสมส่วน ดูทะมัดทะแมง ตามประสานคนผ่านงานมาหลากหลายอาชีพ เช่น ค้าขาย พนักงานบริษัท จนมาถึงอาชีพสุดท้ายก่อนที่ จะเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ คือ ทำงานบริษัทรถแท็กซี่ ก่อนที่จะลาออก เนื่องจากปัญหาส่วนตัวและหย่าร้างกับภรรยา จึงย้ายกลับมาอยู่บ้านบิดา มารดาที่จังหวัดเชียงราย พี่วุฒิพื้นเพเป็นคนจังหวัดเชียงราย เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากจังหวัดเชียงราย เมื่อเรียนจบได้ ทำงานทำทั่วไป จนได้ไปทำงานที่กรุงเทพมหานคร เมื่อพี่วุฒิย้ายกลับมาอยู่กับบิดา มารดา ที่จังหวัด เชียงรายได้มีโอกาสดูติดต่อและไปเยี่ยมเพื่อน พี่วุฒิได้รับทราบว่ามีโครงการให้เข้าร่วมฝึกอบรม ระยะเวลา 6 เดือน เมื่อจบหลักสูตรจะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน ทำให้พี่วุฒิสนใจและสมัครเข้าร่วม โครงการโดยใช้เวลาในการตัดสินใจไม่นาน พี่วุฒิตัดสินใจเข้าร่วมโครงการโดยเข้ารับการฝึกอบรม ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีจังหวัดอุดรธานี เพราะในขณะนั้นพี่วุฒิไม่มีงานทำและยังไม่มีแผนว่า จะทำอะไรต่อไป คิดว่าเข้ารับการฝึกอบรมเอาความรู้ไปก่อน อีกทั้งยังได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินอีกด้วย ในขณะที่เข้ารับการฝึกอบรมพี่วุฒิมีความสนใจเกี่ยวกับหลักสูตรการประมงน้ำจืด เนื่องจากคาดว่า น่าจะเป็นอาชีพที่สามารถทำเงินได้ง่ายกว่าการทำเกษตรแบบการปลูกพืช เนื่องจากการปลูกพืชผัก ต้องใช้ระยะเวลานาน และเมื่อจบหลักสูตรพี่วุฒิได้รับการจัดสรรที่ดิน พี่วุฒิให้ข้อมูลที่สอดคล้องกับ พี่ส้ม และพี่วันในเรื่องของกระบวนการจัดการแบ่งแปลงและจัดสรรที่ดิน พี่วุฒิได้แปลงทดลองด้าน หน้าที่ใกล้กับของพี่ส้มและพี่วัน ในขณะที่เล่าถึงบรรยากาศการฝึกอบรม หรือการจัดสรรที่ดิน พี่วุฒิดู เป็นกันเองมาก ไม่มีความเครียดหรือความกังวลใด ๆ แฝงอยู่เลยอาจเป็นเพราะพี่วุฒิผ่านกระบวนการ มาแล้วและในวันนี้พี่วุฒิมีความพึงพอใจในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ในแปลงทดลองที่ได้รับ จัดสรร ที่สามารถสร้างรายได้ และเป็นแหล่งอาหารให้พี่วุฒิได้อย่างพอเพียง อยู่แบบเลี้ยงชีพได้ พี่วุฒิทำการเกษตรแบบอินทรีย์บริเวณบ้านพี่วุฒิจึงทำรั้วล้อมรอบอย่างดี แต่ถ้าหากว่าคนในชุมชนจะ ขอความรู้หรือข้อเสนอแนะหรือเยี่ยมชมการทำเกษตรแบบอินทรีย์พี่วุฒิสามารถแนะนำได้ แต่พี่วุฒิ ได้กล่าวอย่างถ่อมตนว่า

“พี่คิดว่ายังไม่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้ แต่พี่สามารถให้คำแนะนำแก่เกษตรกร หรือผู้ที่สนใจได้”

พี่วุฒิทำกิจกรรมในพื้นที่จัดสรรด้วยตัวเอง น้อยมากที่จะจ้างแรงงานเนื่องจากพี่วุฒิบอกว่า “การทำเองสามารถลดต้นทุนได้มาก”

พี่วุฒิไม่ได้มีกิจกรรมอย่างอื่นนอกจากการทำเกษตรอยู่ที่บ้าน ซึ่งในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรพี่วุฒิ ได้สร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัยเป็นการถาวร เช่นเดียวกับกับพี่ส้ม บริเวณพื้นที่ของพี่วุฒิ ผู้วิจัยได้เดินดู โดยรอบ ๆ ในระหว่างที่พูดคุยกับพี่วุฒิ ซึ่งมีความรุ่มร่ามมาก มีต้นไม้หลากหลายชนิด ทั้ง กล้วย ไข่ มัล เบอร์รี่ มะม่วง เลี้ยงไก่ชนเพื่อจำหน่าย มีสระเลี้ยงปลากินพืช เลี้ยงปูซึ่งสามารถนำออกมาจำหน่าย เป็นรายได้แล้ว พี่วุฒิกล่าวว่า

“ในบางวันไม่ต้องเสียเงินในการซื้ออาหารกินเลย เพราะสามารถหาได้จากในพื้นที่บริเวณบ้าน”

เกษตรกรรายที่ 4 พี่พร (นามสมมุติ) อายุ 36 ปี ผู้หญิงที่มีความมั่นใจในตัวเอง น้ำเสียงดูจริงจัง กล่าวแสดงความคิดเห็น เป็นคนที่พูดอย่างตรงไปตรงมา พี่พรพื้นเพเป็นคนจังหวัดลำพูน อาศัยอยู่กับครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พี่พรจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และได้เข้าทำงานที่โรงงานนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ด้วยความที่เป็นลูกสาวสวน พี่พรเห็นคนครอบครัวพ่อแม่ ทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีมาตลอดจึงเกิดความคิดอยากปรับเปลี่ยนการทำเกษตรแบบอินทรีย์ แต่พี่พรไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงอยากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเพื่อทำการเกษตรแบบอินทรีย์ พี่พรบอกว่า

“การที่เราทำงานในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมมานาน เริ่มรู้สึกเบื่อจึงอยากทำอาชีพเกษตรกรรมเนื่องจากคิดว่าเป็นอาชีพที่ยั่งยืนสามารถเลี้ยงชีพและเลี้ยงครอบครัวได้ในอนาคต”

เมื่อเห็นประกาศการรับสมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ให้เข้าร่วมฝึกอบรม 6 เดือนและผ่านหลักสูตรจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้เข้าทำกิน จึงสมัครเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยพี่พรได้ลาออกจากการเป็นพนักงานโรงงานนิคมอุตสาหกรรมในทันทีที่ผ่านการพิจารณาให้เข้าร่วมโครงการ พี่พรเข้ารับการฝึกอบรมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นระยะเวลา 6 เดือนจนจบหลักสูตร ซึ่งพี่พรตลอดระยะเวลา 6 เดือน พี่พรไม่มีรายได้เลยต้องใช้เงินเก็บที่มีอยู่ พี่พรตั้งความหวังไว้สูงมากที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เมื่อได้รับจัดสรรที่ดินแล้วพี่พรได้ใช้เงินทุนของตนเองในการพัฒนา ปรับปรุงพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทั้งการขุดสระน้ำ วางระบบท่อส่งน้ำในแปลง ปลูกกล้วย มะม่วง กล้วย รวมถึงการสร้างห้องน้ำในพื้นที่ พี่พรเลือกสร้างห้องน้ำในพื้นที่แต่ไม่สร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัยเนื่องจากบ้านของครอบครัวพี่พรห่างจากพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร ประมาณ 10 กิโลเมตร ทำให้พี่พรสามารถไปทำงานในพื้นที่ตอนเช้า ตอนเย็นจะกลับบ้านซึ่งการเดินทางสะดวกและเป็นการประหยัดเงินทุน พี่พรใช้เวลาเข้าทำประโยชน์ประมาณ 1 ปี ใช้เงินทุนทั้งหมดประมาณ 1 แสนบาท ซึ่งเป็นเงินทุนทั้งหมดที่มี แต่เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรไม่ใช่พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ต้องใช้เงินทุนในการปรับปรุงเป็นอย่างมาก ประกอบกับในแปลงประสบปัญหาไฟไหม้ในฤดูแล้งจึงทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในแปลงต่อไปได้เนื่องจากไม่มีเงินทุน และหลาย ๆ ปัจจัยไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งพี่พรระบุว่าปัจจัยหลักคือ เงินทุน ปัจจัยรองลงมาคือ สภาพความไม่สมบูรณ์ของพื้นที่ อีกปัจจัยคือ เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้าทำประโยชน์ไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมหรือการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนเท่าที่ควร พี่พรเป็นอีกคนที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรแล้วสละ

สิทธิ์หลังจากประสบปัญหาต่าง ๆ มากมายและผิดหวังกับโครงการฯ แต่พี่พรบอกว่าด้วยน้ำเสียงที่มีความมั่นใจ และมีความมุ่งมั่นว่า

“...ถึงแม้พี่จะไม่ได้เข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่แล้วแต่พี่คิดว่าพี่ยังมีความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่จะยังคงอยู่กับพี่ตลอดไป และพี่เชื่อมั่นว่าสักวันพี่จะทำตามความฝันพี่ได้โดยนำความรู้นั้นมาใช้แน่นอน...”

ปัจจุบันพี่พรได้กลับเข้าไปทำงานเป็นพนักงานในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูน เหมือนก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากพี่มีภาระหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ มีครอบครัวที่จะต้องเลี้ยงดู การกลับไปทำงานโรงงานจึงเป็นทางเลือกเดียวที่จะทำให้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้

เกษตรกรรายที่ 5 พี่บุ๊ค (นามสมมติ) อายุ 34 ปี พี่บุ๊คมีพื้นเพมาจากจังหวัดลำพูน จบการศึกษาระดับชั้น ปริญญาตรี สาขา คอมพิวเตอร์ด้านการออกแบบโปรแกรมและการรักษาความปลอดภัยบนเว็บ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้ที่ผ่านการทำงานออกแบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์กราฟฟิก การออกแบบเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยครอบครัวมีอาชีพค้าขาย จึงไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านการทำการเกษตรและไม่มีพื้นที่ในการทำการเกษตร พี่บุ๊คเคยศึกษาการทำเกษตรช่องทางยูทูบ และอ่านหนังสือประกอบพร้อมทั้งได้ทดลองทำการเกษตรขนาดเล็ก ๆ บริเวณหลังบ้านเพราะอยากหาความรู้เพิ่มเติมในการทำเกษตร และมีความสนใจเรื่องเกษตร ประกอบกับอยากเปลี่ยนสายงานจากหน้าคอมพิวเตอร์ มาทำกิจกรรมที่ได้ใช้ร่างกายบ้าง จึงค้นหาข้อมูลโครงการต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ตและมาพบข้อมูลโครงการเกษตรอินทรีย์ ที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงมีความสนใจในโครงการจึงสมัครเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้

พี่บุ๊คไม่ได้เข้าร่วมการสัมมนาของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากสมัครตรงกับทางมหาวิทยาลัย ทำให้ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการจัดที่ดินทำกินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทำให้พี่บุ๊คไม่ทราบข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่และเงื่อนไขการได้รับจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทราบข้อมูลจากการกรอกใบสมัครซึ่งในใบสมัครให้ระบุว่าต้องการการสนับสนุนที่ดินทำกินจากหน่วยงานภาครัฐหรือไม่หลังจากจบหลักสูตรการฝึกอบรม หากระบุต้องการการสนับสนุนที่ดินทำกินจะได้รับจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยพี่บุ๊คให้ความสำคัญเรื่องของความรู้จากการฝึกอบรมที่ได้รับ ส่วนเรื่องของการได้รับการจัดสรรที่ดินนั้นให้ความสำคัญเป็นอันดับ 2 เพราะ “ถ้ามีความรู้จากการฝึกอบรมจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถ่ายทอดให้แล้วไม่ต้องมีที่ดินทำกินเป็นจำนวนมากก็สามารถทำการเกษตรในรูปแบบอื่น ๆ ได้”

โดยพี่บุ๊คเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ในรุ่นที่ 2 เพียงคนเดียวที่ได้รับการจัดสรรที่ดินในแปลงสาธิตให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ พี่บุ๊คเข้าทำประโยชน์ช้ากว่าพี่ ๆ รุ่นที่ 1 ประมาณ 5 เดือน เนื่องจากว่าพี่ ๆ

ที่ได้รับการจัดที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในรุ่นที่ 1 สละสิทธิ์ในแปลงดังกล่าว พี่บุ๊คจึงได้รับคัดเลือกให้ทดลองเข้าทำประโยชน์แทน

เกษตรกรรายที่ 6 พี่จำ (นามสมมุติ) อดีตมัคคุเทศก์ อายุ 35 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ร่วมกับครอบครัวด้านการค้าขาย โดยจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พื้นเพของครอบครัวอยู่อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากเรียนจบงานทำเป็นมัคคุเทศก์ สุดท้ายกลับมาทำธุรกิจกับครอบครัวที่อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสอบถามพี่จำถึงการเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ พี่จำบอกว่า “อยากมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเพื่อไว้ทำการเกษตร” และได้เห็นข่าวประชาสัมพันธ์จากเพจเฟซบุ๊ก ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เกี่ยวกับโครงการเกษตรอินทรีย์ โดยรายละเอียดระบุว่าหากจบหลักสูตรการฝึกอบรมแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ จึงตัดสินใจสมัครเข้าร่วมโครงการโดยใช้เวลาฝึกอบรมทั้งหมด 6 เดือน จนจบหลักสูตร

พี่จำคาดหวังเป็นอย่างมากว่าได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินที่แปลงสวนส้มอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ และในขณะนั้นกำลังเป็นข่าวโด่งดังว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำลังดำเนินการยึดคืนที่ดินสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่ครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ลักษณะเป็นสวนส้มขนาดใหญ่ 2 บริษัทชื่อดัง อยู่ในพื้นที่จำนวน 4 แปลง ในตำบลบ้านหลวง ตำบลสันตน์หม้อ อำเภอแม่ฮ้อย คาบเกี่ยวตำบลเวียง อำเภอฝาง โดยในพื้นที่นั้นมีความพร้อมในทุก ๆ ด้านทั้งสาธารณูปโภค และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ พี่จำคิดว่าหลังจากผ่านการฝึกอบรมพี่จำกลับได้รับการจัดสรรที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน ดำเนินการยึดคืนเนื่องจากคิดว่าเป็นคนในพื้นที่ต้องได้รับการจัดสรรที่ดินตรงนั้น แต่เมื่อจบหลักสูตรการฝึกอบรมได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินในพื้นที่โครงการฯ ซึ่งพี่จำได้คิดถึงปัญหาที่จะตามอยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากครอบครัวพี่จำเป็นคนอำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางห่างไกลกับพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร ระยะทางประมาณ 240 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง ซึ่งพี่จำยังไม่มีครอบครัวจึงเป็นการยากที่จะมาทำประโยชน์ด้วยตนเองในพื้นที่ที่ไม่มีคนรู้จัก ไม่มีแรงงานช่วยทำงานในแปลงซึ่งต้องได้รับการปรับปรุงเป็นอย่างมากโดยเฉพาะด้านการพัฒนาพื้นที่การปรับปรุงบำรุงดิน ในแปลงไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่มีที่พัก

พี่จำได้เข้าทดลองทำประโยชน์เป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน โดยตลอดระยะเวลาที่เข้ามาทดลองทำประโยชน์ 3 เดือน พี่จำเข้าทำประโยชน์ในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือวันที่สะดวกโดยใช้เวลาในแปลงทดลองครั้งละ 2 วัน พี่จำเข้าโรงแรมเพื่อเป็นที่พักในช่วง 2 วันที่เข้ามาทำแปลงเกษตร โดยในพื้นที่ที่พี่จำได้รับจัดสรรนั้นได้มีต้นมะนาว มะม่วง ซึ่งสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนได้ดำเนินการไว้ก่อนแล้ว พี่จำดำเนินการทำระบบท่อส่งน้ำเข้าแปลงและปลูกพืชคลุมดินเพื่อปรับปรุงบำรุงดินก่อนทำอย่างอื่น หลังจากนั้นก็มีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นมากพี่จำคิดว่าคงจะไม่คุ้มค่ากับการ

ลงทุน เนื่องจากพื้นที่แปลงที่ได้รับจัดสรรไม่มีความอุดมสมบูรณ์ และได้รับจัดสรรพื้นที่เพียง 1 ไร่ 90 ตารางวา ซึ่งพี่จำบอกว่าจะไม่คุ้มค่ากับการลงทุนและไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ จึงได้ไปทำสัญญาว่าจ้างคนรู้จักซึ่งพื้นเพอยู่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ให้เข้ามาดูแลและทำประโยชน์แทน แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ทราบถึงข้อปฏิบัติของพี่จำจึงเข้ามาชี้แจงและขอให้พี่จำปฏิบัติตามเงื่อนไข หลักเกณฑ์ของโครงการ ที่ได้รับทราบก่อนการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่แปลงสาธิต ในวันที่จับฉลากเลือกพื้นที่ และตามแบบประเมินคุณสมบัติของเกษตรกรคือ ต้องเข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ด้วยตนเอง แต่พี่จำไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขได้ จึงสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว

พี่จำเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ไม่ได้เข้ารับการปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการฯ ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ กับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรม เนื่องจากสมัครเข้าร่วมโครงการผ่านมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงทำให้ไม่ได้รับทราบข้อมูลสภาพพื้นที่เบื้องต้นของพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน การเข้าร่วมโครงการพี่จำให้ความสำคัญกับการได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นสำคัญ เนื่องจากพี่จำต้องการที่ดินทำกินเพื่อใช้ทำประโยชน์ทางการเกษตรเป็นของตนเอง ส่วนความรู้เรื่องของการฝึกอบรมการประกอบอาชีพนั้นพี่จำให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 2

เกษตรกรรายที่ 7 พี่บ๊ิก (นามสมมุติ) อดีตนักการเมืองท้องถิ่น และพนักงานบริษัทเอกชน โดยเป็นนายช่างควบคุมงานก่อสร้าง พี่บ๊ิกจบการศึกษาระดับชั้น ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ป.ว.ส.) จากวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (ในสมัยนั้น) หรือปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ผู้ชายที่ใช้คำพูดในการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ของตัวเองได้อย่างสุภาพเรียบร้อย ชัดเจน การเล่าเรื่องของพี่บ๊ิกทำผู้วิจัยได้รับทราบถึงข้อมูลได้อย่างชัดเจนขึ้น หลังจากที่พี่บ๊ิกหมดวาระจากการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พี่บ๊ิกได้ประกอบอาชีพเป็นนายช่างควบคุมงานก่อสร้าง โดยอาศัยบ้านที่ตำบลป่าไผ่ตามลำพังเนื่องจากบิดาและมารดาเสียชีวิตแล้ว คงเหลือแต่พี่สาวซึ่งได้มีครอบครัวและย้ายออกไปอยู่กับครอบครัวแล้ว หลังจากที่บิดาเสียชีวิตเนื่องจากอาการป่วยด้วยโรคมะเร็ง พี่บ๊ิก มารดา และพี่สาว ประกอบอาชีพเกษตรกรและค้าขาย รวมถึงการเป็นตัวแทนจำหน่ายเมล็ดพันธุ์พืช และเป็นจุดรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรจากเกษตรกร หรือลูกไร่ ที่ได้นำเมล็ดพันธุ์ไปเพาะปลูก ซึ่งพี่บ๊ิกกล่าวว่าการทำอาชีพนี้ของมารดาและพี่สาวเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาแล้วจึงทำให้มารดาของพี่บ๊ิกสัมผัสสารเคมีเป็นจำนวนมากและเป็นระยะเวลานาน ทำให้มารดาของพี่บ๊ิกป่วยและเสียชีวิตในเวลาต่อมาด้วยโรคมะเร็ง เช่นเดียวกับบิดาของพี่บ๊ิก และเนื่องจากเหตุการณ์นี้เองที่ทำให้พี่บ๊ิกมีความสนใจในการทำการเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากไม่ต้องการดำเนินธุรกิจ และทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีตามที่มารดาทำไว้เพราะเห็นว่ามีความเสี่ยงต่อการป่วยด้วยโรคมะเร็งเช่นเดียวกับบิดาและมารดา พี่บ๊ิกจึงให้ความ

สนใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ และได้รับทราบว่ามีมหาวิทยาลัยแม่โจ้มีโครงการเกษตรกรุ่นใหม่และการทำเกษตรอินทรีย์ จากสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พี่บ๊วกจึงสมัครเข้าร่วมโครงการด้วยตนเอง ในปี 2559 ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ทำข้อตกลงร่วมกันกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินที่ให้เกษตรกรหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมฝึกอบรมและจะจัดสรรที่ดินทำกินให้กับเกษตรกร

พี่บ๊วกเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่อีกหนึ่งรายที่ไม่ได้เข้ารับการ ปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้ไม่ได้รับทราบข้อมูลของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ทราบเพียงแค่ว่าหากผ่านกระบวนการฝึกอบรมแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินบริเวณพื้นที่ อำเภอดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น พี่บ๊วกได้เล่าเรื่องราวของการเข้าร่วมโครงการและการเข้าประโยชน์ในที่ดินแปลงสาธิตที่ได้รับจัดสรรด้วยน้ำเสียงที่แสดงถึงความดีใจที่ครั้งหนึ่งเคยเข้าร่วมโครงการนี้ จากการพูดคุยกับพี่บ๊วกทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบถึงเหตุผลหลักของการเข้าร่วมโครงการของพี่บ๊วก คือ ความต้องการทำการเกษตรอินทรีย์และต้องการที่ดินทำกินบริเวณที่อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลเนื่องจากใกล้ครอบครัว แต่ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ที่ดินทำกินตามที่มุ่งหวังไว้พี่บ๊วกก็ยังได้ทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่เนื่องจากเกิดปัญหาด้านการดำเนินกิจกรรมในแปลงสาธิตที่ได้รับการจัดสรรเรื่องของไฟไหม้ในบริเวณแปลงสาธิตที่เกษตรกรุ่นใหม่ฯ ดำเนินการอยู่ การได้รับผลกระทบจากเกษตรกรเจ้าของพื้นที่ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับแปลงโครงการฯ ผู้ที่เคยได้รับประโยชน์จากแปลงที่เกษตรกรุ่นใหม่ฯ ได้รับการจัดสรร และอีกประการ คือ คาดว่าตัวเองคงไม่ผ่านการประเมินตามเกณฑ์การประเมินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เนื่องจากในหลักเกณฑ์ต้องให้อยู่อาศัยในพื้นที่ ต้องสร้างที่อยู่อาศัยและต้องมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นรายวัน รายเดือน รายปี ซึ่งจะปรากฏได้จากการทำงานบัญชีรายรับ รายจ่าย แต่พี่บ๊วกไม่สามารถทำได้ตามหลักเกณฑ์เนื่องจากขาดเงินทุน และต้องมีภาระการใช้จ่ายส่วนตัวเป็นประจำจึงทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรมในแปลงได้เต็มเวลาตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขได้ระบุไว้ จึงได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ ซึ่งรวมระยะเวลาการเข้าประโยชน์ทั้งหมดประมาณ 6 เดือน

เกษตรกรรายที่ 8 พี่สันต์ (นามสมมุติ) พนักงานบริษัทเอกชน อายุ 50 ปี ที่มีความสนใจในเรื่องของการทำการเกษตรอินทรีย์ จากความสนใจจึงเข้าไปค้นหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตรในเว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ จนได้พบข้อมูลโครงการของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พี่สันต์จึงตัดสินใจลาออกจากการทำงานบริษัทเอกชน และสมัครเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พี่สันต์จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากอำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยพี่สันต์เป็นคน ตำบลสันผักหวาน อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พี่สันต์ เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้

เนื่องจาก มีปัจจัยหลักคือต้องการความรู้ในเรื่องของการเกษตรอินทรีย์ และต้องการที่ดินทำกินโดยให้เหตุผลว่า

“การเป็นพนักงานบริษัทเอกชนไม่มีความมั่นคงในอาชีพ เพราะถ้ามีอายุมากขึ้นหรือมีอายุ 60 ปีขึ้นไปโอกาสที่จะถูกบริษัทเลิกจ้างมีสูงมาก ถ้าหากว่าพี่สันต์ไปเริ่มทำอาชีพการเกษตรในช่วงเวลาหลังจากมีอายุมากแล้วพี่สันต์คงจะทำอาชีพการเกษตรได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร และคงจะไม่ทันต่อสภาวะการณ์ในปัจจุบัน ข้าว ปลา อาหาร มีราคาสูงขึ้นทุกวัน ค่าครองชีพสูงแต่มีรายได้เท่าเดิม หากว่าออกมาทำการเกษตรตอนนี้ที่ยังมีกำลังแรงกายในการทำงานอย่างเต็มที่ดีกว่า พร้อมศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรแบบใหม่ ๆ เริ่มต้นอาชีพใหม่ที่มีความมั่นคงทางอาหารน่าจะดีกว่า”

พี่สันต์จัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วม ปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ กับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เหมือนกับคนอื่น ๆ เนื่องจากพี่สันต์สมัครเข้าร่วมโครงการกับทางมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พี่สันต์จึงไม่ได้รับทราบข้อมูลของสภาพพื้นที่ในเขตการดำเนินงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แต่มีสิ่งหนึ่งที่พี่สันต์รับรู้ คือ หากว่าผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้เข้าทำประโยชน์ ซึ่งที่ดินที่พี่สันต์คาดหวังไว้คือ พื้นที่สวนส้ม ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำลังดำเนินการเข้าสู่กระบวนการยึดคืนพื้นที่ พี่สันต์กล่าวว่าการเข้าร่วมโครงการนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมโครงการมาก หลังจากที่ผ่านมากระบวนการให้ความรู้ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่แปลงสาธิตโครงการฯ โดยการเข้าดูพื้นที่จริงนั้นเป็นวันเดียวกับที่ต้องจัดสรรพื้นที่กันให้ครบตามจำนวนคนเพราะทุกคนที่เข้าร่วมโครงการมีความต้องการพื้นที่ในการทำอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้ว แต่เนื่องจากพื้นที่ที่สามารถจัดสรรได้เพียงคนละ 1 ไร่เศษ ๆ และเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์เลยหากต้องเข้าประโยชน์จริงต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมากซึ่งในขณะที่พี่สันต์เข้าร่วมโครงการฯ นั้น พี่สันต์ไม่มีรายได้เข้ามาเลย จึงทำให้เงินทุนที่มีอยู่พี่สันต์ต้องบริหารจัดการอย่างดี แต่เมื่อพี่สันต์เข้าทำประโยชน์จริงจึงในพื้นที่แปลงที่ได้จัดสรรได้ทำการขุดสระ รวมไปถึงการซื้อกิ่งพันธุ์ไม้ผลต่าง ๆ มาปลูก พร้อม ๆ กับการปรับปรุงบำรุงดินไปด้วย แต่เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร คนในชุมชนเคยได้ใช้ประโยชน์จากที่แปลงดังกล่าวทำให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่เกิดความขัดแย้งกับชุมชนเนื่องจากชุมชนไม่รู้จักกลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ รวมถึงคนในชุมชนคิดว่าตนเองเสียผลประโยชน์ที่เคยใช้หรือเคยได้รับ และต่อมาหลังจากเข้าทำประโยชน์ได้ประมาณ 4 เดือน ซึ่งเข้าสู่ช่วงเดือนมีนาคม หรือเมษายน เกิดเพลิงไหม้บริเวณพื้นที่ทำประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งพี่สันต์กล่าวว่า “เป็นที่น่าแปลกใจคือ ต้นเพลิงมาจากบริเวณกลางแปลงทดลองเข้าทำประโยชน์ซึ่งขณะที่เกิดเหตุนี้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เข้าทำประโยชน์กันอยู่ จึงทำให้เกิดความเสียหายเป็นจำนวนมาก ไม้ผล ระบบสายไฟ หรือระบบท่อส่งน้ำเข้าแปลง เสียหายทั้งหมดไม่สามารถใช้การได้” พี่สันต์บอกว่า “เกิดความท้อใจเพราะเงินเก็บที่มีทั้งหมดลงทุนในครั้งนั้น

หมดแล้ว เมื่อเกิดเพลิงไหม้ทำให้ทุกอย่างเสียหายไปหมดจึงไม่มีเงินทุนเพื่อจะดำเนินกิจกรรมในแปลงอีกครั้ง”

พี่สันต์ยังมีความพยายามที่จะยื่นเรื่องขอความช่วยเหลือจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน โดยการขอเข้าร่วมโครงการเงินกู้ยืมเพื่อการปฏิรูปที่ดิน แต่เนื่องจากเงื่อนไขหลักเกณฑ์ และคุณสมบัติของผู้ยื่นกู้จะต้องเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินในเขตปฏิรูปที่ดินและมีเอกสารสิทธิ์ที่ ส.ป.ก. เพื่อนำมาค้ำประกันการกู้เงิน แต่พี่สันต์ไม่มีเอกสารดังกล่าวเนื่องจากเข้าทำประโยชน์ได้ไม่นานและยังไม่ผ่านการประเมินจึงทำให้ขาดคุณสมบัติและไม่ได้รับการช่วยเหลือเรื่องเงินทุน พี่สันต์จึงได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่โครงการดังกล่าวในเวลาต่อมา เหตุผลของการเข้าร่วมโครงการของพี่สันต์ ประการแรกที่พี่สันต์ระบุคือ ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพที่มีความมั่นคง มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมีความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อเลี้ยงชีพและเลี้ยงครอบครัวในอนาคต

เกษตรกรรายที่ 9 พี่พงศ์ (นามสมมุติ) พี่พงศ์ชายหนุ่มอายุ 45 ปี อดีตพนักงานบริษัทเอกชน จบการศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จากสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากพื้นเพของครอบครัวอาศัยอยู่ ตำบลสันผักหวาน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ครอบครัวมีอาชีพทำไร่ ทำสวนและรับจ้าง แต่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หลังจากเรียนจบได้เข้าทำงานในบริษัทเอกชน สืบเนื่องจากต้องการมีความมั่นคงทางอาชีพ มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงเริ่มค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ในเว็บไซต์ และทางสื่อสังคมออนไลน์ จนได้ทราบข้อมูลโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ และการทำเกษตรอินทรีย์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้จากเพื่อน พี่พงศ์ใช้เวลาในการตัดสินใจไม่นานในการยื่นใบลาออกจากบริษัทที่ทำงานอยู่ เพื่อสมัครเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตามคำชวนของเพื่อนสนิท พี่พงศ์รับทราบข้อมูลจากการเข้ารับฝึกอบรมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ หากผ่านการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 6 เดือน จะได้รับที่ดินทำกินเป็นของตนเองซึ่งคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการจัดสรรที่ดินที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ดังเช่นเพื่อน ๆ หลายคนในรุ่น เพราะเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มีสาธารณูปโภคครบพร้อม รวมถึงอยู่ใกล้บ้านแฟนสามารถเข้าไปทำประโยชน์ได้โดยสะดวก

พี่พงศ์ไม่ได้เข้าปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ จากการพูดคุยกันทำให้ได้ทราบข้อมูลว่าพี่พงศ์ไม่ค่อยมีความรู้เรื่องกระบวนการทำงาน หรือขั้นตอนการจัดสรรที่ดินทำกินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ จากการแนะนำของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน หลังจากที่ผ่านมากระบวนการฝึกอบรมแล้วและเข้าสู่ขั้นตอนการได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน

เกษตรกรรายที่ 10 พี่วิน (นามสมมุติ) พี่วินชายหนุ่มที่มีพื้นเพมาจากจังหวัดพังงา อายุ 33 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และทำงานเป็นพนักงานบริษัทเอกชนที่กรุงเทพมหานคร แต่ในขณะนั้นพี่วินมีแฟนภูมิลำเนาอยู่จังหวัดลำพูนพี่วินเลยลาออกจากงานที่กรุงเทพมหานครเพื่อมาทำงานที่จังหวัดลำพูน ซึ่งในตอนนั้นพี่วินได้งานทำแล้วเพียงรอเวลาเข้าทำงาน ในระหว่างที่รอเวลาเข้าทำงาน พี่วินมีโอกาสดูช่วยงานครอบครัวของแฟนสาวในการทำการเกษตรซึ่งทำให้พบว่าตัวเองมีความสนใจในการทำอาชีพเกษตรเป็นอย่างมาก จึงทำการศึกษาและทดลองทำการเกษตรแบบอินทรีย์ด้วยตนเอง ในพื้นที่ของครอบครัวของแฟนสาวซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นอย่างดี จนเพื่อนบ้านเห็นการทำกิจกรรมในแปลงเกษตรของพี่วินจึงได้แจ้งข่าวสารของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่เกี่ยวกับโครงการเกษตรกรุ่นใหม่ พร้อมทั้งบอกว่าหากผ่านหลักสูตรของการฝึกอบรมในครั้งนี้อาจจะได้รับ การจัดสรรที่ดินทำกินจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ไม่ทราบว่าเพื่อนบ้านได้ข้อมูลมาจากแหล่งใด ด้วยความสนใจของพี่วินจึงได้ติดต่อมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อได้รับทราบข้อมูลแล้วพี่วินใช้เวลาในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการไม่นานนัก จึงสละสิทธิ์การทำงานและสมัครเข้าร่วมโครงการฯ จากในตอนแรกที่พี่วินจะต้องเข้าทำงานในบริษัทที่จังหวัดลำพูน พี่วินให้ข้อมูลว่าครอบครัวพี่วินและครอบครัวของแฟนให้การสนับสนุนให้เข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถึงแม้จะรับทราบว่าการเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้อาจไม่มีรายได้หรือค่าตอบแทนใด ๆ นอกจากความรู้ที่จะได้รับการถ่ายทอดจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ การเข้าร่วมโครงการฯ ของพี่วินมุ่งหวังเพียง “ได้ความรู้และเครือข่ายการทำอาชีพ การเกษตรแบบอินทรีย์หรือการทำอาชีพแบบปลอดภัยเท่านั้น” ประเด็นในเรื่องการได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากภาครัฐพี่วินไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เนื่องจากในขณะที่เข้าร่วมโครงการพี่วินมีที่ดินทำกินซึ่งเป็นของทางครอบครัวของแฟนสาวอยู่แล้ว โดยพี่วินมีความคิดว่าหากมีความรู้ ก็สามารถที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบใดก็ย่อมได้ ไม่จำเป็นต้องรอรับการสนับสนุนจากทางภาครัฐ การที่พี่วินสมัครเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้

พี่วินไม่ได้เข้าร่วมปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนี่คือข้อแตกต่างจากพี่ส้ม แต่พี่วินจัดอยู่ในกลุ่มเพื่อน ๆ ที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่คือไม่ได้เข้าร่วมสัมมนา จึงทำให้ไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ไม่ได้รับทราบถึงปัญหาและอุปสรรคหรือแม้กระทั่งข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งพี่วินยอมรับว่าไม่เคยรู้จักหน่วยงานที่ชื่อว่าสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาก่อน เพราะไม่เคยเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐมากนัก และอาชีพเดิมของพี่วินก็ไม่เกี่ยวข้องกับการทำอาชีพเกษตรกรรม แต่ด้วยจุดประสงค์หลักในการเข้าร่วมโครงการมีความชัดเจนสำหรับตัวเองตั้งแต่แรกเริ่ม คือการได้รับความรู้และเครือข่ายในการทำ การเกษตรแบบอินทรีย์ จึงไม่ได้รู้สึกว่าการที่ดินทำกินจากหน่วยงานภาครัฐ ไม่ได้ตั้งความหวังว่า จะต้องได้ที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พี่วินได้พูดด้วยความมุ่งมั่นว่า

“...ที่สนใจในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ต้องการความรู้ที่ไม่ได้ต้องการที่ดินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน แต่เมื่อให้การสนับสนุนในส่วนนี้พี่ก็ทดลองเข้าทำประโยชน์...”

พืวินเล่าว่าเมื่อได้รับการฝึกอบรมจนผ่านหลักสูตรแล้วได้รับการจัดที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ ในพื้นที่บริเวณโครงการแปลงสาธิตของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน พืวินเป็นคนสุดท้ายที่เข้าทำประโยชน์ในแปลง และรู้สึกที่ตนเองมีโอกาสที่ดีกว่าเพื่อนหลาย ๆ คนเพราะมีครอบครัวของแฟนซึ่งเป็นคนลำพูนสนับสนุนส่งเสริมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแปลง ทำให้สะดวกมากยิ่งขึ้น ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ไม่ค่อยมากแต่เนื่องจากต้องเดินทางไป กลับ ระหว่างบ้านของครอบครัวและแปลงที่ได้รับการจัดสรรนั้น ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร จึงทำให้ไม่สะดวกเท่าที่ควร หากจะสร้างบ้านพักอยู่ที่ในบริเวณแปลงที่ได้รับการจัดสรรก็จะต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก และเงินทุนที่มีก็เริ่มจะลดน้อยลงเนื่องจากการเข้ารับการฝึกอบรมตลอดระยะเวลา 6 เดือน ไม่มีรายได้เลยจึงทำให้เริ่มวางแผนการผลิต และการทำงานในแปลง โดยการเข้าประโยชน์ประมาณอาทิตย์ละ 3 วัน และเวลาที่เหลือพืวินได้ทำงานอย่างอื่นเสริมด้วยเพื่อหาเงินทุนเข้ามาปรับปรุงในแปลงที่ได้รับการจัดสรรเรื่อย ๆ จนเมื่อได้รับผลกระทบการไฟไหม้ในแปลงที่ทดลองเข้าประโยชน์ทำให้วัสดุอุปกรณ์ ระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า และพืชผลที่ปลูกไว้ได้รับความเสียหายทั้งหมด จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในแปลงได้อีก เพราะขาดเงินทุนและในขณะนั้นความรู้สึกเสียใจก็มีมากด้วย จึงทำให้ตัดสินใจละสิทธิ์ในการเข้าทำประโยชน์ในเวลาต่อมา รวมระยะเวลาที่เข้าประโยชน์ประมาณ 8 เดือน

เกษตรกรรายที่ 11 พิศกร (นามสมมุติ) ชายหนุ่มวัยกลางคน อายุ 45 ปี จากจังหวัดพิษณุโลก ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เมื่อจบการศึกษาก็เข้าทำงานในบริษัทเอกชน จนเมื่อถึงจุดที่ต้องการความสบายใจ และความมั่นคงทางอาชีพ จึงต้องการหาโอกาสใหม่ ๆ ให้กับตัวเองประกอบกับเพื่อนที่เคยเรียนด้วยกันสมัยมหาวิทยาลัย ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการฯ กับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงได้มีโอกาสศึกษาข้อมูลและสนใจเข้าร่วมโครงการโดยการชักนำของเพื่อนที่เข้าร่วมโครงการเช่นเดียวกัน สาเหตุที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเนื่องจากในตอนนั้นเกิดสภาวะเบื่อการทำงานกับบริษัทเอกชนที่หากเมื่อมีอายุมากขึ้นความเสี่ยงที่จะถูกเลิกจ้างก็มีมากขึ้น และเมื่ออยู่กับบริษัทเป็นระยะเวลาเนิ่นนานมากขึ้น ค่าตอบแทนย่อมสูงขึ้นตามแต่ก็ต้องแลกมาด้วยความกดดันในหลาย ๆ ด้านของรูปแบบบริษัท เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเริ่มให้ความสนใจในการทำอาชีพเกษตรกร และด้วยความที่ครอบครัวที่จังหวัดพิษณุโลกก็มีพื้นฐานในการทำอาชีพเกษตรอยู่บ้างแต่เนื่องจากไม่ได้ทำอาชีพเกษตรกรรมจึงไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ต้องการทำอาชีพเกษตรกรรมแบบปลอดภัย จึงให้ความสนใจในโครงการเป็นอย่างมาก อีกทั้งรับทราบจากข้อมูลโครงการว่าหากผ่านการฝึกอบรมครบตามหลักสูตรแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งในตอนนั้นมีความหวังเหมือนกับเพื่อนอีกหลาย ๆ คนที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการยึดคืนพื้นที่

จากนายทุน ที่ประกอบอาชีพการทำสวนส้มในแปลงนั้น ในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการปฏิรูปที่ดินและกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้าร่วมโครงการฯ อาจจะได้รับบริหารจัดการที่ดินให้เข้าทำประโยชน์ ซึ่งที่กรมองว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการทำอาชีพเกษตรกรรมต่อเป็นอย่างมากเพราะมีสาธารณูปโภคครบพร้อม การคมนาคมสะดวก แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการแล้วพี่กรและเพื่อนๆ ไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินแปลงที่ตั้งความหวังไว้ แต่ได้รับการจัดสรรที่ดิน ณ แปลงชาติโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งสภาพพื้นที่ตอนที่พี่กรเข้าไปเห็นในตอนแรก พี่กรคือ ต้องใช้เงินทุนและแรงกายอย่างหนักในการทดลองเข้าทำประโยชน์ในที่ดินแปลงที่ได้รับจัดสรร

พี่กรและเพื่อน ๆ อีกหลายคนไม่ได้ ปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ กับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เหมือนอย่างเช่นพี่ส้มจึงทำให้ไม่เข้าใจในสภาพพื้นที่และไม่เข้าใจในเจตนารมณ์หรือกระบวนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่ชื่อว่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จึงทำให้ไม่เข้าใจการกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเท่าที่ควร แต่ก็ยังทดลองเข้าทำประโยชน์พร้อมกับเพื่อน ๆ ที่เข้าร่วมโครงการฯ และเมื่อทำกิจกรรมในแปลงไปก็ประสบปัญหาและอุปสรรคเช่นเดียวกับเพื่อน ๆ คือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมากในการปรับปรุงบำรุงดิน ไม่มีแรงงานในครัวเรือนให้คอยช่วยเหลือและไม่มีบ้านพักในจังหวัดลำพูน ทำให้มีปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมที่สูงมากกว่าเพื่อน ๆ พี่กรต้องเช่าห้องเพื่ออยู่อาศัยขณะที่ยังทำกิจกรรมในแปลง และเมื่อทำไปได้สักระยะเวลาหนึ่งก็ประสบปัญหาความแห้งแล้ง อีกทั้งยังเกิดไฟไหม้แปลงที่เข้าประโยชน์จึงทำให้พืชผลและระบบไฟฟ้า ระบบท่อส่งน้ำที่ได้ลงทุนในแปลงทั้งหมดได้รับความเสียหายทำให้ตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับเพื่อน ๆ อีก 10 คน คือไม่มีเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมในแปลงต่อไป จึงไม่ได้เข้าทำประโยชน์ในแปลง แต่พี่กรยังต้องการที่ดินแปลงนั้นไว้เป็นของตนเองจึงได้ให้บุคคลภายนอกที่มีเงินทุนเข้ามาทำประโยชน์ในที่ดินแปลงที่ได้รับจัดสรรของตนเอง แต่เนื่องด้วยการทำเช่นนั้นเป็นการทำผิดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการให้เข้าทำประโยชน์ของโครงการฯ และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน จึงได้เข้าตรวจสอบและทำการชี้แจงหลักเกณฑ์ จึงต้องสละสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้นในเวลาต่อมา เหตุผลเพราะไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ได้

เกษตรกรรายที่ 12 พี่พัช (นามสมมุติ) หญิงสาวอายุ 44 ปี พื้นเพคนจังหวัดเชียงราย เดิมมีอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจาก มหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงราย พี่พัชเล่าว่า หลังจากเรียนจบได้เข้าทำงานในบริษัทเอกชน แต่ทำงานได้ไม่นานก็ลาออกกลับมาทำธุรกิจส่วนตัวกับครอบครัวอยู่ที่บ้าน พี่พัชมีความสนใจในการทำอาชีพเกษตรกรรมแต่เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำเกษตรมาก่อนจึงค้นหาข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบปลอดภัย

การทำเกษตรอินทรีย์ จนพบข้อมูลว่ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีโครงการเกษตรกรรมรุ่นใหม่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ โดยมีเงื่อนไขต้องผ่านการอบรมจากมหาวิทยาลัยเป็นระยะเวลา 6 เดือน ทั้งการเรียนทฤษฎี และการเรียนภาคปฏิบัติ การทดลองทำจริงในแปลงของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว พี่พี่เป็นอีกคนที่มีความมุ่งมั่นในการฝึกอบรมเป็นอย่างมากเพราะต้องการจะผ่านหลักสูตรและได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐ

พี่พี่ไม่ได้เข้าร่วมปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่เคยรับทราบหรือมีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาก่อน การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมรู้จักและรับทราบข้อมูลจากการหาความรู้และการพูดคุยกับเพื่อน ๆ ในรุ่นที่ฝึกอบรมด้วยกันมากกว่า จึงมีความคาดหวังว่าการฝึกอบรมหากจบหลักสูตรแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พี่พี่ทราบว่าที่ดินที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จึงให้ความสนใจในที่ดินตรงนั้นมาก เนื่องจากอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ใกล้กับจังหวัดเชียงราย หากได้ที่ดินตรงนั้นจะเป็นการสะดวกในการเข้าทำประโยชน์และประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านแรงงาน เนื่องจากสามารถให้สมาชิกในครอบครัวเข้ามาร่วมทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้นได้ และไม่ห่างไกลจากครอบครัวมากนัก แต่เมื่อจบหลักสูตรการฝึกอบรมแล้วได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าประโยชน์ในแปลงสาธิต บริเวณพื้นที่โครงการฯ จึงคิดอย่างหนักในการวางแผนการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก แต่ก็ได้เข้าทำประโยชน์พร้อมกับเพื่อน ๆ ในครั้งแรกเช่าห้องพักเพื่ออยู่ในช่วงเวลาที่ทำกิจกรรม และลงทุนในระบบไฟฟ้า ระบบท่อน้ำ ซึ่งแปลงที่ได้รับนั้นอยู่ห่างจากแก่งน้ำมากกว่าเพื่อนเพราะแปลงอยู่ท้ายสุดของพื้นที่ จึงต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก แรงงานที่ต้องใช้ในแปลงพี่พี่ต้องใช้วิธีเอาจริงร่วมกันกับเพื่อน ๆ และจ้างแรงงานในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือในการทำงานในแปลงบ้างบางครั้ง แต่ช่วงระยะเวลาที่ฝึกอบรมและช่วงระยะเวลาที่ทดลองเข้าทำประโยชน์นั้นไม่มีรายได้นอกจากการใช้เงินทุนของตัวเอง และเงินทุนสนับสนุนจากครอบครัว ประกอบกับระยะเวลาในการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ยังไม่มีรายได้ จึงทำให้มีปัญหาเรื่องสภาพคล่องทางการเงินอยู่พอสมควร หลังจากที่ตั้งทุนในพื้นที่แล้วเริ่มปลูกพืชผักบ้างแล้วแต่ยังไม่เกิดรายได้ ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับเพื่อน ๆ เรื่องไฟไหม้ในแปลงทำให้พื้นที่และสิ่งที่ลงทุนไปทั้งหมดในแปลงได้รับความเสียหายไม่สามารถกลับมาใช้งานได้อีก ตอนแรกพี่พี่ยังลงทุนต่อไปแต่ติดปัญหาเรื่องเงินลงทุน พี่พี่จึงได้ปรึกษากับครอบครัวในการแจ้งทำเรื่องขอสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าวกับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน

เกษตรกรรายที่ 13 พี่เดช (นามสมมุติ) พี่เดชพื้นเพเป็นคนจังหวัดชลบุรี เรียนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เดิมทีพี่เดชทำงานเป็นช่างไฟฟ้า แต่มีความต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นการทำเกษตรกรรมและต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เพราะอยากมีความมั่นคงให้กับครอบครัว พี่เดชได้รับทราบข้อมูลว่ามหาวิทยาลัยแม่โจ้มีโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 6 เดือนเมื่อผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมแล้วจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์หากผ่านการประเมินจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้เป็นของตนเอง พี่เดชเล็งเห็นว่าในอนาคตข้างหน้าหากผ่านการประเมินจะได้รับการจัดสรรที่ดินจึงสมัครเข้าร่วมโครงการพร้อมกับเพื่อน ๆ แต่เมื่อจบหลักสูตรการฝึกอบรมแล้วพี่เดชเป็นคนเดียวที่ไม่เข้าทำประโยชน์เลยตั้งแต่วันที่ได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์ เหตุผลเนื่องจากเมื่อเห็นสภาพพื้นที่และขนาดพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรรวมถึง ลักษณะของดิน น้ำ ไฟฟ้า ระบบสาธารณูปโภค รวมถึงรายได้ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ พี่เดชคาดว่าไม่น่าที่จะพอเลี้ยงชีพได้เนื่องจากพี่เดชไม่ใช่คนในพื้นที่ ไม่มีแรงงานในครอบครัว เงินทุนมีไม่มากเท่าที่จะต้องลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ ในแปลง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้และไม่เป็นไปตามหลักการที่ได้รับทราบข้อมูลมา

พี่เดชไม่ได้เข้าร่วม ปฐมนิเทศชี้แจงข้อมูลโครงการก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงไม่ได้รับทราบถึงสภาพพื้นที่หรือ หลักเกณฑ์เงื่อนไขต่าง ๆ ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ความคาดหวังถึงความสมบูรณ์ ครบพร้อมในด้านสาธารณูปโภค รวมถึงการจะได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาอาชีพหรือแม้แต่เงินทุนจากหน่วยงานภาครัฐจึงมีสูงมาก และเมื่อเห็นพื้นที่อีกทั้งทราบจำนวนเนื้อที่ที่จะได้รับการจัดสรรรวมถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะผ่านการประเมินการจัดสรรที่ดินทำกินพี่เดชจึงสละสิทธิ์ไม่เข้าทำประโยชน์ตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทดลองเข้าทำประโยชน์

โดยสรุป เกษตรกรทั้ง 13 คน รับรู้การเข้าร่วมโครงการจากสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 69.23 รับรู้จากเพื่อน เพื่อนบ้าน คนรู้จัก 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.77 สอดคล้องกับ ธีรดา วงษ์กุลเถาะ (2561: 73) ที่ระบุว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากแหล่งสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ จาก เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) เว็บไซต์ (Website) และโปรแกรมหรือแอปพลิเคชันอื่น ๆ (Program} Application) ในระดับมากที่สุด เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเลือกสถานที่ฝึกอบรมจากหน่วยฝึก มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.62 เลือกหน่วยฝึกอบรมจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานี จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.69 และเลือกหน่วยฝึกอบรมจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.69 โดยมีเหตุผลหลักที่สมัครเข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ กับหน่วยงานภาครัฐอย่าง สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี คือความต้องการที่ดินทำกินเป็นของตนเองเมื่อผ่านกระบวนการฝึกอบรมและการประเมิน

คุณสมบัติจากหน่วยงานสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้ว (ร้อยละ 84.62) และเพื่อต้องการความรู้ในการทำการเกษตรแบบปลอดภัยและการทำการเกษตรอินทรีย์ มากกว่าการได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน การได้ทดลองเข้าทำประโยชน์พื้นที่แปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน (ร้อยละ 15.38)

สำหรับการทดลองเข้าทำประโยชน์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ พบว่า มีเพียงเกษตรกร 3 รายที่ทดลองเข้าทำประโยชน์และสามารถสร้างอาชีพและรายได้เพื่อดำรงชีพได้และยังคงทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร คิดเป็นร้อยละ 23.08 มีเกษตรกร 9 ราย ไม่สามารถทำเป็นอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ คิดเป็นร้อยละ 69.23 และมีเกษตรกร 1 ราย ที่ไม่เข้าทำประโยชน์ที่ดินจัดสรรตั้งแต่เริ่มโครงการ ในการจัดสรรขนาดพื้นที่แปลงทดลองการเข้าทำประโยชน์ เกษตรกรได้รับพื้นที่จัดสรร คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 1 ไร่เศษ โดยการจัดสรรนี้เป็นการตกลงร่วมกันในการจัดแบ่งพื้นที่และตำแหน่งแปลงพื้นที่

ในการทดลองเข้าทำประโยชน์ เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เข้าทำประโยชน์เริ่มต้นในเดือนพฤศจิกายน 2560 จำนวน 11 ราย เนื่องจากเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ผ่านมากระบวนการฝึกอบรมในรุ่นที่ 1 ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานีและวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ส่วนเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 1 ราย ได้เข้าทำทดลองทำประโยชน์ในช่วงเดือนมีนาคม 2561 ซึ่งเกษตรกรรายนี้เป็นเกษตรกรที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมในรุ่นที่ 2 ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เกษตรกรรุ่นใหม่ใช้เงินทุนในแปลงเริ่มต้นที่ 10,000 บาท จำนวน 1 ราย ใช้เงินทุน 40,000 บาท จำนวน 3 ราย ใช้เงินทุน 50,000 บาท จำนวน 4 ราย ใช้เงินทุน จำนวน 60,000 บาท จำนวน 1 ราย ใช้เงินทุน จำนวน 80,000 บาท จำนวน 2 ราย และใช้เงินทุน 100,000 บาท จำนวน 1 ราย ปัจจุบันเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับสิทธิ์การเช่าทำประโยชน์ จาก ส.ป.ก. ลำพูน จำนวน 3 ราย และยกเลิกสิทธิ์ จำนวน 10 ราย (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ลักษณะการเข้าร่วมโครงการฯ ของเกษตรกรรุ่นใหม่

ที่	เกษตรกร	การรับรู้ โครงการ	สถานที่ ฝึกอบรม	พื้นที่จัดสรร (ไร่)	ช่วงเวลาที่ใช้ทดลอง ทำประโยชน์	จำนวน	สิทธิเข้าใช้ประโยชน์	
						เงินทุน (บาท)	ทำสัญญา เช่า	ยกเล็ก
1	ส้ม	เพื่อน คนรู้จัก	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-88.60	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	80,000.00	✓	
2	วัน	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-87.40	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	50,000.00	✓	
3	วุฒิ	เพื่อน	วิทยาลัย เกษตรและ เทคโนโลยี อุดรธานี	1-0-90.40	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	80,000.00	✓	
4	พร	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.30	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	100,000.00		✓
5	บุ๊ค	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.40	มี.ค. 2561 – พ.ย. 2561	50,000.00		✓
6	จำ	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.70	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	40,000.00		✓
7	บ๊ิก	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.50	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	50,000.00		✓
8	สันต์	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-97.70	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	50,000.00		✓
9	พงศ์	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.60	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	60,000.00		✓
10	วิน	เพื่อนบ้าน	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.60	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	40,000.00		✓
11	กร	เพื่อน	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.60	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	40,000.00		✓
12	พัช	สื่อสังคม ออนไลน์	วิทยาลัย เกษตรและ เทคโนโลยี เชียงใหม่	1-0-90.30	พ.ย. 2560-ธ.ค. 2561	10,000.00		✓
13	เดช	สื่อสังคม ออนไลน์	มหาวิทยาลัย แม่โจ้	1-0-90.30	-	-	-	✓
14	แปลง รวม	1-0-89.10						

3. การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่โครงการพัฒนา

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น เกษตรกรทั้ง 13 ราย ที่เข้ารับฝึกอบรมให้ความรู้จากสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุดรธานี ได้จัดทำแผนการผลิตทางการเกษตร และนำมาทดลองเข้าทำประโยชน์ในที่ดินจัดสรรของตนเอง ซึ่งเกษตรกรทั้งหมดตัดสินใจเลือกรูปแบบการทำเกษตร คือ เกษตรผสมผสาน ระหว่างการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ โดยจำแนกกลุ่มเกษตรกรฯ ที่เข้าทดลองทำประโยชน์ที่พื้นที่ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรที่ได้ทดลองเข้าทำประโยชน์และทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรอย่างเต็มรูปแบบ จำนวน 3 ราย คือ พี่ส้ม พี่วัน และพี่อุ้ม

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่ได้ทดลองเข้าทำประโยชน์แล้วและภายหลังได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ มีจำนวน 9 ราย

โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชผสมผสาน และเลี้ยงสัตว์ (ตารางที่ 3) ประกอบด้วย

- กล้วย 3 ชนิด ได้แก่ กล้วยน้ำว้า กล้วยหอมทอง และกล้วยไข่
- ไม้ผล 7 ชนิด ได้แก่ ฝรั่งพันธุ์กิมจู มะม่วงมหาชนก มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงเขียวเสวย มะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์ กระทอนปุยฝ้าย และมะนาวแป้นรำไพ ซึ่งไม้ผลทั้งหมด เป็นไม้ผลเดิมที่อยู่ในแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำรินี ที่ได้รับการจัดสรร การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร
- ไม้ 3 ชนิด ได้แก่ ไม้บง ไม้ชางหม่น และ ไม้หวาน
- พืชสมุนไพร 3 ชนิด ได้แก่ สะเดา แคขาว แคแดง
- ไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้สัก ไม้พยอม
- พืชผักสวนครัว ได้แก่ ผักเชียงดา ชะอม มะเขือเปราะ พริกขี้หนูสวน จิงจูฉ่าย พักทอง มันญี่ปุ่น
- พืชตระกูลถั่ว คือ ถั่วลิสง

และ เลี้ยงสัตว์ 3 ชนิด คือ ไก่ไข่ ไก่ชน และการเลี้ยงปลา

โดยมีรายละเอียดของการใช้ประโยชน์ที่ดินการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ แต่ละราย ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 : เกษตรกรที่ได้ทดลองเข้าทำประโยชน์และทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรอย่างเต็มรูปแบบ

เกษตรกรรายที่ 1 พี่ส้อม (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ได้ดำเนินการสร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัยถาวรในที่ดินที่ได้รับจัดสรร ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดินเริ่มจากการเพาะปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้ล้มลุก พืชผักสวนครัว โดยรอบบริเวณพื้นที่ ได้แก่ ขิง ข่า ตะไคร้ มะนาว พักทอง สลัด และเลียงไก่ไข่ ในปี พ.ศ. 2564 ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เพิ่มอีก 2 ไร่ (จากแปลงที่ดินที่เกษตรกรรายอื่น ๆ สละสิทธิ์) โดยเน้นการทำเกษตรอินทรีย์ รายได้ส่วนใหญ่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตภายในแปลง ประกอบกับการรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรในกลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำมาจำหน่ายในตลาด เช่น ตลาดจริงใจ ตลาดภายในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฯลฯ สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ประมาณ 20,000 บาทต่อปี และมีรายได้เสริมจากการรับซื้อผลไม้ที่ปลูกแบบปลอดภัยตามฤดูกาล พืชผักอินทรีย์ จากเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมาจำหน่าย นอกจากนี้ยังเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้มาพัฒนาการเกษตร จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูน และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำพูน รวมถึงมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้สร้างเครือข่ายและช่องทางทางการตลาดแก่เกษตรกร รวมถึงการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ส่งเสริมการรวมกลุ่มภายในชุมชน หมู่บ้าน ปัจจุบันแปลงจัดสรรของพี่ส้อมได้พัฒนามาเป็นแปลงเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในกลุ่มหมู่บ้าน และชุมชนใกล้เคียงรวมถึงเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์ เข้ามาศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนยังได้ใช้แปลงของพี่ส้อมเป็นศูนย์เพื่อฝึกอบรมและเป็นสถานที่ดูงานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่ต้องการพัฒนาตนเองและการปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อให้เกิดความยั่งยืนอีกด้วย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 1 พี่ส้อม (นามสมมุติ)

ชนิดพืช/สัตว์	พันธุ์	จำนวนพื้นที่	ให้ผลผลิตต่อรอบการผลิต	หมายเหตุ รายได้ต่อรอบการผลิต
กล้วยน้ำว้า	-	100 ต้น	250 บาท/เครือ	20,000 บาท
มันญี่ปุ่น	-	2 แปลง	500 ก.ก.ๆ ละ 80 บาท	40,000 บาท
ฟักทอง	-	100 หลุม	500 ก.ก.ๆ ละ 15 บาท	7,500 บาท
ฝรั่ง	กิมจู	70 ต้น	40-45 บาท/ ก.ก.	
มะละกอ	ฮอลล์แลน	20 ต้น	40 บาท/ ก.ก.	ได้ผลผลิตทั้งปี
มะม่วง	มหาชนก	na	340 ก.ก.ๆ ละ 40 บาท	
เลี้ยงไก่ไข่		30 ตัว		ไข่วันละ 30 ฟอง
การทำปุ๋ยหมัก			2 ต้น/รอบ	ทำปุ๋ยปีละ 2 รอบ

เกษตรกรรายที่ 2 พี่วัน (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ได้ดำเนินการสร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัย ปรับปรุงบำรุงดินและเริ่มการเพาะปลูก และเลี้ยงไก่ โดยในปัจจุบันได้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” และปลูก ไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงไก่ไข่พันธุ์พื้นเมืองเพื่อบริโภค ภายในครัวเรือน และในปี พ.ศ. 2564 ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน เพิ่มอีก 2 ไร่ (จากแปลงที่ดินที่เกษตรกรรายอื่น ๆ สละสิทธิ์) โดยดำเนินการปลูกไม้เศรษฐกิจ คือ ไม้สักและไม้พยุงเพื่อสร้างรายได้ ส่วนรายได้ที่ใช้จ่ายภายในครัวเรือน ได้จากอาชีพค้าขายของครอบครัว ปัจจุบันสามารถเก็บผลผลิตทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายและแบ่งปันแก่คนในชุมชนที่มาเยี่ยมชม ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ได้แก่ กล้วย ใบตอง หัวปลี มะนาว มะละกอ มะม่วงตามฤดูกาล ผักหวานป่า ผักเชียงดา ผักเสี้ยว ดอกแคขาว แคแดง ในฤดูที่มีเห็ดดอกตามป่าธรรมชาติ ในแปลงพี่วันก็จะมีเห็ดให้เก็บกินได้อีกด้วย ซึ่งในอนาคตพี่วันได้วางแผนจะมาใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่แปลงจัดสรรนี้ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 2 พี่วัน (นามสมมุติ)

ชนิดพืช/สัตว์	พันธุ์	จำนวนพื้นที่	ให้ผลผลิตต่อรอบการผลิต	หมายเหตุ รายได้ต่อรอบการผลิต
กล้วยน้ำว้า	-	10 ต้น	5-10 เครือ	
แคขาว แคแดง	-	10 ต้น	-	เพื่อบริโภค
ต้นพุง ต้นสัก	-	20 ต้น	-	ยังไม่สามารถจำหน่ายได้
ฝรั่ง	กิมจู	5 ต้น	20-30 บาท/ กิโลกรัม	
มะละกอ	ฮอลแลนด์	10 ต้น	20 บาท/ลูก	
มะม่วง	มหาชนก	5 ต้น	30 บาท/ กิโลกรัม	
เลี้ยงไก่	พื้นเมือง	10 ตัว	-	เพื่อบริโภคในครัวเรือน
ผักสวนครัว	-	-	-	ไม่ได้จำหน่าย

เกษตรกรรายที่ 3 พี่วุฒิ (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา ได้ดำเนินการสร้างบ้านเพื่ออยู่อาศัย ปรับปรุงบำรุงดินและเริ่มการเพาะปลูกไม้ยืนต้น ไม้ผล และเลี้ยงไก่ ขุดบ่อเลี้ยงปลา โดยทำการปลูกพืชแบบผสมผสาน ได้แก่ มะม่วงมหาชนก มัลเบอร์รี่ กล้วยน้ำว้า กล้วยหอมทอง กล้วยไข่ รวมไปถึงกล้วยพันธุ์หายากต่าง ๆ เนื่องจากในอนาคตพี่วุฒิต้องการขยายพันธุ์กล้วยเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีไม้ชนิดต่าง ๆ อาทิ ไม้บง ไม้ตง ไม้หวาน ไม้ซางหม่น ซึ่งได้ทดลองนำมาปลูกเพื่อขยายพันธุ์ไว้จำหน่ายในอนาคต นอกจากนี้ยังได้เลี้ยงปลาชนิดต่าง ๆ เช่น ปลานิล ปลาทับทิม ปลาสรวย และปลาตะเพียน ในบ่อที่ขุดไว้บริเวณหน้าบ้าน รายได้จากการเลี้ยงปลาแต่ละรอบจำหน่าย ประมาณ 4,000 บาท การเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง การเลี้ยงไก่ชนซึ่งเป็นสัตว์เศรษฐกิจเป็นการสร้างรายได้ที่ดี คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประมาณ 15,000 บาท ซึ่งการจำหน่ายไก่ชนแต่ละตัวของพี่วุฒิมีมูลค่าที่สูงมาก และในปี พ.ศ.2564 พี่วุฒิเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการที่ได้รับจัดสรรที่ดินให้ทำกินเพิ่มอีก 2 ไร่ เช่นเดียวกับพี่สั้ม และพี่วัน ซึ่งกิจกรรมในแปลงที่วุฒิเป็นอีกจุดที่น่าสนใจและสามารถเข้าไปศึกษารูปแบบการดำเนินกิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสานและการทำการเกษตรแบบช่วยเหลือตนเองโดยไม่ใช้แรงงานจากภายนอกเลย พี่วุฒิกล่าวว่า

“พี่อยู่คนเดียวทำกิจกรรมต่าง ๆ คนเดียวค่อยเป็นค่อยไป ระยะเวลาที่พี่ได้ทำกิจกรรมในแปลงทุก ๆ วันกับความเปลี่ยนแปลงที่พี่เห็นพี่รู้สึกภูมิใจในตัวเองเป็นอย่างมาก”

ซึ่งลักษณะแปลงของพี่วุฒิเป็นแปลงที่ดูสะอาดสะอ้าน เป็นระเบียบจัดแบ่งพื้นที่ ในการทำกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกได้เป็นอย่างดี มีหน่วยงาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน และสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เข้ามาส่งเสริมด้านความรู้ด้วยกระบวนการฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายและช่องทางทางการตลาดแก่เกษตรกร (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรายที่ 3 พี่วุฒิ (นามสมมุติ)

ชนิดพืช/สัตว์	พันธุ์	จำนวนพื้นที่/ต้น	ให้ผลผลิต/รอบการผลิต	หมายเหตุ รายได้ต่อรอบการผลิต
มะม่วง	มหาชนก	5 ต้น	-	ยังไม่ให้ผลผลิตเนื่องจากกำลัง
มันเบอร์รี่	-	30 ต้น	-	ทดลองปลูกในสายพันธุ์ที่หายาก
กล้วยน้ำว้า	-	60 ต้น	60 เครือ	
กล้วยหอมทอง	-	10 ต้น	-	ยังไม่ให้ผลผลิตเนื่องจากกำลัง
กล้วยไข่	-	10 ต้น	-	ทดลองปลูกในสายพันธุ์ที่หายาก
ไผ่	บง	10 ต้น	-	
ไผ่	หวาน	10 ต้น	-	
ไผ่	ช่างหม่น	10 ต้น	-	
เลี้ยงปลา	ปลานิล	200 ตัว		รอบละ 4,000 บาท
เลี้ยงไก่ชน		200 ตัว	การขายไก่ชนเป็นรายได้หลักของเกษตรกร คิดเป็นมูลค่าประมาณ 15,000 เดือน	

จากการศึกษา พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ใช้พื้นที่อย่างเต็มรูปแบบ ทั้ง 3 ราย ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ไม่ได้มีผลกระทบกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแปลงทดลอง เกษตรกรดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียน ไม้ล้มลุก พืชผักสวนครัว หลากหลายชนิด เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ มะนาว ผักทอง ผักสลัด เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงไก่พันธุ์พืชเมืองที่มีราคา เลี้ยงไก่เศรษฐกิจ เช่น ไก่ชนสายพันธุ์ต่าง ๆ ปลูกกล้วยหลายสายพันธุ์ เช่น กล้วยไข่ กล้วยหอมทอง กล้วยน้ำว้า ซึ่งเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วนทั้ง กล้วย ลำต้น ใบตอง จะเห็นได้ว่าเกษตรกรเริ่มต้นการปลูกพืชหลังจากปรับปรุงบำรุงดิน โดยปลูกพืชที่สามารถใช้ประโยชน์และบริโภคภายในครัวเรือนได้ ทำให้ลดรายจ่าย อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ทั้งยังเป็นที่ต้องการของตลาดทั่วไป ประกอบกับเกษตรกรทั้ง 3 ราย พอมีเงินทุนที่จะดำเนินกิจกรรมภายในแปลงหลังจากที่ประสบปัญหาไฟไหม้แปลงทดลอง หลังจากทดลองเข้าทำประโยชน์ไปได้เป็นช่วงเวลาประมาณ 3 - 4 เดือน นอกจากนี้ยังมีแรงงานในครัวเรือนที่ช่วยในการดำเนินกิจกรรมภายในแปลง จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า เกษตรกรทำการวางแผนการผลิตเป็นขั้นตอนไว้ในขณะที่ทำการปรับปรุงบำรุงดิน เกษตรกรมีความมุ่งมั่นในการทำ การเกษตรและเป็นเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนอย่างแท้จริง ซึ่งเกษตรกรทั้ง 3 ไม่ได้

คาดหวังความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ใช้แรงงานและเงินทุนเท่าที่มี และยังมีการใช้แรงงานภายในชุมชนช่วยในการดำเนินกิจกรรมควบคู่ไปกับการที่ตนเองลงมือทำด้วย พร้อมทั้งช่วยเหลือให้ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชนที่เข้ามาช่วยงานในแปลง การให้ความรู้ในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รวมถึงการปรับปรุงบำรุงดินในแปลงอีกด้วย ซึ่งการที่เกษตรกรทั้ง 3 ราย สามารถนำพาตนเองให้เข้าร่วมกับคนในชุมชนและร่วมกิจกรรมของชุมชนได้นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกษตรกรทั้ง 3 ราย สามารถบริหารจัดการในแปลงและสามารถใช้พื้นที่ได้เต็มที่และยังคงดำเนินกิจกรรมต่อไปจนถึงวันนี้

กลุ่มที่ 2 เกษตรกรที่ได้ทดลองเข้าทำประโยชน์แล้วและภายหลังได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์

เกษตรกรรายที่ 4 พีพร (นามสมมุติ) พบว่าได้รับจัดสรรที่ดิน ในปี พ.ศ. 2560 เข้าทำประโยชน์ ประมาณ 1 ปี และได้สละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ในเวลาต่อมา ในช่วงเวลา 1 ปี ที่เข้าทดลองทำการเกษตรในพื้นที่ได้ดำเนินการวางระบบท่อ เดินสายไฟฟ้าเข้าแปลง ได้ปรับปรุงบำรุงดิน และการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยการปลูกกล้วย พักทอง โดยการลงทุนทั้งหมดประมาณ 100,000 บาท แต่ยังไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน นอกจากได้ผลผลิตที่เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น เนื่องจากสภาพปัญหาของพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรไม่เหมาะสมในการทำการเกษตร ปัจจุบันได้ทำการคืนพื้นที่ให้กับสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และไม่มีความคิดจะกลับไปทำในพื้นที่แปลงดังกล่าวอีก และปัจจุบันได้กลับเข้าไปทำงานในโรงงานนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

เกษตรกรรายที่ 5 วิน (นามสมมุติ) พบว่า ได้รับจัดสรรที่ดิน ในปี พ.ศ. 2561 และเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเพียง 6 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ในเวลาต่อมา ในระยะเวลาในการเข้าทำประโยชน์ 6 เดือน ที่ได้ดำเนินการวางระบบท่อส่งน้ำจากหน้าแปลงไปจนถึงพื้นที่ของตนเอง เดินสายไฟฟ้าเข้าแปลง พร้อมทั้งปรับปรุงบำรุงดิน โดยการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อคลุมดิน เนื่องจากเข้าทำประโยชน์ในฤดูแล้ง จึงไม่สามารถที่จะดำเนินการปลูกพืชใด ๆ ได้นอกจากพืชตระกูลถั่ว เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์ไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชจึงต้องใช้เวลาในการปรับปรุงบำรุงดิน โดยใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักไกลบและปรับพื้นที่ เพื่อรอฤดูกาลเพาะปลูก โดยใช้เงินลงทุนในแปลง 40,000 บาท แต่เกิดปัญหาไฟไหม้ในแปลงจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อสายไฟฟ้า และระบบท่อส่งน้ำที่เดินเข้าแปลงซึ่งไม่สามารถหาสาเหตุการเกิดเพลิงไหม้ได้ จึงทำการคืนพื้นที่ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และไม่เข้าไปทำประโยชน์ต่อ ปัจจุบันได้กลับภูมิลำเนาเดิม คือ จังหวัดพังงา ประกอบอาชีพทำงานประจำ และประกอบธุรกิจส่วนตัว ในส่วนของการติดต่อประสานงานกับกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ยังคงมีการติดต่อกันอยู่บ้าง เพราะยังมีความต้องการจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมในอนาคต และขณะนี้ได้จัดซื้อที่ดินเป็นของตนเองที่จังหวัดพังงาและคาดว่าในอนาคตข้างหน้าจะทำอาชีพเกษตรกรรม โดยเน้นการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากได้รับความรู้

จากการเข้ารับการฝึกอบรมจากโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ “พีกลับมาบ้านที่พังงาแล้ว ฟังไม่ได้กลับบ้านไปทำประโยชน์ที่ลำพูนอีกแล้ว อีกอย่างพีได้เริ่มงานใหม่และพีซื้อที่ดินเพื่อทำกิจกรรมทางการเกษตรแบบปลอดภัยและแบบอินทรีย์ที่บ้านโดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมจากอาจารย์และมหาวิทยาลัยแม่โจ้มาใช้ในพื้นที่ พียังมีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้ของพีสู่ชุมชนของพีที่จังหวัดพังงาอีกด้วย”

เกษตรกรรายที่ 6 พีจำ (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ทดลองเข้าทำประโยชน์ 3 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ในระยะเวลาที่เข้าทดลองทำประโยชน์ 3 เดือน ได้ใช้งบประมาณไปทั้งหมดประมาณ 10,000 บาท ได้ดำเนินการวางระบบท่อน้ำ สายไฟฟ้าเข้าแปลง เนื่องจากแปลงที่ได้รับเดิมมีต้นมะนาวอยู่ จึงทำการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ เพิ่มเติมโดยการปลูกผักทอง เพื่อปกคลุมดิน ผักเชียงดา แต่เนื่องจากดินไม่อุดมสมบูรณ์ต้องทำการปรับปรุงบำรุงดินนานพอสมควร จึงยังไม่มีรายได้จากแปลงในระยะแรกที่เข้าทดลองทำประโยชน์ และต่อมาภายหลังได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ และไม่ได้ติดต่อกับกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ปัจจุบันทำธุรกิจส่วนตัวค้าขายเป็นหลัก

เกษตรกรรายที่ 7 พีกร (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินในปี พ.ศ. 2560 โดยทดลองเข้าทำประโยชน์ 6 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ในระยะเวลาในการทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ ได้ใช้งบประมาณ 50,000 บาท ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดินและเริ่มการเพาะปลูกไม้ผล ได้แก่ กระท้อนปุยฝ้าย 13 ต้น มัลเบอร์รี่ 10 ต้น มะนาวพันธุ์แป้นรำไพ 5 ต้น รวมไปถึง ผักเชียงดา สะเดา แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในแปลงที่ได้รับจัดสรรทำให้เกิดความเสียหายมากจึงทำให้ไม่ได้ผลผลิตหรือมีรายได้จากในแปลง โดยพีกรเน้นการปลูกไม้ยืนต้น และไม้ผลชนิดต่าง ๆ เนื่องจากวางแผนการผลิตเพื่อจำหน่ายกล้วยไม้พันธุ์ไม้ผล ไม้ยืนต้นหลากหลายชนิด แต่เนื่องจากเกิดปัญหาและได้รับผลกระทบจากการถูกต่อต้านจากชุมชนและปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ ประกอบกับเกณฑ์การประเมินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีเงื่อนไขที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ จึงสละสิทธิ์ในแปลงทดลองดังกล่าว

เกษตรกรรายที่ 8 พีบุ๊ค (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินในปี พ.ศ. 2560 และทดลองเข้าทำประโยชน์ 6 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ในระยะเวลาในการทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ ใช้งบประมาณ 50,000 บาท ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดิน ขุดสระ และเริ่มการปลูกกล้วยน้ำว้าโดยรอบพื้นที่ จำนวน 20 ต้น ฝรั่งพันธุ์กิมจู 10 ต้น พืชผักสวนครัวต่าง ๆ ได้แก่ ผักเชียงดา มะเขือเปราะ พริกชี้หนูสวน จิงจูฉ่าย ซึ่งจิงจูฉ่ายนี้เป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับพีบุ๊คเป็นอย่างมาก นอกจากจะจำหน่ายจิงจูฉ่ายให้กับตลาดและร้านอาหาร เช่น ร้านขายโจ๊กข้าวต้ม ร้านก๋วยเตี๋ยว และยังจำหน่ายต้นกล้วยจิงจูฉ่าย ผ่านช่องทางการจำหน่ายทั้งตลาดออนไลน์ จำหน่ายในแปลง และการวางจำหน่ายในท้องตลาดโดยการขายราคาส่งให้กับพีส้มเพื่อนำไปจำหน่ายอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่ง

ที่ปู่ก็มีรายได้จากการจำหน่ายต้นกล้าจึงจួយ่าย ทางตลาดออนไลน์ ในช่วงระยะเวลาที่เข้าทดลองทำ ประโยชน์ในพื้นที่ 7,000 บาท ในส่วนของพืชผักชนิดอื่น ๆ ใช้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายได้ตาม ตลาดในชุมชน ครั้งละไม่เกิน 300 บาท แต่เนื่องจากในแปลงที่ได้รับจัดสรร เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ทำ ให้เกิดความเสียหายมาก ประกอบกับมีปัญหาทางด้านครอบครัวจึงต้องสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ และกลับไปช่วยงานของครอบครัว และเมื่อผู้วิจัยสอบถามว่าต้องการกลับเข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ หรือไม่ ได้คำตอบของปู่คือว่า

“คงไม่สามารถกลับมาทำประโยชน์ได้เนื่องจากในตอนนี้อาชีพที่พี่ทำอยู่สามารถสร้างรายได้ ให้พี่เป็นอย่างมาก”

แต่ปู่ก็ทิ้งท้ายไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะไม่ได้กลับไปทำการเกษตรในแปลงที่ได้รับจัดสรรแต่ปู่ก็นำ ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมและการทดลองทำประโยชน์ในแปลงสาธิตมาปรับใช้ในที่ดินที่ปู่ก็ได้ ซื่อไว้หลังจากมาทำงานให้ครอบครัว ซึ่งปู่ก็นำภาพความน่ารักของการทำกิจกรรมในแปลงของ ตนเองด้วยความภาคภูมิใจมาให้ชมอีกด้วย

เกษตรกรรายที่ 9 พี่บ๊ิก (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินปี พ.ศ. 2560 ทดลองเข้าทำ ประโยชน์ 6 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ในช่วงระยะเวลาในการทดลองเข้าทำ ประโยชน์ในพื้นที่ ได้ใช้งบประมาณ 60,000 บาท ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดิน ขุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำ วางระบบท่อส่งน้ำ และระบบสปริงเกอร์ภายในแปลง และเริ่มการปลูกกล้วยน้ำว้าโดยรอบพื้นที่ ปลูกฝรั่งกิมจู 10 ต้น มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงเขียวเสวย 10 ต้น ชะอม 50 ต้น และมัลเบอร์รี่ 10 ต้น แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในแปลงที่ได้รับจัดสรรทำให้เกิดความเสียหายจึงทำให้ไม่ได้ผลผลิต หรือมีรายได้จากผลผลิตในแปลง และการรบกวนของชาวบ้านบริเวณรอบ ๆ แปลง หรือ ผู้ที่เคยเข้า ทำประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์ในพื้นที่มาก่อน เช่น สัตว์เลี้ยงเข้ามาทำลายพืชผลที่ปลูกไว้ หรือ วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ท่อส่งน้ำ หรือสายไฟฟ้า ถูกลักขโมย เมื่อผู้วิจัยสอบถามถึงความต้องการ กลับเข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ถ้าหากหน่วยงานภาครัฐมีระเบียบหรือแนวทางที่สามารถให้เกษตรกร ที่ผ่านกระบวนการต่าง ๆ แล้วกลับเข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ พี่บ๊ิกกล่าวว่า

“อยากกลับมาทำประโยชน์อีกเพราะเป็นโครงการที่ดีและตอนนี้เพื่อน ๆ ที่เข้าทำประโยชน์ อยู่ได้รับผลตอบแทนแล้ว แต่เนื่องจากขณะนี้สุขภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานหนักจึงเป็นที่ น่าเสียดายเป็นอย่างมากที่สุขภาพร่างกายเป็นปัญหาต่อการใช้ชีวิตของพี่”

เกษตรกรรายที่ 10 พี่พงค์ (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดิน ปี พ.ศ. 2560 และทดลองเข้าทำ ประโยชน์เพียง 3 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ใช้งบประมาณ 30,000 บาท ในการดำเนินการปรับปรุงบำรุงดิน วางระบบท่อส่งน้ำ และระบบสปริงเกอร์ภายในแปลง และทำการ เพาะปลูก กล้วยน้ำว้าบริเวณโดยรอบแปลง ปลูกมะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงเขียวเสวย จำนวน 10 ต้น ชะอม 50 ต้น แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในแปลงที่ได้รับจัดสรรทำให้เกิดความเสียหายจึงทำให้

ไม่ได้ผลผลิตหรือมีรายได้จากผลผลิตในแปลง และไม่คิดที่กลับเข้ามาทำประโยชน์ในแปลงที่ได้รับจัดสรรแล้ว เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจและสภาพครอบครัวที่ไม่สามารถกลับมาทำประโยชน์ในแปลงได้อีก

เกษตรกรรายที่ 11 พี่สันต์ (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินปี พ.ศ. 2560 และทดลองเข้าทำประโยชน์ 6 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา ช่วงระยะเวลาในการทดลองเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ใช้งบประมาณ 50,000 บาท ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดิน วางระบบท่อส่งน้ำ และระบบสปริงเกอร์ภายในแปลง และเริ่มปลูกกล้วยน้ำว้ารอบแปลงเพื่อทำแนวเขต ปลูกมะม่วงเขียวเสวย 10 ต้น มัลเบอร์รี่ 20 ต้น มะละกอ 10 ต้น และชะอม 50 ต้น แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในแปลงที่ได้รับจัดสรรทำให้เกิดความเสียหาย จึงสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ เมื่อสอบถามถึงการกลับเข้ามาทำประโยชน์ในแปลง หากกระเปียบเปิดโอกาสให้เกษตรกรสามารถกลับเข้ามาทำประโยชน์ได้อีกจะกลับมากอีกหรือไม่ คำตอบที่ผู้วิจัยได้รับคือ

“...ในตอนนี้อยู่ที่มีความสุขกับการได้ทำอาชีพเกษตรกรในพื้นที่ที่ตนเองเข้าทำประโยชน์อยู่และยังมีที่ของพ่อตาที่แบ่งให้ทำประโยชน์ ได้อยู่กับครอบครัวได้มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตของตนเอง จากการจำหน่ายสินค้าในตลาดในพื้นที่ พี่คงไม่กลับไปเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ของหน่วยงานรัฐอีกแล้ว...”

เกษตรกรรายที่ 12 พี่พัช (นามสมมุติ) ได้รับจัดสรรที่ดินปี พ.ศ. 2560 และทดลองเข้าทำประโยชน์ 4 เดือน และสละสิทธิ์การเข้าประโยชน์ในเวลาต่อมา โดยใช้งบประมาณ 40,000 บาท ดำเนินการปรับปรุงบำรุงดิน วางระบบท่อส่งน้ำ และระบบสปริงเกอร์ภายในแปลง และปลูกกล้วยน้ำว้ารอบแปลงเพื่อทำแนวเขต ปลูกมะม่วงมหาชนก 10 ต้น มะม่วงน้ำดอกไม้ 10 ต้น และมะละกอ 10 ต้น แต่เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในแปลงที่ได้รับจัดสรรทำให้เกิดความเสียหายจึงทำให้ไม่ได้ผลผลิตหรือมีรายได้จากการผลิตในแปลง

จะเห็นได้ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ทั้ง 9 ราย ที่ทดลองเข้าทำประโยชน์และต่อมาภายหลังได้ทำการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ เนื่องจากปัญหาด้านสภาพพื้นที่ในแปลงขาดความอุดมสมบูรณ์ ไม่เหมาะสมในการทำเกษตร ต้องใช้เวลาในการปรับปรุงบำรุงดินเป็นระยะเวลานาน ทำให้ไม่มีรายได้จากการทำเกษตรและเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ และเกษตรกรมีเงินทุนไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในแปลง สืบเนื่องจากการขาดรายได้เป็นระยะเวลา 6 เดือน จากการเข้ารับการศึกษาในสถาบันการศึกษา อีกทั้งยังขาดแรงงานในครัวเรือนมาช่วยในการดำเนินกิจกรรม เพราะภูมิลำเนาอยู่ห่างไกลจากพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรให้เข้าทำประโยชน์ อีกทั้งเมื่อนำเงินทุนมาลงทุนทำแปลงแล้วเกิดไฟไหม้ภายในแปลง ซึ่งที่สิ่งลงทุนไปนั้นไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หากจะดำเนินการใหม่อีกครั้งต้องใช้เงินทุนอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งยังการถูกต่อต้านจากชุมชน การถูกรบกวนจากผู้เคยได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เช่น การนำสัตว์ใหญ่อย่างวัว

มาเลี้ยงแบบปล่อยใกล้แปลงทดลองทำให้วัวเข้ามาเหยียบย่ำหรือกินพืชผักที่เกษตรกรรุ่นใหม่ปลูกไว้ภายในแปลงทำให้ได้รับความเสียหาย รวมไปถึงปัญหาภายในครอบครัว หรือแม้กระทั่งการขาดการดูแลประสานงานหรือการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐไม่มากเท่าที่ควรหรือเท่ากับที่คาดคิดไว้ รวมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการเข้าทำประโยชน์จากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การประเมินผลการทดลองเข้าทำประโยชน์ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาฯ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 12 ราย ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ สามารถแบ่งเป็นปัจจัยภายในและปัจจัยนอกในประเด็นต่าง ๆ (ตารางที่ 7) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายใน

1) ด้านตัวเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ทั้ง 12 ราย มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพอื่นมาเป็นอาชีพเกษตรกรรม ต้องการความมั่นคงในการดำรงชีพ เนื่องจากมีความคิดว่าอาชีพรับจ้างไม่มีความแน่นอนและไม่มั่นคง การทำอาชีพเกษตรทำให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครอบครัวและเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่มั่นคงในการประกอบอาชีพ และต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมีเพียง 4 ราย ที่ต้องการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรปลอดภัย

2) ด้านโครงการ ภายใต้โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทั้ง 12 ราย เห็นว่า โครงการฯ ได้ให้การสนับสนุนด้านที่ดิน ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ในการทำการเกษตรซึ่งเกษตรกรมีความรู้เดิมและความรู้ใหม่จากการฝึกอบรมของหน่วยงานราชการ จึงมีความมุ่งหวังที่จะนำความรู้ดังกล่าวมาปรับใช้ในการทำการเกษตรในพื้นที่ที่จัดสรรให้ และโครงการมุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น

ปัจจัยภายนอก

1) ด้านนโยบายภาครัฐ เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทั้งหมดมีความเห็นว่า เป็นนโยบายให้การสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรมีการพัฒนาทางการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม มีการสนับสนุนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายในแปลง เช่น ระบบน้ำและ ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร และมีเกษตรกร 3 ราย ที่เห็นว่าโครงการฯ ให้การสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น กล้วยน้ำว่า กล้วยหอมทอง มะนาว มะม่วง และการสนับสนุนพันธุ์ปลา

2) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทั้งหมดเห็นว่า การอยู่ในพื้นที่เขตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาว มีโอกาสในการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐมากกว่าพื้นที่นอกเขตโครงการฯ และมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรแบบธรรมชาติ จากศูนย์เรียนรู้การทำเกษตรแบบธรรมชาติ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และกรณีมีโอกาสในการได้รับความรู้จากเกษตรกรต้นแบบ ด้านการทำเกษตรผสมผสาน และโอกาสการเข้าถึงชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีเพียง 3 ราย ที่เห็นว่ามีโอกาสในการจ้างแรงงานได้ง่ายในการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร นอกจากนี้สภาพแวดล้อมยังเอื้อต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการทำสวนไม้ผลนอกฤดูฤดูกาล เนื่องจากพื้นที่โดยรอบโครงการเกษตรกรประกอบอาชีพการปลูกไม้ผล ได้แก่ ลำไย มะม่วง ซึ่งสามารถหาความรู้จากเกษตรกรในพื้นที่ และโอกาสพัฒนาเพื่อการรวมกลุ่มการสร้างโอกาสทางการตลาด การต่อราคาและการรวบรวมผลผลิต

3) ด้านเศรษฐกิจ เกษตรทั้ง 12 ราย เห็นว่า การเข้าร่วมโครงการฯ มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จาก ส.ป.ก.ลำพูน ประกอบกับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทั้งหมดมีทุนเป็นของตนเองในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร เนื่องจากมีเงินเก็บสะสมจากการประกอบอาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการ หรือการเป็นพนักงานบริษัท ซึ่งเพียงพอต่อการลงทุนทำอาชีพเกษตรกรรมและช่วงรอจำหน่ายผลผลิตออกสู่ตลาด และมีช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิต เนื่องจากพื้นที่จัดสรรอยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของเอกชน เช่น แหล่งรับซื้อมะม่วง ฝรั่ง ลำไย

ตารางที่ 7 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่	รวม (คน)
ปัจจัยภายใน	
ด้านตัวเกษตรกร	
1. ต้องการเปลี่ยนอาชีพอื่นมาเป็นอาชีพเกษตรกรรม	12
2. ต้องการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรให้เป็นเกษตรปลอดภัย	4
3. ต้องการความมั่นคงในการดำรงชีพ การประกอบอาชีพและความมั่นคงทางด้านอาหาร	12
4. ต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	12
ด้านโครงการ	
1. โครงการให้การสนับสนุนด้านที่ดิน	12
2. โครงการให้การส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ในการทำเกษตร	12
3. โครงการมุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น	12
ปัจจัยภายนอก	
ด้านนโยบายภาครัฐ	
1. นโยบายให้การสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรมีการพัฒนาทางการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม	12
2. ให้การสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม พักทอง มะนาว มะม่วง และการสนับสนุนพันธุ์ปลา	3
3. การสนับสนุนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายในแปลง เช่น ระบบน้ำและ ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร	12
ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	
1. อยู่ในพื้นที่เขตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลาว โอกาสในการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐมีมากกว่าพื้นที่นอกเขตโครงการฯ	12
2. โอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรแบบธรรมชาติ จากศูนย์เรียนรู้การทำเกษตรแบบธรรมชาติ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และการมีโอกาสในการได้รับความรู้จากเกษตรกรต้นแบบด้านการทำเกษตรผสมผสาน และโอกาสการเข้าถึงชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง	12
3. แปลงทดลองอยู่ในแหล่งชุมชน ซึ่งมีโอกาสในการจ้างแรงงานได้ง่าย	3
ด้านเศรษฐกิจ	
1. มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้จาก ส.ป.ก.ลำพูน	12
2. อยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของเอกชน เช่น แหล่งรับซื้อมะม่วงฝรั่ง ลำไย	12

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษามีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 9 ราย ที่สละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ในที่ดินที่เข้าทดลองการทำการเกษตร โดยมีปัจจัยภายในและปัจจัยนอกในประเด็นต่าง ๆ (ตารางที่ 8) ดังนี้

ปัจจัยภายใน

1) ด้านตัวเกษตรกร ขาดความเชื่อมั่นในนโยบายและการทำงานของหน่วยงาน ส.ป.ก. จากการสัมภาษณ์เกษตรกรเกิดความผิดหวังจากนโยบายภาครัฐที่ไม่มีความชัดเจน และไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือตามที่คาดหวัง รวมถึงการขาดเงินทุนในการทำอาชีพเกษตรและการดำรงชีพในขณะที่ยังไม่ได้รับผลผลิตจากกิจกรรมในแปลงที่ได้เข้าทดลองทำประโยชน์ ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมทัศนคติที่ถูกปลูกฝังมากับความเป็นจริงเมื่อได้ทดลองเข้าทำประโยชน์จริง ไม่ตรงกันและมีความขัดแย้ง นอกจากนี้เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดได้ อีกทั้งการเกิดภัยทางธรรมชาติ ภัยแล้ง ไฟไหม้ ทำให้ผลผลิตที่ลงทุนได้รับความเสียหาย รวมไปถึงปัญหาทางครอบครัวทำให้มีขีดจำกัดในการเข้าทำประโยชน์

2) ด้านโครงการ เกษตรกรรุ่นใหม่ มีความเห็นว่าโครงการไม่มีความชัดเจนในด้านการประเมินผลการดำเนินงานช่วงทดลองเข้าทำประโยชน์ โครงการมาจากนโยบายส่วนกลางการดำเนินงานต้องขึ้นตรงซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการสนับสนุนด้านต่าง ๆ และโครงการไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนที่อยู่โดยรอบที่พื้นแปลงจัดสรร

ปัจจัยภายนอก

1) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่จัดสรรมีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรฯ พื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ใช้ต้องระยะเวลาในการปรับปรุงบำรุงดินนานและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ตลอดจนการถูกรบกวนและเกิดความขัดแย้งกับคนในชุมชนหรือผู้เคยได้รับผลประโยชน์จากในแปลงฯ และภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง ไฟไหม้ เป็นต้น

2) ด้านเศรษฐกิจ การเริ่มต้นเข้าทำประโยชน์ในช่วงแรกต้องใช้เงินลงทุนสูง เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ ไม่มีเงินลงทุนในการทำการเกษตรในช่วงแรก หรือมีแต่ไม่เพียงพอ เนื่องจากการทำการเกษตรในช่วงแรกยังไม่มียield เกิดจากผลผลิตภายในแปลง และเกษตรกรไม่มีแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุน ส่งเสริมในการทำกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ ในการค้ำประกัน หรือรับรองความเป็นเกษตรกร ประกอบกับเกษตรกรฯ มีภาระหนี้สินของเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 8 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่	รวม (คน)
ปัจจัยภายใน	
ด้านเกษตรกร	
1. ขาดความเชื่อมั่นในนโยบายและการทำงานของหน่วยงาน ส.ป.ก.	3
2. ปัญหาครอบครัว	1
ด้านโครงการ	
1. โครงการไม่มีความชัดเจนในด้านการประเมินผลการดำเนินงานช่วงทดลอง เข้าทำประโยชน์	7
2. โครงการมาจากนโยบายส่วนกลางการดำเนินงานต้องขึ้นตรงซึ่งทำให้เกิด ความล่าช้าในการสนับสนุนด้านต่าง ๆ	9
3. โครงการไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน	9
ปัจจัยภายนอก	
ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	
1. มีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่	7
2. พื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ใช้ระยะเวลาในการปรับปรุงบำรุงดิน นานและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก	7
3. การถูกรบกวนและเกิดความขัดแย้งกับคนในชุมชนหรือผู้เคยได้รับ ผลประโยชน์จากในแปลงฯ	9
4. ภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง ไฟไหม้	9
ด้านเศรษฐกิจ	
1. ขาดเงินทุนในการดำเนินกิจกรรม	5
2. ภาระหนี้สินของเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ	5

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร มีดังนี้

1. นโยบายภาครัฐไม่มีความชัดเจนในเรื่องการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการ

2. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบบ่อย ทำให้ขาดช่วงในการรับผิดชอบโครงการและการให้ข้อมูลหรือสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่

3. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีความพร้อมหรือ ไม่มีความเข้าใจในโครงการที่ตีพอ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการได้โดยตรง

4. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ที่เพียงพอ ในรายการกรรมหรือ ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอด หรือแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร รุ่่นใหม่
5. ความช่วยเหลือสนับสนุนจากภาครัฐล่าช้าหรือไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานร่วมบูรณาการเท่าที่ควร
6. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ปฏิบัติงานมีจำนวนไม่เพียงพอทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง

จากข้อมูลพบว่าปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่มีความคิดเห็นที่ตรงกัน คือ นโยบาย ภาครัฐที่ไม่มีความชัดเจนและในเรื่องการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ ฯ และเกณฑ์การประเมินของหน่วยงานที่เกษตรกรมองว่าไม่มีความชัดเจน อีกทั้งยังมีความเห็นที่ตรงกัน ว่ามรการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการบ่อย ๆ ซึ่งเกิดจากการโยกย้ายการทำงานทำให้ กระบวนการสนับสนุนส่งเสริมต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่องและมีความล่าช้า รวมถึงการไม่มีเงินทุนในการ สนับสนุนในโครงการที่เพียงพอสำหรับหน่วยงานและไม่มีเงินทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของ เกษตรกรรุ่นใหม่

จากข้อมูลของผู้วิจัยได้มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิรติยา สวัสดิภาพ (2554) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 81.25 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรรวม เนื้อที่ 1-5 ไร่ และทำ เกษตรผสมผสานในพื้นที่ที่ได้รับจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) การเป็นสมาชิกกลุ่มทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ ส.ป.ก. เกิดการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด รวมทั้งเกษตรกรรุ่นใหม่เปิดรับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร เกษตรกรรุ่นใหม่มีความคาดหวังในการ พัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$) มีความคาดหวังให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยดูแลเรื่องสาธารณูปโภค แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน สนับสนุนเงินทุน และสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการขนส่งสู่การเกษตรยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง ความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก. จำนวนเงินทุนที่ได้รับจาก ส.ป.ก.และรายได้นอกภาค การเกษตร สามารถร่วมกันพยากรณ์ความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร รุ่นใหม่ ได้ร้อยละ 60.40 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เกษตรกรรุ่นใหม่มีความมั่นใจว่าสามารถทำ การเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับจาก ส.ป.ก.ได้หากหน่วยงานภาครัฐจะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว เข้าใจ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และตั้งใจช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและจริงจัง

ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาฯ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 13 ราย และเจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน จำนวน 4 ราย ผู้นำชุมชน และชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความเข้าใจของบุคคลต่อโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

1.1 เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ร่วมโครงการฯ ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความต้องการที่ดินเป็นหลัก ไม่ได้ต้องการเป็นเกษตรกรอย่างแท้จริง ซึ่งเห็นได้จากการไม่เข้าทดลองทำประโยชน์ชั่วคราวรายแปลงหรือทำประโยชน์ในที่ดินไม่เต็มศักยภาพ เนื่องจากขาดความตั้งใจที่จะทำการเกษตร ดังนั้นเมื่อพบปัญหาอุปสรรค โดยเฉพาะความไม่พร้อมของพื้นที่ จึงขาดความพยายามและความอดทน ดังคำพูดของผู้บริหารในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูนที่กล่าวว่า

“เกษตรกรรุ่นใหม่ถ้าเข้าร่วมโครงการโดยที่ไม่มุ่งหวังที่ดินเป็นหลัก และคาดหวังการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป โดยไม่มุ่งที่จะมีอาชีพหรือพัฒนาศักยภาพในการทำการเกษตรของตนเองเป็นหลักก่อนก็คงยากที่จะอยู่ในโครงการได้ตลอดเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ต้องยึดหลักหัวใจสู้ ถึงจะอยู่รอด” (ผู้บริหารสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

1.2 เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ขาดความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการฯ ในแต่ละขั้นตอนให้ถูกต้อง และความชัดเจนในการดำเนินการต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร เช่น เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ต้องการขอรับการจัดสรรที่ดินทำกินจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด คาดหวังว่าเป็นที่ดินจัดสรรที่อยู่ใกล้ภูมิลำเนาของตนเอง (ในพื้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่) ที่มีการเดินทางสะดวก สภาพพื้นที่รองรับมีความเหมาะสมที่จะทำการเกษตร แต่เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ ที่ดินที่ได้รับการจัดสรรไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง จึงทำให้ยังไม่ตัดสินใจลงทุนทำการเกษตร ส่งผลให้ยังไม่ทำประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่และเต็มประสิทธิภาพ

“เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ไม่เข้าใจโครงการฯ ไม่เข้าใจกระบวนการทำงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างแท้จริง มุ่งหวังแต่เรื่องของการจัดสรรที่ดินทำกิน อยากรู้ได้ในจุดที่ครบพร้อม สมบูรณ์ทุกอย่าง แต่เราไม่สามารถจัดสรรให้ได้ครบหมดทุกอย่าง เขาต้องช่วยเหลือตัวเองบ้าง” (เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฯ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2. การบริหารจัดการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของภาครัฐ

2.1 ปัญหาด้านระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการดำเนินงานจัดที่ดิน ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ดังนี้

1) ไม่มีระเบียบการจัดที่ดินรองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ โดยเฉพาะทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ยังไม่ได้รับ ส.ป.ก. 4-01 ขาดความมั่นใจในตัวนโยบายและโครงการ ทำให้ไม่กล้าลงทุนในการทำการเกษตรในพื้นที่ ซึ่งเมื่อไม่มีเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. 4-01 ทำให้เสียโอกาสในการเข้าถึงการสนับสนุนและบริการต่าง ๆ ตามสิทธิที่ควรจะได้รับ เช่น การใช้เอกสารเพื่อเป็นหลักทรัพย์ในการขอสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินต้องขอ เอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก. 4-01 เป็นหลักฐานประกอบในการขอรับการสนับสนุนจากทางราชการ

“ส.ป.ก.มีแหล่งเงินกู้ เป็นโครงการเงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คุณสมบัติของผู้กู้ข้อแรก ต้องมีเอกสารการเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน แต่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ยังไม่ได้รับสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ เพราะยังไม่ผ่านการประเมิน และระเบียบของ ส.ป.ก.ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่เข้าร่วมโครงการ” (เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2) หน่วยงานภาครัฐ มีกระบวนการคัดกรองเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่เข้าร่วมโครงการที่ไม่ชัดเจน และขาดความรอบคอบในการคัดเลือกให้ได้ผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความเหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของโครงการได้กำหนดไว้

3) การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐไม่มีความชัดเจน เช่น บางพื้นที่โครงการไม่อนุญาตให้เกษตรกรรุ่นใหม่ปลูกไม้ยืนต้น หรือบางพื้นที่โครงการห้ามปลูกพืชเชิงเดี่ยว

4) หลักเกณฑ์การติดตามประเมินผล ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับทุกพื้นที่โครงการ เนื่องจากบริบท และความพร้อมของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน พื้นฐานของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การใช้เกณฑ์ประเมินเกณฑ์เดียวจึงไม่เหมาะสม นอกจากนี้การดำเนินการติดตามและประเมินผลของคณะกรรมการ ยังขาดความชัดเจน เช่น ไม่ทราบระยะเวลา ขั้นตอนการดำเนินการติดตามประเมินผล ส่งผลให้ไม่กล้าลงทุนดำเนินกิจกรรมในพื้นที่อย่างเต็มที่ เนื่องจากหาก

ลงทุนไปแต่ไม่ผ่านการประเมินและไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน ทุนและสิ่งของต่าง ๆ ที่ลงดำเนินการจะเป็นการลงทุนที่เสียเปล่า

“ส.ป.ก.จังหวัดได้รับคู่มือการปฏิบัติงานตามโครงการฯ แต่ไม่ได้เข้ารับฟังคำชี้แจงหรือหากมีปัญหาเจ้าหน้าที่ต้องใช้วิธีการโทรศัพท์ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบส่วนกลาง และแบบประเมินที่ได้รับมามีรายละเอียดปลีกย่อยที่เยอะมาก ซึ่งบางข้อของแบบประเมินจะใช้เหมือนกันทั่วประเทศไม่ได้ เพราะสภาพพื้นที่และสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ไม่เหมือนกัน เช่น บางจังหวัดมีเงินทุนในการให้เกษตรกรได้กู้ยืมเพื่อสร้างที่พักอาศัยภายในแปลงทดลอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูนไม่ทราบว่าได้งบประมาณมาจากแหล่งใด บางจังหวัดมีตลาดเกษตรกรอินทรีย์รองรับ บางจังหวัดมีการทำข้อตกลงกับแหล่งรับซื้อโดยตรง เช่น ห้างสรรพสินค้าชั้นนำต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในโครงการของ ส.ป.ก.ลำพูนไม่มี” (เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2.2 ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่เข้าร่วมโครงการฯ และชุมชน

1) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ดูแลสื่อสารกับเกษตรกรน้อยรวมถึงการให้ความสำคัญกับโครงการ การให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินงานในพื้นที่ ขาดความสม่ำเสมอในการดูแลและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

2) ความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน

“คนเราต้องการการยอมรับจากสังคม คนรอบข้าง อยากรับรู้ ผู้นำ พูดตรง ๆ คืออยากเป็นจำฝูง จนบางครั้งลืมไปว่าทุกคนมาจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน ควรเข้าอกเข้าใจกันไม่ใช่จะต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำหรือเห็นแก่ตัวกัน ทำให้ขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ต่างคนต่างทำ ขาดความสามัคคี” (พีพร, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

3) ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่น โครงการฯ ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชน เกษตรกรในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแปลง ไม่เคยได้รับทราบข้อมูลโครงการฯ หรือได้รับฟังคำชี้แจงอธิบายการจัดสรรที่ดินโครงการฯ จาก ส.ป.ก.ลำพูน

“ตั้งแต่มีโครงการฯ ทั้งเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน และเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ไม่เคยเข้ามาชี้แจงกับผู้ใหญ่ ผู้ช่วย หรือคนในชุมชนเลย แม้กระทั่งนายก อบต.นครเจดีย์ยังไม่ทราบว่ามีการนี้ในตำบล จนกระทั่งมีเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ที่ยังคงอยู่ในโครงการฯ คนหนึ่งมายื่นเอกสารเพื่อประกอบการขอทะเบียนบ้าน” (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2.3 ปัญหาการจัดการด้านงบประมาณ และทรัพยากรต่าง ๆ ของโครงการฯ

- 1) งบประมาณในการสนับสนุนงานพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หรืองานส่งเสริมด้านการทำการเกษตรของ ส.ป.ก.ลำพูน ที่ขอรับจัดสรรจากส่วนกลางล่าช้าและมีอย่างจำกัด
- 2) โครงการ ฯ มุ่งเน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เป็นผู้นำทางการเกษตรที่นำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาปรับใช้ในการทำการเกษตรแต่ ภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรแก่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

“ทางส่วนกลาง (ส.ป.ก.) ให้นโยบายมาดำเนินการแต่ไม่ได้สนับสนุนงบประมาณมาในคราวเดียวกัน เพียงแต่เสนอว่าหากมีปัญหาและอุปสรรคประการใดให้ทำโครงการเสนอส่วนกลางพิจารณา เพื่อจัดสรรงบประมาณเป็นลำดับต่อไป ซึ่งงบประมาณควรจะสนับสนุนพร้อมกับการส่งเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าพื้นที่ด้วยเลย” (ผู้บริหารสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้รับการจัดสรร

- 1) ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่จัดสรรพื้นที่ที่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ได้รับความจัดสรร ประมาณ 1 ไร่เศษ ๆ ไม่เพียงพอต่อการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว
- 2) สภาพพื้นที่ที่จัดสรรให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ขาดความอุดมสมบูรณ์ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายไม่กักเก็บน้ำ การปรับปรุงบำรุงดินจึงต้องใช้ระยะเวลาและใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก
- 3) การเกิดภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะภัยแล้ง เกิดไฟไหม้แปลงที่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เข้าทำประโยชน์ได้รับความเสียหาย รวมถึงความแห้งแล้งของสภาพพื้นที่
- 4) การถูกรบกวนจากผู้เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง เช่น ผู้ที่เคยนำสัตว์ไปเลี้ยง ผู้ที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตที่อยู่ภายในแปลง ผู้ที่เคยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกต่าง ๆ หรือผู้ที่เคยใช้แปลงเป็นเส้นทางสัญจร เมื่อครั้งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ยังไม่ได้รับการจัดสรรให้เข้าทำประโยชน์

“การได้รับการจัดสรรที่ดินแค่ 1 ไร่ ไม่เพียงพอต่อการลงทุน และสภาพดินยังไม่อุดมสมบูรณ์ แล้งมากๆ ต้องใช้เงินจำนวนมากในการทำกิจกรรมต่างๆ ใครว่าเกษตรกรทำแบบประหยัดได้ เป็นคำพูดที่ไม่จริงเลย การทำเกษตรจริงๆ แล้วต้องคนมีเงิน มีทุน มาก ๆ ถึงจะอยู่รอด ถึงจะทำได้ เพราะทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อทั้งนั้น ไม่มีทางที่จะได้มาแบบฟรีๆ” (พีพร, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“พีไม่แน่ใจว่าการที่ไฟไหม้ครั้งนั้นเกิดจากความแห้งแล้งจริงๆ หรือเปล่า เพราะมันเกิดตรงจุดกึ่งกลางแปลงมันไม่ลามมาจากด้านนอกแปลงที่พวกพีทำเกษตร อีกอย่างพวกพีปลูกอะไรไว้ก็ถูกรบกวนจากวัวที่ชาวบ้านเลี้ยงมาเหยียบย่ำหรือกัดกินต้นไม้ที่ทำให้ได้รับความเสียหายหมด ขนาดต้นกล้วยปลูกทำเป็นแนวเขตรอบแปลงวัวชาวบ้านยังกินเลย” (พีสันต์, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

5) ปัญหาครอบครัวของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เกษตรกรที่ได้รับจัดสรรที่ดิน มีภูมิลำเนา และครอบครัวที่อยู่ห่างไกลทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ขาดแรงงานในการช่วยดำเนินกิจกรรมภายในแปลง

“บ้านพี่ พ่อกับแม่มีปัญหาหย่าร้างกัน พี่เป็นลูกคนเดียวต้องช่วยแม่ทำงานเพราะมีปัญหาหนี้สินถ้าหากพี่ยังทำการเกษตรในแปลงทดลองอยู่ ครอบครัวพี่ก็จะไม่สามารถชำระหนี้สินได้พี่จึงต้องกลับบ้านช่วยแม่ทำงานหาเงินใช้หนี้ช่วยครอบครัว จริงๆ พี่ไม่ได้อยากเลิกทำอาชีพเกษตร” (พี่บุ๊ค, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

6) เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้าร่วมโครงการฯ ไม่มีแหล่งเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมแปลง ประกอบกับมีภาระหนี้สินในครัวเรือนของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ จึงส่งผลให้เกษตรกรสละสิทธิ์ในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้รับจัดสรร

7) ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่ผลิตได้ ไม่มีช่องทางการจำหน่ายที่เหมาะสม

“หนี้สินก่อนเข้าร่วมโครงการของพี่ก็มีถึงแม่พี่จะทำงานมีเงินเดือนจากการเป็นพนักงานโรงงานก็จริง แต่การเข้ารับการอบรม 6 เดือน พี่ไม่มีรายได้เลย พอจบหลักสูตรพี่ต้องเอาเงินเก็บที่มีทั้งหมดมาลงทุน พี่นี่พอทำไปแล้วมันไม่เห็นว่าจะได้รับการจัดที่ดินสักที ถามเจ้าหน้าที่เรื่องความช่วยเหลือด้านเงินทุนเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถช่วยได้ ผลผลิตที่ได้ก็ไม่มีที่ขายเพราะคนในชุมชนไม่รู้จักรเรา และเขาต้องการผักที่สวยงาม ไม่มีรอยแมลงกัดกินแต่ของเราทำแบบอินทรีย์ ถึงจะไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็ไม่สวยเท่าผักในตลาด ขายก็ไม่ได้ราคา ตลาดที่ขายก็อยู่ไกลถึงที่เชียงใหม่เลย จะเอาไปขายก็ไม่คุ้มค่า พี่นี่เงินเก็บก็หมดไปแต่ภาระหนี้สินก็ต้องใช้คืนเขา พี่เลยต้องกลับเข้าไปทำงานเป็นพนักงานโรงงานเหมือนเดิมเพราะเป็นทางเดียวที่ครอบครัวพี่จะอยู่รอดได้” (พี่พร, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“เราปลูกผักแบบอินทรีย์มันต้องมีแมลงกัดกินบ้าง แต่ชาวบ้านเขาไม่ซื้อ จะขายได้ราคาหน่อยก็ต้องเอาไปขายตลาด ม.แม่ใจบ้าง ตลาดจริงใจบ้าง คิดแล้วมันไม่คุ้ม” (พี่สันต์, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“พี่ปลูกผักสวนครัว ปลูกไว้เยอะนะรอบแปลงเลย มีทุกอย่าง เช่น พริกชี้ฟ้า พริกชี้หนู มะเขือ จึงจួយ กล้วย พอดีผลผลิตเยอะ ๆ พี่ก็เอาไปฝากชาวบ้านขายบ้าง เอาไปฝากพี่ส้อมขายบ้าง เพราะพี่ส้อมแกรวบรวมของไปขายที่ตลาดบ่อย ๆ เพราะแกวิ่งผัก ผลไม้ขายตามตลาดต่าง ๆ อยู่แล้ว” (พี่บุ๊ค, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

ตอนที่ 4 แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ จำนวน 13 ราย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ จำนวน 4 ราย ผู้นำและเกษตรกรในชุมชนโดยรอบโครงการ จำนวน 6 ราย ผู้วิจัยสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ดังนี้

1. แนวทางจากเกษตรกร เกษตรกรได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงโครงการดังต่อไปนี้

1. ควรมีการเตรียมการพื้นที่รองรับเกษตรกรควรมีความพร้อมทางด้าน สาธารณูปโภค ด้านน้ำ ไฟฟ้า ให้เพียงพอแก่ความต้องการของเกษตรกร
  2. แปลงที่จัดสรรให้เกษตรกรควรมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่านี้ โดยพื้นที่ควรมีความเหมาะสมกับการปลูกพืช
  3. ควรมีการปรับปรุงการจัดสรรจำนวนพื้นที่ให้เพียงพอกับการดำรงชีพและการลงทุนทำประโยชน์ในแปลง
  4. เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐควรให้การดูแลเอาใจใส่และมีความพร้อมในด้านการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ ที่ไม่ใช่เป็นการส่งข้อมูลต่อเพื่อเสนอส่วนกลางและรอการพิจารณา ซึ่งไม่สามารถกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการสนับสนุนเกษตรกรได้
  5. เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเกษตรกรในโครงการควรเอาใจใส่ในการเข้ามาให้คำแนะนำเกษตรกร และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และไม่ควรมีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการบ่อยเกินไป ทำให้การประสานงานต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง
  6. ก่อนเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เข้าทำงานในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ควรจัดการปัญหาในแปลงที่จะจัดสรรให้แล้วเสร็จก่อน เช่น การบริหารจัดการค่าใช้จ่ายเรื่องค่าน้ำและไฟฟ้าเพื่อการเกษตรที่เกษตรกรรอบข้างเคยได้ใช้มาก่อนแล้ว การบำรุงดูแลรักษา การจัดแบ่งการใช้งานร่วมกันของผู้ใช้เดิมกับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ เพราะเมื่อยังไม่สามารถจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่แปลงจัดสรรได้ก็ส่งผลกระทบต่อกระดำเนินกิจกรรมในแปลงของเกษตรกรและเกิดปัญหาและผลกระทบตามมา
- “เข้าพื้นที่ครั้งแรก ชาวบ้านที่เคยใช้น้ำ ใช้ไฟในแปลงที่มีอยู่มารวมตัวกันเลย มาต่อต้านไม่ให้พวกพี่ใช้ เพราะเขาบอกว่าแค่เขาใช้ทุกวันนี้ก็ยังไม่พอแล้วพวกพี่มาจากไหนยังจะมาแย่งเขาใช้อีก ต้องเดือดร้อนพวกพี่ต้องโทรปรึกษาเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน โดยเฉพาะหัวหน้า ส.ป.ก.ลำพูน ต้องมาจัดการให้ ไม่งั้นพวกพี่ก็มีปัญหาแน่ ๆ” (พี่ส้ม, มีนาคม 2564 : สัมภาษณ์)

“พวกพี่เอารถไถมาปรับพื้นที่ชาวบ้านก็เข้ามาดู เหมือนไม่พอใจพวกพี่ก็ไม่รู้ว่าเกิดอะไรกันขึ้น” (พีวัน, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“ที่แค่ 1 ไร่ พวกพี่อยู่กันไม่ได้หรอก มันไม่พอทำกินสร้างรายได้ แคปลูกบ้านก็เท่าไรแล้วจะให้ทำทุกอย่าง ดินก็ไม่ดี เจ้าหน้าที่ก็ไม่เข้ามา นาน ๆ จะมาที เหมือนมาแอบดูว่าพวกพี่ทำอะไรทำจริงหรือเปล่า เข้ามาก็มาไม่นานไม่มีคำแนะนำ” (พีพร, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“เจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานภาครัฐ ทำงานล่าช้าการช่วยเหลือก็ไม่มี พอพวกพี่ถามก็ไม่มีแนวทางแก้ไขให้ พวกพี่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ สูงมาก แต่เมื่อพวกพี่จ้างคนมาดูแลแทนก็บอกทำไม่ได้ มันต่างกันตรงไหนแต่พวกพี่ก็เป็นคนลงทุน ทุกอย่างเป็นของพวกพี่แต่จ้างชาวบ้านลงแรง” (พีจาล, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

2. แนวทางจากเจ้าหน้าที่

1. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการควรทำความเข้าใจในบริบทของชุมชนและวางแผนการทำงานในแปลงของแต่ละคนก่อน

2. ในส่วนของเจ้าหน้าที่ ควรทำความเข้าใจกับโครงการให้ละเอียดในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะเรื่องของการทำความเข้าใจกับชุมชน และเกษตรกรผู้เคยมีส่วนได้ส่วนเสียในแปลงนั้น เช่น ผู้ที่เคยใช้น้ำ ไฟฟ้า หรือใช้พื้นที่ในแปลงเลี้ยงสัตว์ หรือแม้แต่การเก็บเกี่ยวผลผลิตในแปลงให้เสร็จสิ้นก่อนยกแปลงคืนให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อนำไปจัดสรรให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ของโครงการ

3. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการควรให้ความสม่ำเสมอในการสนับสนุนส่งเสริม หรือเข้าไปรับฟังปัญหาอุปสรรคในการทำงานของเกษตรกรบ่อยครั้งมากขึ้น และควรมีการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว

4. เกษตรกรรุ่นใหม่ ควรใช้ความรู้ที่ได้รับการจากฝึกอบรมมาปรับใช้ให้มาก ควรช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุด ไม่ควรจะคอยตั้งความคาดหวังการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป

3. แนวทางจากผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนอื่น

1. เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการควรสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้นำ ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และทำความเข้าใจในประเด็นหลักของโครงการ ก่อนที่โครงการจะเริ่มขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดการยอมรับในโครงการ

2. เกษตรกรรุ่นใหม่ควรให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนให้มากขึ้น เนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์อันดีและสร้างการยอมรับของคนในชุมชนกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ผู้ที่เป็นผู้เข้ามาใหม่

3. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการและเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรมีการประสานความร่วมมือหรือทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้มากกว่านี้

4. โครงการควรมีการบริหารจัดการกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเป็นธรรม เนื่องจากเป็นเกษตรกรที่ทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินรายเดิมผู้ที่เคยได้รับผลประโยชน์ในแปลงมาก่อน หากถูกตัดสิทธิ์หรือโอกาสการเข้าถึงสิ่งที่เคยได้รับจะเกิดแรงต่อต้านกับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ผู้มาทีหลังและหน่วยงาน ส.ป.ก.

จากการศึกษาแนวทางที่ระบุจากทุกฝ่าย ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางที่ได้ข้อมูลจากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ได้เป็น 5 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรสำหรับตัวเกษตรกร

1.1 เกษตรกรควรมุ่งเน้นให้ความสนใจในการพัฒนาศักยภาพการทำเกษตรของตนเองให้มากที่สุด และให้มากกว่าการมุ่งหวังแต่การได้รับจัดสรรที่ดินทำกินจากรัฐ

1.2 เกษตรกรควรได้รับการชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตั้งแต่เริ่มสมัครเข้าร่วมโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกในโครงการฯ จะได้ปฏิบัติตามสิทธิที่พึงได้รับได้อย่างถูกต้อง

1.3 ก่อนการทดลองเข้าทำประโยชน์ในแปลงที่ได้รับจัดสรร เกษตรกรรุ่นใหม่ควรมุ่งทำความเข้าใจกับสมาชิกในครอบครัวของตนเองให้ชัดเจนเพื่อร่วมกันตัดสินใจวางแผนการทำเกษตรหรือความร่วมมือแก้ไขปัญหาภายในครอบครัวหากมีหลังจากตัดสินใจเข้าร่วมโครงการแล้ว

1.4 เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรมีการจัดตั้งกลุ่มเป็นรูปแบบของคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจกรรมภายในแปลงของสมาชิก เพื่อลดความขัดแย้งและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวางแผนการผลิต และการตลาดของผลิตผลที่ได้จากแปลงโครงการฯ

2. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ

2.1 ในส่วนของกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมภายในแปลงของเกษตรกรรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ควรชี้แจงรายละเอียดการประเมินให้เกษตรกรได้รับทราบอย่างชัดเจน ทั้งตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นโครงการทั้งระยะเวลาและเกณฑ์ที่พึงมี เพื่อเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ จะได้วางแผนการผลิตและดำเนินการโครงการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดของโครงการฯ

2.2 ก่อนการจัดสรรพื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการควรประชุมชี้แจงกับชุมชนที่อยู่บริเวณโครงการให้เกิดการรับรู้ การยอมรับ และสร้างความเข้าใจในระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่างๆ ของ ส.ป.ก. เพื่อลดความขัดแย้งและหาทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง และเมื่อจัดสรรเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าทดลองทำประโยชน์ในแปลงแล้ว ควรมีการแนะนำเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ให้กับชุมชนได้รู้จัก เพื่อลดความหวาดระแวงและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้เข้าถึงชุมชน รู้จักชุมชนและสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนและเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

3. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านนโยบายภาครัฐ

3.1 หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการสนับสนุนกิจกรรม หรือสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงการกำหนดนโยบายการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่เกษตรกรให้เพียงพอต่อการทำการเกษตรในแปลงที่จัดสรร

3.2 เมื่อหน่วยงานภาครัฐกำหนดนโยบายที่ชัดเจนแล้ว ในขั้นตอนของการดำเนินการในส่วนกลางควรมอบอำนาจให้หน่วยงานระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการทั้งหมด โดยตรงทั้งด้านการจัดสรรพื้นที่และการบริหารงบประมาณ โดยดำเนินการผ่านคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ทั้งนี้เพื่อลดระยะเวลาไม่ให้เกิดความล่าช้าในการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่

3.3 เมื่อภาครัฐกำหนดนโยบายการดำเนินกิจกรรมตามโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ขึ้นมาแล้วในขั้นตอนการเตรียมการในส่วนของผู้ที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรมีการตรวจสอบสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ ทั้งการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของดิน ด้านการจัดการสาธารณสุขปศุสัตว์ที่จำเป็น และการชี้แจงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหลังจากการทดลองเข้าทำประโยชน์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในโครงการฯ

4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านสังคมสิ่งแวดล้อม

4.1 พื้นที่จัดสรรให้เกษตรกรควรมีจำนวนเนื้อที่เริ่มต้นที่ 2 ไร่ แต่ไม่เกิน 5 ไร่ ทั้งนี้เพื่อให้เพียงพอต่อการทำประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ และทำอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสม

“ที่ว่าที่ดินที่ได้รับจัดสรรถ้าหากจัดสรรให้ รายละ 2 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่ต้องเกิน 5 ไร่ พวกเขาจะสามารถทำอาชีพเกษตรกรรมได้นะ จะคุ้มค่างับการลงทุน” (พีจำ, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“พีเข้าใจนะว่าพวกพีมีกันหลายคนแต่ การจัดสรรพื้นที่พวกพีเป็นคนเลือกกันเองว่า จะต้องอยู่ครบทุกคน จึงได้ที่คนละ 1 ไร่เศษๆ แต่ถ้าหากเป็นไปได้หากได้พื้นที่ คนละ 2-3 ไร่ ให้คุ้มค่า

กับการลงทุน คุ่มค่ากับการย้ายครอบครัวมาทำการเกษตรก็น่าจะดีกว่านี้ และพีคิดว่าพวกเพื่อนๆ พี คงไม่สละสิทธิ์กันนะ” (พีส้ม, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

“จำนวนพื้นที่น้อยเกินไป มันไม่คุ้มกับการลงทุนเพราะ 1 ไร่เศษๆ ต้องมีบ้าน ต้องทำการเกษตร ต้องมีรายได้ในแปลงตามจำนวนที่เขากำหนดอีก ถ้ามีสัก 2 ไร่ขึ้นไปอาจจะทำได้ก็ได้นะ แต่ตอนนี้พีทำไม่ได้จริง ๆ” (พีบ๊ิก, สัมภาษณ์, มีนาคม 2564)

4.2 หน่วยงาน ส.ป.ก.ในฐานะเจ้าของพื้นที่จัดสรรให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ ควรบริหารจัดการระบบสาธารณูปโภคให้มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการใช้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

4.3 ควรมีการกำหนดแนวทางป้องกันไฟฟ้า ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากสภาพอากาศที่แห้งแล้ง หรืออาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การปรับปรุงพื้นที่โดยรอบโดยการทำแนวกันไฟ โดยให้มีการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ และเจ้าของพื้นที่แปลงว่างข้างเคียงหรือคนในชุมชน

4.4 เกษตรกรรุ่นใหม่ควรให้ความสนใจหรือการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนให้มาก เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อคนในชุมชน ส่วนเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน ควรให้การดูแลเอาใจใส่กับเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเร่งสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดการขัดแย้งหรือการรบกวนจากผู้เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง เช่น ผู้ที่เคยนำสัตว์ไปเลี้ยง ผู้ที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตที่อยู่ภายในแปลง ผู้ที่เคยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกต่างๆ หรือผู้ที่เคยใช้แปลงเป็นเส้นทางสัญจร

5. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านเศรษฐกิจ

5.1 ส.ป.ก.ลำพูน ควรมีการกำหนดแนวทางในการจัดหาแหล่งเงินทุนกู้ยืมเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้ใช้ในการดำเนินกิจกรรมแปลง

5.2 เกษตรกรรุ่นใหม่ควรนำความรู้จากการฝึกอบรมมาปรับใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการสร้างเครือข่าย หรือการหาช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร การวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้การวางแผนการผลิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรเป็นรูปแบบของการตลาดนำการผลิต เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องนี้มาแล้ว จึงควรนำมาปรับใช้

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาริตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ 3) ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ 4) แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 13 ราย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 ราย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 6 ราย

การวิจัยนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง มีความสมบูรณ์ ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษา โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และการศึกษาจากเอกสาร จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา นำเสนอในรูปแบบของตาราง ประกอบการบรรยายและพรรณนา การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) สรุปผลการเรียงตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ จำนวนเพียง 3 ราย จากทั้งหมด 13 ราย มีการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร โดยดำเนินกิจกรรมแบบเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชหมุนเวียน ไม้ล้มลุก พืชผักสวนครัว หลากหลายชนิด เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ มะนาว พักทอง ผักสลัด เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมืองที่มีราคา เลี้ยงไก่เศรษฐกิจ เช่น ไก่ชนสายพันธุ์ต่าง ๆ ปลูกกล้วยหลากหลายสายพันธุ์ เช่น กล้วยไข่ กล้วยหอมทอง กล้วยน้ำว้า ซึ่งเป็นพืชที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วนทั้ง กล้วย ลำต้น ใบตอง เกษตรกรเริ่มต้นการปลูกพืชหลังจากปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชที่สามารถใช้ประโยชน์และบริโภคภายในครัวเรือนได้ ทำให้ลดรายจ่าย อีกทั้งยังสามารถจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ ทั้งยังเป็นที่ต้องการของตลาด

2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

2.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ จำแนกเป็น ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ด้านตัวเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ มีความต้องการเปลี่ยนอาชีพอื่นมาเป็นอาชีพเกษตรกรรม ต้องการความมั่นคงในการด้านดำรงชีพ เนื่องจากมีความคิดว่าอาชีพรับจ้างไม่มีความแน่นอนและไม่มั่นคง ในการทำอาชีพเกษตรทำให้เกิดความยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครอบครัวและเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่มั่นคงในการประกอบอาชีพ ต้องการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทั้งยังต้องการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรปลอดภัย 2) ด้านโครงการ ได้ให้การสนับสนุนด้านที่ดิน ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้ในการทำเกษตรซึ่งเกษตรกรมีความรู้เดิมและความรู้ใหม่จากการฝึกอบรมจากหน่วยงานราชการ จึงมีความมุ่งหวังที่จะนำความรู้ดังกล่าวมาปรับใช้ในการทำการเกษตรในพื้นที่ที่จัดสรรให้ และโครงการมุ่งเน้นการพัฒนาเกษตรกรในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เพื่อนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ด้านนโยบายภาครัฐ เป็นนโยบายให้การสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรมีการพัฒนาทางการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม มีการสนับสนุนการสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายในแปลง เช่น ระบบน้ำและไฟฟ้าเพื่อการเกษตร และโครงการฯ ให้การสนับสนุนกล้าพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น กล้วยน้ำว่า กล้วยหอมทอง มะนาว มะม่วง และการสนับสนุนพันธุ์ปลา 2) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม การอยู่ในพื้นที่เขตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวฯ มีโอกาสในการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐมากกว่าพื้นที่นอกเขตโครงการฯ และมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้การเกษตรหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรแบบธรรมชาติ จากศูนย์เรียนรู้การทำเกษตรแบบธรรมชาติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน และการมีโอกาสดูแลความรู้จากเกษตรกรต้นแบบด้านการทำเกษตรผสมผสาน และโอกาสการเข้าถึงชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีโอกาสในการจ้างแรงงานได้ง่าย นอกจากนี้สภาพแวดล้อมโดยรวมส่วนใหญ่ในพื้นที่ค่อนข้างที่จะเอื้อต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการทำสวนไม้ผลนอกฤดูกาล เนื่องจากพื้นที่โดยรอบโครงการเกษตรกรประกอบอาชีพการปลูกไม้ผล ได้แก่ ลำไย มะม่วง ซึ่งสามารถหาความรู้จากเกษตรกรในพื้นที่ และโอกาสพัฒนาเพื่อการรวมกลุ่มการสร้างโอกาสทางการตลาด การต่อรองราคาและการรวบรวมผลผลิต 3) ด้านเศรษฐกิจ การเข้าร่วมโครงการฯ มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจาก ส.ป.ก.ลำพูน ประกอบกับเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ทั้งหมดมีทุนเป็นของตนเองในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร เนื่องจากมีเงินเก็บสะสมจากการประกอบอาชีพก่อนเข้าร่วมโครงการหรือการเป็นพนักงานบริษัท ซึ่งเพียงพอต่อการลงทุนทำอาชีพเกษตรกรรมและช่วงรอ

จำหน่ายผลผลิตออกสู่ตลาด และมีช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิต เนื่องจากพื้นที่จัดสรรอยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของเอกชน เช่น แหล่งรับซื้อมะม่วง ฝรั่ง ลำไย เป็นต้น

2.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

จากข้อมูลพบว่า ปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ และเจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นที่ตรงกัน คือนโยบายภาครัฐที่ไม่มีความชัดเจนในเรื่องการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ และเกณฑ์การประเมินของหน่วยงานที่เกษตรกรมองว่าไม่มีความชัดเจน อีกทั้งยังมีความเห็นที่ตรงกันว่าเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการถูกมรดกการเปลี่ยนแปลงบ่อย ซึ่งเกิดจากการโยกย้ายการทำงาน ทำให้กระบวนการสนับสนุนส่งเสริมต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่องและมีความล่าช้า รวมถึงการไม่มีเงินทุนในการสนับสนุนในโครงการที่เพียงพอสำหรับหน่วยงานและไม่มีเงินทุนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

3 ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการฯ

1. ความเข้าใจของบุคคลต่อโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ร่วมโครงการฯ ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดสรรที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความต้องการที่ดินเป็นหลัก ไม่ได้ต้องการเป็นเกษตรกรอย่างแท้จริง เห็นได้จากการไม่เข้าทดลองทำประโยชน์ชั่วคราวรายแปลงหรือทำประโยชน์ในที่ดินไม่เต็มศักยภาพ เนื่องจากขาดความตั้งใจที่จะทำการเกษตร ดังนั้นเมื่อพบปัญหาอุปสรรค โดยเฉพาะความไม่พร้อมของพื้นที่ จึงขาดความพยายามและความอดทน เกษตรกรขาดความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการฯ ในแต่ละขั้นตอนให้ถูกต้อง และขาดความชัดเจนในการดำเนินการต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2. การบริหารจัดการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของภาครัฐ

ปัญหาด้านระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการดำเนินงานจัดที่ดินไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ไม่มีระเบียบการจัดที่ดินรองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยเฉพาะ กระบวนการคัดกรองเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการไม่ชัดเจน และขาดความรอบคอบในการคัดเลือกให้ผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความเหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของโครงการได้กำหนดไว้ การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐไม่มีความชัดเจน หลักเกณฑ์การติดตามประเมินผล ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับทุกพื้นที่โครงการ เนื่องจากบริบท และความพร้อมของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน พื้นฐานของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การใช้เกณฑ์ประเมินเกณฑ์เดียวจึงไม่เหมาะสมและขาดความชัดเจนด้าน

ระยะเวลาและขั้นตอนการประเมินผล รวมถึงปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เกษตรกรรุ่นใหม่ que เข้าร่วมโครงการฯ และชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการดูแลสื่อสารกับเกษตรกรน้อย รวมถึงการให้ความสำคัญกับโครงการ การให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินงานในพื้นที่ ขาดความสม่ำเสมอในการดูแลและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ มีความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ การบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่น รวมถึงโครงการฯ ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เนื่องจากไม่เคยได้รับทราบข้อมูลโครงการฯ หรือได้รับฟังคำชี้แจงอธิบายการจัดสรรที่ดินโครงการฯ จาก ส.ป.ก.ลำพูน การจัดการด้านงบประมาณที่ล่าช้า และทรัพยากรต่าง ๆ ของโครงการฯ มุ่งเน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้นำทางการเกษตรที่นำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาปรับใช้ในการทำการเกษตรแต่ภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรแก่เกษตรกร ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้รับการจัดสรร ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่จัดสรร พื้นที่ที่เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับจัดสรร ประมาณ 1 ไร่เศษ ๆ ไม่เพียงพอต่อการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว สภาพพื้นที่ ขาดความอุดมสมบูรณ์ การเกิดภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะภัยแล้ง เกิดไฟไหม้แปลงที่เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าทำประโยชน์ได้รับความเสียหาย การถูกรบกวนจากผู้เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง เช่น ผู้ที่เคยนำสัตว์ไปเลี้ยง ผู้ที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตที่อยู่ภายในแปลง ผู้ที่เคยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกต่าง ๆ หรือผู้ที่เคยใช้แปลงเป็นเส้นทางสัญจร เมื่อครั้งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ยังไม่ได้รับการจัดสรรให้เข้าทำประโยชน์ ปัญหาครอบครัวของเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน มีภูมิลำเนาและครอบครัวที่อยู่ห่างไกลทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ขาดแรงงานในการช่วยดำเนินกิจกรรมภายในแปลง เกษตรกรที่ไม่มีแหล่งเงินทุนในการดำเนินกิจกรรมแปลง ประกอบกับมีภาระหนี้สินในครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ส่งผลให้เกษตรกรสละสิทธิ์ในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่ได้รับการจัดสรร รวมถึงผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรฯ ที่ผลิตได้ ไม่มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่เหมาะสม

4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

จากการศึกษา สามารถสรุปแนวทางที่ได้ข้อมูลจากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ได้เป็น 5 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านตัวเกษตรกร คือ
  - 1) เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรมุ่งเน้นให้ความสนใจในการพัฒนาศักยภาพการทำการเกษตรให้มากกว่ามุ่งหวังการได้รับจัดสรรที่ดินทำกิน
  - 2) เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรได้รับการชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรที่ได้รับการจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เพื่อเกษตรกรรุ่นใหม่ในโครงการฯ จะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์เงื่อนไข
  - 3) ก่อนการทดลองเข้าทำประโยชน์ในแปลงที่ได้รับการจัดสรร เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

ควรทำความเข้าใจและมีการตกลงร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวเพื่อร่วมกันตัดสินใจวางแผนการทำเกษตรหรือการแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว 4) เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ควรมีการจัดตั้งกลุ่มเป็นรูปแบบของคณะกรรมการ ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจกรรมภายในแปลง เพื่อลดความขัดแย้งและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้าน การวางแผนการผลิต การตลาด

2. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านโครงการ คือ

1) เจ้าหน้าที่ควรชี้แจงรายละเอียดกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมภายในแปลงของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ให้ได้รับทราบอย่างละเอียด เพื่อเกษตรกรจะได้วางแผนการดำเนินการโครงการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนด 2) ก่อนการจัดสรรพื้นที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการควรประชุมชี้แจงกับชุมชนที่อยู่บริเวณรอบโครงการให้เกิดการรับรู้ การยอมรับ สร้างความเข้าใจในระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่าง ๆ ของ ส.ป.ก. เพื่อลดความขัดแย้งและหาทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ที่เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง และเมื่อจัดสรรเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าทดลองทำประโยชน์ในแปลงแล้ว ควรมีการแนะนำเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ให้ทำความรู้จักกับชุมชนเพื่อลดความหวาดระแวงและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น และเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชน

3. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านนโยบายภาครัฐ คือ

1) หน่วยงานภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการสนับสนุนกิจกรรม หรือสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ รวมถึงการกำหนดนโยบายการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่เกษตรกรให้เพียงพอต่อการทำการเกษตรในแปลงที่จัดสรร 2) เมื่อหน่วยงานภาครัฐกำหนดนโยบายที่ชัดเจนแล้ว ในขั้นตอนของการดำเนินส่วนกลางควรจะมีมอบอำนาจให้หน่วยงานระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงทั้งด้านการจัดสรรพื้นที่ การบริหารงบประมาณ โดยดำเนินการผ่านระบบคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเพื่อลดระยะเวลา ไม่ให้เกิดความล่าช้าในการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ 3) ภาครัฐควรกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการเตรียมการในส่วนของผู้ที่รองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ควรมีการตรวจสอบสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ การตรวจวิเคราะห์ดิน การบริหารด้านสาธารณสุขปศุสัตว์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแปลง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหลังจากการทดลองเข้าทำประโยชน์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ในโครงการ

4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านสังคมสิ่งแวดล้อม คือ

1) พื้นที่จัดสรรให้เกษตรกรควรมีจำนวนเนื้อที่เริ่มต้นที่ 2 ไร่ แต่ไม่เกิน 5 ไร่ เพื่อให้เพียงพอต่อการทำประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ และทำอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสม 2) หน่วยงาน ส.ป.ก. ในฐานะเจ้าของพื้นที่ ควรบริหารจัดการระบบสาธารณสุขปศุสัตว์ให้มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการใช้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ก่อนที่เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ จะเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ 3) ควรมีการกำหนดแนวทางป้องกันไฟฟ้า ซึ่งสาเหตุอาจมาจากสภาพอากาศที่แห้งแล้งหรืออาจเกิดจากการ

กระทำของมนุษย์ เช่น การปรับปรุงพื้นที่โดยรอบด้วยการทำแนวกันไฟ โดยให้มีการทำงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ และเจ้าของพื้นที่แปลงว่างข้างเคียงหรือคนในชุมชน 4) เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรให้ความสนใจหรือการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนให้มาก เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อคนในชุมชน ส่วนเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน ควรให้การดูแลเอาใจใส่กับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ให้มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเร่งสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดการขัดแย้งหรือการรบกวนจากผู้เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง เช่น ผู้ที่เคยนำสัตว์ไปเลี้ยง ผู้ที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตที่อยู่ภายในแปลง ผู้ที่เคยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกต่าง ๆ หรือผู้ที่เคยใช้แปลงเป็นเส้นทางสัญจร

5. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านเศรษฐกิจ คือ 1) ส.ป.ก.ลำพูน ควรมีกำหนดแนวทางในการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ได้กู้ยืมเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมในแปลงโดยอาจเป็นการกู้ยืมแบบปลอดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำกว่าแหล่งทุนอื่น 2) เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรนำความรู้จากการฝึกอบรมมาใช้ในประเด็นการสร้างเครือข่าย หรือการหาช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร การวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด การวางแผนการผลิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรเป็นรูปแบบของการตลาดนำการผลิต เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ควรนำมาปรับใช้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในพื้นที่จัดสรรโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยพบประเด็น ข้อค้นพบจากการศึกษาที่ควรนำมาอภิปราย โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ
2. การใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ
3. ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ
4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

การใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นการทำการเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม พืชหมุนเวียน เกษตรประณีต โดยลักษณะการปลูกเป็นพืชผักสวนครัวและพืชอายุสั้น ไม้ผล ไม้ยืนต้น ควบคู่กับการเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เนื่องจากการทำเกษตรผสมผสานเป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร เช่น อาหาร วัสดุ ากาศ พลังงาน เป็นต้น และก่อให้เกิด

ประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบการทำการเกษตร ซึ่งการทำเกษตรผสมผสานลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพลม ฟ้า อากาศ การระบาดของโรคพืชและศัตรูพืช ลดความเสี่ยงจากความผันแปรของราคาผลผลิต ช่วยลดรายจ่ายภายในครัวเรือน และลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก สอดคล้องกับ พนา มาศ ตรีวรรณกุล (2543) ที่ว่า การตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่แน่นอนตลอดปี มีพอกิน พอใช้ ไม่มีหนี้สิน ทำให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้เต็มที่ เหมาะสมกับแรงงานในครัวเรือนและไม่ต้องไปรับจ้างทำงานที่อื่น

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในระยะเริ่มต้นมีการใช้พื้นที่ที่ได้รับจัดสรรเต็มแปลง และพบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ทำกิจกรรมการปลูกพืชอายุสั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านน้ำเพื่อการเกษตรที่ไม่เพียงพอ พืชผักที่ปลูกส่วนใหญ่เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน นอกจากพืชผักสวนครัว เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ยังเลือกปลูกไม้ผลที่ให้ประโยชน์ เช่น กล้วย สามารถใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่รากจนถึงผล มีสรรพคุณเป็นได้ทั้งอาหารและยารักษาโรค การเพาะกล้าพันธุ์ไม้และผลิตเมล็ดพันธุ์ผักเพื่อจำหน่าย การปลูกผักในโรงเรือน การเพาะเห็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นการสร้างรายได้และลดรายจ่ายภายในครัวเรือนของเกษตรกรอีกด้วย เกษตรกรมีการน้อมนำหลักการทรงงาน ใน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ เป็นที่อยู่อาศัย ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้กินได้ ปลูกไม้ใช้สอย เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง ลดรายจ่ายภายในครัวเรือนได้ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จะทำเกษตรผสมผสานปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณพื้นที่รอบ ๆ พื้นที่สำหรับในบริเวณแปลงที่ดินทำกิน จะเน้นปลูกพืชให้มีความหลากหลายของชนิดพืชมากขึ้น สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีพื้นฐานทางการเกษตร จะมีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ชัดเจนและสามารถใช้ที่ดินได้เต็มประสิทธิภาพมากกว่า ในขณะที่เกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีพื้นฐานทางการเกษตรและมีใจรัก มีความตั้งใจต้องการทำการเกษตร จะมีการพัฒนารูปแบบการเพาะปลูกหรือการเลี้ยงสัตว์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (2554) ที่ว่า เกษตรกรมีพื้นที่เล็กที่สุด 3 งาน สูงสุด 10 ไร่ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร มีแนวคิดพื้นฐานในการพึ่งตนเองและการทำการเกษตรที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของชนิดพืชเพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาด และการลดต้นทุนการผลิตโดยลดค่าใช้จ่ายสำหรับปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วยการผลิตสารอินทรีย์ชีวภาพทดแทนสารเคมี

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร

เกษตรกรที่ใช้ประโยชน์ที่ดิน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงสาธิต ต้องการที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ความต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการรับจ้างมาเป็นการทำเกษตรกรรมซึ่งมีความยั่งยืน และการมีพื้นที่ทำกินอยู่ในบริเวณพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวฯ รวมถึงคาดหวังการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้แล้วยังถือเป็นโอกาสของการได้รับความรู้จากการฝึกอบรมจากสถาบันการศึกษา รวมถึงการสร้างเครือข่ายการทำเกษตร เพื่อนำไปสู่การผลิตการเกษตรที่ปลอดภัย โดยคาดหวังที่จะให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความมั่นคงในอนาคต

เกษตรกรที่ไม่ใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรร มีปัจจัยสาเหตุมาจากการขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ โครงสร้างพื้นฐานที่มีไม่เพียงพอ ขาดแรงงานในครัวเรือน เนื่องจากพื้นที่อยู่ห่างไกลจากครอบครัว และมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานภายในครอบครัวในการทำเกษตร นอกจากนี้ในระยะเริ่มต้นผลผลิตทางการเกษตรยังไม่สามารถให้ผลผลิต และไม่มีรายได้ ในขณะที่เกษตรกรยังมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงต้องใช้ทุนเริ่มต้นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ นรินทร์ มะเกษตรธาร (2535) ที่ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เกษตรกรตัดสินใจละทิ้งที่ดิน คือ อายุ จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนเงินที่เกษตรกรได้รับจากสถาบันการเกษตร มูลค่าทรัพย์สินของเกษตรกร การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน และสอดคล้อง ธวัชชัย พงศธรบริรักษ์ (2540) ที่ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการปลูกพืชตลอดปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ทุนกู้ยืม (จำนวนทุนกู้ยืม วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม แหล่งเงินกู้) รายได้ในฟาร์ม รายได้นอกฟาร์ม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน (การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านในการให้ยืมที่ดินที่ดีกว่าทำประโยชน์ การได้รับความร่วมมือจากเพื่อนบ้านในการพร้อมใจกันปลูกพืชชนิดเดียวกัน) การเป็นสมาชิกแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกำหนดไว้ทำให้เกษตรกรบางรายจึงไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ต่อไปได้ รวมถึงปัญหาผลกระทบจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่เสียผลประโยชน์จากที่เคยได้รับในพื้นที่โครงการ การไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน การเกิดภัยแล้งจนทำให้มีความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตร จนท้ายที่สุดเกษตรกรเหล่านี้จึงตัดสินใจทิ้งการทำเกษตรกรรมในโครงการฯ ซึ่งสอดคล้องกับ ปภพ จีรัตน์ และคณะ (2561) ที่ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวก ได้แก่ สถานภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร การเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานทางด้านการเกษตร การเข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกษตร ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบพอเพียง และทัศนคติต่อการทำเกษตรแบบพอเพียง จากการค้นพบประเด็นนี้ สามารถน้อมนำหลักการทรงงาน มาปรับใช้โดย ต้องพัฒนาตามหลัก ภูมิสังคม เกษตรกร

รุ่นใหม่ต้องศึกษาภูมิสังคม ลักษณะสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ไฟ เป็นหลักประการแรกเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมภายในแปลง และจะอยู่ได้อย่างถ้อยถ้อยอาศัยกับคนในชุมชน กับเพื่อนในกลุ่มด้วยตนเอง การพึ่งตนเอง เกษตรกรต้องรู้จักการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าก่อน ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในทุก ๆ ครั้งที่เกิดปัญหา และต้องอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย ธรรมดา และยุติธรรม ไม่มีความลำเอียงต่อพวกพ้องตนเอง

ปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรรุ่นใหม่

1. ความเข้าใจของบุคคลต่อโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และการประกอบอาชีพเกษตรกร

การศึกษาครั้งนี้พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ร่วมโครงการฯ มีปัญหาอุปสรรค เรื่อง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน สิทธิและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน และความเข้าใจในการดำเนินงานของโครงการฯ ในแต่ละขั้นตอน ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรไม่มีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพเกษตรกรในแปลงทดลอง เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ส่วนใหญ่มีความต้องการที่ดินเป็นหลัก ไม่ได้ต้องการเป็นเกษตรกรอย่างแท้จริง รวมถึงปัญหาการประกอบอาชีพ เรื่องของเงินทุนในการพัฒนาแปลง เพราะหากจะต้องประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร ต้องพัฒนาแปลงให้มีความหลากหลายเพื่อให้มีผลผลิตออกจำหน่ายตลอดฤดูของการผลิต ฉะนั้นต้องหาเงินทุนให้มาก เกษตรกรรุ่นใหม่ขาดความรู้ในเรื่องการตลาด เกษตรกรรุ่นใหม่บางรายผลิตแล้วไม่รู้จะเอาไปจำหน่ายที่ไหน จำหน่ายอย่างไร จำหน่ายให้ใคร

2. การบริหารจัดการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของภาครัฐ

การศึกษาครั้งนี้พบว่า การบริหารจัดการโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของภาครัฐมีปัญหาด้านระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด และไม่ชัดเจน การไม่มีระเบียบการจัดที่ดินรองรับเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ โดยเฉพาะ กระบวนการคัดกรองเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการไม่ชัดเจน และความรอบคอบในการคัดเลือกให้ได้ผู้เข้าร่วมโครงการที่มีความเหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์และวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ได้กำหนดไว้ เกณฑ์การติดตามประเมินผล ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับทุกพื้นที่โครงการ เนื่องจากบริบทและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ พื้นฐานของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การใช้เกณฑ์ประเมินเกณฑ์เดียวจึงไม่เหมาะสม รวมถึงความชัดเจนด้านระยะเวลาและขั้นตอนการประเมินผลเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่มีการสื่อสารกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมโครงการฯ และชุมชนน้อยมาก การให้ความสำคัญกับโครงการ การให้คำปรึกษา แนะนำในการดำเนินงานในพื้นที่ ขาดความสม่ำเสมอใน

การดูแลและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ความขัดแย้งกันของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ขาดการบูรณาการกับหน่วยงานในท้องถิ่น และโครงการฯ ไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เนื่องจากไม่เคยได้รับทราบข้อมูลโครงการฯ หรือได้รับฟังคำชี้แจงอธิบายการจัดสรรที่ดินโครงการฯ จาก ส.ป.ก.ลำพูน การจัดการด้านงบประมาณที่ล่าช้า และทรัพยากรต่าง ๆ ของโครงการฯ มุ่งเน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นผู้นำทางการเกษตรที่นำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาปรับใช้ในการทำการเกษตรแต่ภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรแก่เกษตรกร ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับจัดสรร ประมาณ 1 ไร่เศษๆ ไม่เพียงพอต่อการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว สภาพดินไม่อุดมสมบูรณ์ การประสพภัยแล้ง เกิดไฟไหม้แปลงที่เกษตรกรรุ่นใหม่เข้าทำประโยชน์ได้รับความเสียหาย การถูกรบกวนจากผู้เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง เช่น ผู้ที่เคยนำสัตว์ไปเลี้ยง ผู้ที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตที่อยู่ภายในแปลง ผู้ที่เคยใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกต่าง ๆ หรือผู้ที่เคยใช้แปลงเป็นเส้นทางสัญจร เมื่อครั้งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ยังไม่ได้ได้รับการจัดสรรให้เข้าทำประโยชน์ ปัญหาครอบครัวของเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรที่ได้รับจัดสรรที่ดิน มีภูมิลำเนาและครอบครัวที่อยู่ห่างไกล ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ขาดแรงงานในการช่วยดำเนินกิจกรรมภายในแปลง หากจะต้องจ้างแรงงานในพื้นที่ช่วยจะทำให้เกิดต้นทุนแรงงานเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาเรื่องของเงินทุนในการพัฒนาแปลง ซึ่งหากจะต้องประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรต้องพัฒนาแปลงให้มีความหลากหลาย เพื่อให้มีผลผลิตออกจำหน่ายตลอดฤดูของการผลิต ฉะนั้นต้องหาเงินทุนให้มาก ประกอบกับมีภาระหนี้สินในครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรฯ ที่ผลิตได้ ไม่มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่เหมาะสมเกษตรกรรุ่นใหม่ขาดความรู้ในเรื่องการตลาด เกษตรกรรุ่นใหม่บางรายผลิตแล้วไม่รู้จะเอาไปจำหน่ายที่ไหน จำหน่ายอย่างไร จำหน่ายให้ใคร ซึ่งสอดคล้องกับ ปภพ จีรัตน์ และคณะ (2561) ที่ว่า ปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางลบ ได้แก่ พื้นที่ทำการเกษตรสำหรับปัญหาในการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตรในฤดูแล้ง การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ต้นทุนและปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรกรรมมีราคาสูง และผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ และสอดคล้องกับ รัตนา รัตนวงษ์ และชัยชาญ วงศ์สามัญ (2557) ที่ว่า สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร มากที่สุดคือเรื่องปัญหาขาดบ่อบาดาล ขาดคลองน้ำชลประทาน ปริมาณน้ำที่ใช้ในการเกษตรไม่เพียงพอ ปุ๋ยเคมีราคาแพง ค่าจ้างแรงงานสูง ยาปราบศัตรูพืชราคาแพง ด้านการจัดการดินและด้านการจัดการน้ำ

แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาค้นพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นที่ตรงกัน 5 แนวทาง

1. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านตัวเกษตรกร ต้องมุ่งเน้นให้ความสนใจในการพัฒนาศักยภาพการทำการเกษตรให้มากกว่ามุ่งหวังการได้รับจัดสรรที่ดินทำกินเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ต้องขอรับฟังการชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและหน้าที่ของเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้เกิดความเข้าใจ ก่อนการทดลองเข้าทำประโยชน์ในแปลงที่ได้รับจัดสรร ควรทำความเข้าใจและมีการตกลงร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อร่วมกันตัดสินใจวางแผนการทำเกษตรหรือการแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว และควรมีการจัดตั้งกลุ่มเป็นรูปแบบของคณะกรรมการ ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจกรรมภายในแปลง เพื่อลดความขัดแย้งและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้าน การวางแผนการผลิต การตลาด ซึ่งสามารถน้อมนำหลักการทรงงาน เรื่อง การพัฒนาตามหลักภูมิสังคม มาปรับใช้ได้เกษตรกรต้องศึกษาทั้ง ภูมิ คือ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมที่รอบ ๆ บริเวณแปลงที่ได้รับจัดสรร ต้องศึกษา ดิน น้ำ ลม ไฟ เพราะสภาพภูมิประเทศแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน สังคม คือ สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน แนวคิด ทัศนคติ ที่แตกต่างกันและอยู่ล้อมรอบผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ โดยรอบแปลงที่ได้รับจัดสรร แล้วจึงทำตามลำดับขั้นตอน ให้ความสำคัญกับการดำเนินการต่าง ๆ ก่อน หลัง สิ่งไหนจำเป็น เร่งด่วนต้องดำเนินการก่อนต้องเร่งทำ สาธารณูปโภค เทคโนโลยีต่าง ๆ และการทำตามลำดับขั้นตอน เป็นการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมในแปลงของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านโครงการ เจ้าหน้าที่ควรชี้แจงรายละเอียดกระบวนการติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมภายในแปลงของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ให้ได้รับทราบอย่างละเอียด เพื่อเกษตรกรจะได้วางแผนการดำเนินการโครงการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนด ควรมีการประชุมชี้แจงกับชุมชนที่อยู่บริเวณรอบโครงการเพื่อให้เกิดการรับรู้ การยอมรับ สร้างความเข้าใจในระเบียบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไขต่าง ๆ ของ ส.ป.ก. เพื่อลดความขัดแย้งและหาทางแก้ไขปัญหาของเกษตรกรผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้ที่เคยใช้ประโยชน์ภายในแปลง และควรมีการแนะนำเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ให้ทำความรู้จักกับชุมชนเพื่อลดความหวาดระแวงและความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ระหว่างคนในชุมชน สอดคล้องกับหลักการทรงงาน เรื่อง การมีส่วนร่วม เจ้าหน้าที่ต้องเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น ระดมสมอง และถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ จากผู้คนที่อยู่ในชุมชนให้สะท้อนความต้องการของชุมชนและเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของโครงการ

3. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านนโยบายภาครัฐ การกำหนดพื้นที่จัดสรร ควรกำหนดพื้นที่ที่มีความเหมาะสม มีความอุดมสมบูรณ์ และควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการสนับสนุนกิจกรรม หรือสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ การให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่เกษตรกร นโยบายควรจزمอบอำนาจให้หน่วยงานระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ ในการบริหารจัดการโครงการทุกด้าน เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการส่งเสริม พัฒนา

4. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านสังคมสิ่งแวดล้อม พื้นที่จัดสรรให้เกษตรกรควรจัดสรรให้เพียงพอต่อการทำประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ และทำอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสม การบริหารจัดการระบบสาธารณูปโภคให้มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการใช้ เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ควรให้ความสนใจหรือการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนให้มาก เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อคนในชุมชน ส่วนเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.ลำพูน ควรให้การดูแลเอาใจใส่กับเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ

5. แนวทางการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรด้านเศรษฐกิจ ควรมีการกำหนดแนวทางในการจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ได้ใช้ในการดำเนินกิจกรรมในแปลง และนำความรู้จากการฝึกอบรมมาใช้ในประเด็นการสร้างเครือข่าย หรือการหาช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร การวางแผนการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด การวางแผนการผลิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรเป็นรูปแบบของการตลาดนำการผลิต เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ควรนำมาปรับใช้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารด้านนโยบายภาครัฐ

จากการศึกษาพบว่า นโยบายถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง โดยให้ส่วนราชการระดับจังหวัดเป็นดำเนินการให้ตรงตามเป้าประสงค์ของนโยบาย ซึ่งเป็นการดีที่มีวางหลักเกณฑ์การปฏิบัติไว้แล้ว แต่หากส่วนกลางมอบอำนาจการบริหารจัดการด้านงบประมาณ หรืออำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรุ่นใหม่โดยผ่าน คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) จะทำให้เกิดความรวดเร็วในการดำเนินการและการสนับสนุนส่งเสริมต่าง ๆ ของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ให้ทันต่อเหตุการณ์

ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่

จากการศึกษาพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน การเข้าประโยชน์หรือการสละสิทธิ์การเข้าทำประโยชน์ ปัจจัยสำคัญการประการแรก คือ ความต้องการความชัดเจนในการจะได้รับการทำสัญญาเช่าทำประโยชน์ในที่ดิน ดังนั้น หน่วยงานเจ้าของและผู้รับผิดชอบโครงการต้องให้ความชัดเจนแก่เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ คนในชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประเด็นของโครงการฯ ระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ละเอียด และประการรองลงมา คือ เรื่องเงินทุนที่ต้องใช้ในกิจกรรมภายในแปลง ซึ่งหากต้องให้เกษตรกรรุ่นใหม่เช่าทำประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและสามารถทำอาชีพเกษตรกรรมให้เป็นรายได้หลักในการเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว เจ้าหน้าที่ควรหาแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เข้าถึงได้ และเจ้าหน้าที่ต้องให้ความใส่ใจรวมถึงมีความสม่ำเสมอ ในการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ในส่วนที่ต้องเพิ่มเติมจากความรู้เดิมที่เกษตรกรรุ่นใหม่มี

นอกจากนั้น อาจจะปรับรูปแบบให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการรับสมัครเกษตรกรรุ่นใหม่ที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของแปลงสาธิต โดยกำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่เฉพาะเจาะจงกับคนในพื้นที่มากขึ้น เพื่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพ เป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งอาจจะช่วยลดปัญหาในการไม่เข้าทำประโยชน์ในแปลงสาธิต อีกทั้งจะสามารถช่วยลดความขัดแย้งของเกษตรกรในโครงการฯ และเกษตรกรที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในพื้นที่ได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการฯ ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรแบบผสมผสาน แต่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตหรือการนำนวัตกรรมทางการเกษตร หรือเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการทำการเกษตรมาใช้ เช่น เทคโนโลยีการทำการเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farm) ที่ช่วยให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เกษตรกรต้องการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินแต่ไม่ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิสังคมในพื้นที่ ไม่ได้ศึกษาบริบทชุมชน รวมถึงการไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหน่วยงานเจ้าของโครงการที่เข้าร่วม เมื่อได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ทดลองเช่าประโยชน์ และได้รับผลกระทบ หรือการถูกต่อต้านจากชุมชนคนรอบข้าง จึงไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปได้ เกษตรกรมุ่งหวังรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้มาบริหารจัดการ ดังนั้น เกษตรกรรุ่นใหม่ควรน้อมนำหลักการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เช่น การเรียนรู้ตามภูมิสังคม เพื่อจะช่วยให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ปรับตัวให้เข้ากับภูมิและสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ได้ หรือการมีส่วนร่วม ทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ ชุมชน หรือกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการแก้ไข การพัฒนาในสิ่งต่าง ๆ การรู้จักฟังตนเองก่อนการ

พึงพาอาศัยบุคคลภายนอก รวมถึงการดำรงตนอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินทางเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจศึกษา เกี่ยวกับลักษณะโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการเข้าทำการเกษตรในพื้นที่โครงการ ตลอดจนความคาดหวังของเกษตรกรรุ่นใหม่ฯ และจำนวนพื้นที่และงบประมาณที่เหมาะสมในการลงทุนทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรฯ

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. 2566. ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรที่ราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา https://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_65.pdf (27 กุมภาพันธ์ 2566).
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2562. ดินออนไลน์ บริการข้อมูลการใช้ดิน. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://dinonline.idd.go.th/Tracking.aspx> (26 กันยายน 2562).
- กรมอุตุนิยมวิทยา ศูนย์ภูมิอากาศ. 2566. ติดตามสถานการณ์ฝนของประเทศไทย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://climate.tmd.go.th/gge/water/normalrain2566.html> (3 มีนาคม 2566).
- กิริติยา สวัสดิภาพ. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อความคาดหวังในการพัฒนาการเกษตรเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไกรสร คือประโคน. 2542. เศรษฐศาสตร์ที่ดิน (Land Economics). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จามะรี พิทักษ์วงศ์, เบญจวรรณ ทองศิริ และ เบญจวรรณ ชินวัตร. 2531. บทบาทของชายและหญิงในระบบการทำฟาร์มใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่. น. 318-327. ใน รายงานการสัมมนา ระบบการทำฟาร์ม. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิตรกร จันท์สุข, เสาวณี สิริสุขศิลป์ และ ปารย์พิชชา ก้านจักร. 2564. การตัดสินใจสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(2), 226-227.
- ธวัชชัย พงศธรบริรักษ์. 2540. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการปลูกพืชตลอดปี ในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธิดา วงษ์กุดเลาะ. 2561. แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นรินทร์ มะเกษตรธาร. 2535. การละทิ้งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรณีศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในโครงการปฏิรูปที่ดิน ป่าทับเสลาฝั่งขวา บ้านซับป่าพลู หมู่ที่ 6 ตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปณิตา สาธธรรม และคณะ. 2554. การศึกษารูปแบบการพัฒนาทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ขององค์กรชุมชนและเครือข่ายเพื่อการวางแผนพัฒนาภายใต้กรอบความร่วมมือกับองค์การอาหาร

- และเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO). น. ง-ฉ. ใน **เอกสารวิจัยฉบับที่ 195 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม**. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ปภพ จีรัตน์, พหล ศักดิ์คะทนต์ และ สายสกุล ฟองมูล. 2561. ปัจจัยที่มีผลต่อการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน. **วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร**, 36(1), 55-67.
- พนามาศ ตริวรณกุล. 2543. **ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกรอำเภอมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. ม.ป.ป. ก. **แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.chaipat.or.th/concept-and-theory-development/to-develop-self-reliance-of-farmers.html> (11 มีนาคม 2563).
- _____. ม.ป.ป. ข. **ทฤษฎีใหม่ที่สมบูรณ์**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.chaipat.or.th/2010-06-03-07-12-55.html> (2 มีนาคม 2566).
- มูลนิธิมันพัฒนา. ม.ป.ป. **เกษตรทฤษฎีใหม่ (พ.ศ. 2537)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://tsdf.nida.ac.th/th/royally-initiated-projects/10782-เกษตรทฤษฎีใหม่-พศ-2537/> (1 มีนาคม 2566).
- รัตน์ะ สวามีชัย. 2559. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน. **วารสารรัฐราษฎร์**, 58(1), 55-75.
- รัตนา รัตนวงษ์ และ ชัยชาญ วงศ์สามัญ. 2557. การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดขอนแก่น. **แก่นเกษตร**, 42(ฉบับพิเศษ1), 536-539.
- วัลลภ พรหมทอง และคณะ. 2551. **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2564. **ทฤษฎีใหม่**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/ทฤษฎีใหม่> (1 มีนาคม 2566).
- วิฑูรย์ ปัญญากุล (ผู้แปล). 2556. เกษตรยั่งยืน : วิธีการเกษตรเพื่ออนาคต ประมวลความรู้และประสบการณ์ การเกษตรยั่งยืนจาก 47 ประเทศ. แปลจาก **Farming for the future : An introduction to low-external-Input and Sustainable Agriculture**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.

- วีระชัย นาควิบูลยวงศ์, อาภาพรรณ พัฒนพันธุ์ และ อาทิตยา พองพรหม. 2554. **การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ศึกษากรณีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ต่อครัวเรือน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ศศิมา สุขสว่าง. ม.ป.ป. **5 ขั้นตอนการตัดสินใจที่ดี (Decision Making)**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.sasimasuk.com/17026107/5ขั้นตอนการตัดสินใจที่ดี-decision-making> (12 ธันวาคม 2565).
- สมพร สว่างศ์. 2552. **การสำรวจจากระยะไกลในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน/สิ่งปกคลุมดินและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. 2555. พระราชบัญญัติ การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2532. ใน **เอกสารปฏิรูปที่ดินฉบับที่ 214**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. 2556. **คู่มือการปฏิบัติงานโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ประจำปี 2556**. กรุงเทพฯ: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). 2560. เกษตรกรยุคใหม่เพื่ออนาคตประเทศไทย. น. 1-9. ใน **เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2560 ของ สศช. เรื่อง "ขับเคลื่อนแผนฯ 12 สู่อุตสาหกรรมไทย"**. ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์บอลรูม ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). ม.ป.ป. **องค์ความรู้เรื่องทฤษฎีใหม่**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://km.rdpb.go.th/Knowledge/Search> (4 มีนาคม 2563).
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2562. **สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2561**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/journal/2562/yearbook2561.pdf> (4 มีนาคม 2563).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. 2562. **สรุปผลการสำรวจ ภาวะการทำงานของประชากร เดือนตุลาคม พ.ศ.2562**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักสถิติแห่งชาติ. 2566. **สถิติแรงงาน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx> (27 กุมภาพันธ์ 2566).
- สุนทรีย์ ศักดิ์ประชาวุฒิ และ ทรงวุฒิ ม่วงเจริญ. 2560. การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานจัดที่ดิน โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. ใน **เอกสารวิจัย**

ฉบับที่ 248. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและพัฒนากการปฏิรูปที่ดิน สำนักวิชาการและแผนงาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

องค์การบริหารส่วนตำบลนครเจดีย์. 2565. **ประวัติและสภาพทั่วไปตำบลนครเจดีย์.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.nkjd.go.th/tambon/general> (27 กุมภาพันธ์ 2566).

อาทิตยา พงษ์พรหม, ณัฐพล ขานหมัด, อีระดา นิลไชย และ อนุสรรา มุลป้อม. 2560.

แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาระบบวนเกษตรของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและพัฒนากการปฏิรูปที่ดิน สำนักวิชาการและแผนงาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.).

อาภาพรรณ พัฒนพันธุ์. 2561. **การปฏิรูปที่ดินในอาเซียนทฤษฎีและการปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและแผนงาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (เอกสารอัดสำเนา).

Bernard, C. I. 1972. **The functions of executive.** Massachusetts: Harvard University Press.

Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., Donnelly, J. H. & Konopaske, R. 1973. **Organizational: Behavior, Structure, Processes.** New York: McGraw-Hill.

Jones, J., Krag, S. S. & Betenbaugh, M. J. 2005. Controlling N-linked glycan site occupancy. **Biochim Biophys Acta**, 1726(2), 121-137.

Moody, P. E. 1995. **Decision Making: Provan Methods for Better Decision.** New York: McGraw-Hill.

Simon, H. A. 1997. **The New Science of Management Decision.** New York: Prentice Hall.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ฯ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / นางสาว) .....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จัดสรรแปลงสาธิตโครงการพัฒนาพื้นที่
ลุ่มน้ำแม่อาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

- เพศ ( ) 1. ชาย ( ) 2. หญิง
1. อายุ ..... ปี
2. สถานภาพสมรส
( ) 1. โสด ( ) 2. สมรส ( ) 3. หย่า ( ) 4. หม้าย ( ) 5. แยกกันอยู่โดยไม้อย่า
3. ท่านจบการศึกษาระดับใด
( ) 1. ไม่ได้เรียน ( ) 2. ประถมศึกษา ( ) 3. มัธยมศึกษา
( ) 4. ปริญญาตรี ( ) 5. ปริญญาโท ( ) 6. ปริญญาเอก
4. ปัจจุบันครอบครัวของท่านมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีส่วนช่วยในการทำอาชีพเกษตรกรกี่คน
(รวมทั้งตัวท่าน).....คน
5. อาชีพหลักของท่านคือ
( ) 1. เกษตรกร ( ) 2. ข้าราชการ
( ) 3. ค้าขาย ( ) 4. อื่นๆโปรดระบุ.....
6. ท่านมีพื้นที่ในการทำเกษตร ( ) เป็นของตนเอง.....ไร่ / ( ) เช่า.....ไร่ /
( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....
- 7. เข้ามาร่วมโครงการได้อย่างไร**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9.1 ถ้าทำประโยชน์ ทำอะไรบ้าง

ด้านพืช

- 1.....ขนาดพื้นที่.....
- 2.....ขนาดพื้นที่.....
- 3.....ขนาดพื้นที่.....
- 4.....ขนาดพื้นที่.....
- 5.....ขนาดพื้นที่.....
- 6.....ขนาดพื้นที่.....

ด้านสัตว์

- 1.....ขนาดพื้นที่.....
- 2.....ขนาดพื้นที่.....
- 3.....ขนาดพื้นที่.....
- 4.....ขนาดพื้นที่.....
- 5.....ขนาดพื้นที่.....
- 6.....ขนาดพื้นที่.....

ด้านประมง

- 1.....ขนาดพื้นที่.....
- 2.....ขนาดพื้นที่.....
- 3.....ขนาดพื้นที่.....
- 4.....ขนาดพื้นที่.....
- 5.....ขนาดพื้นที่.....
- 6.....ขนาดพื้นที่.....

ด้านอื่นๆ (แปรรูป, จักรสาน, ฯลฯ)

- 1.....ขนาดพื้นที่.....
- 2.....ขนาดพื้นที่.....
- 3.....ขนาดพื้นที่.....
- 4.....ขนาดพื้นที่.....
- 5.....ขนาดพื้นที่.....
- 6.....ขนาดพื้นที่.....

9.2.3 ปัญหาด้านพื้นที่ใช้ประโยชน์สาธารณูปโภค น้ำ ไฟ ถนน การคมนาคม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9.2.4 ปัญหาด้านสังคม สิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9.2.5 ปัญหาด้านเงินทุน สภาวะเศรษฐกิจในครัวเรือน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

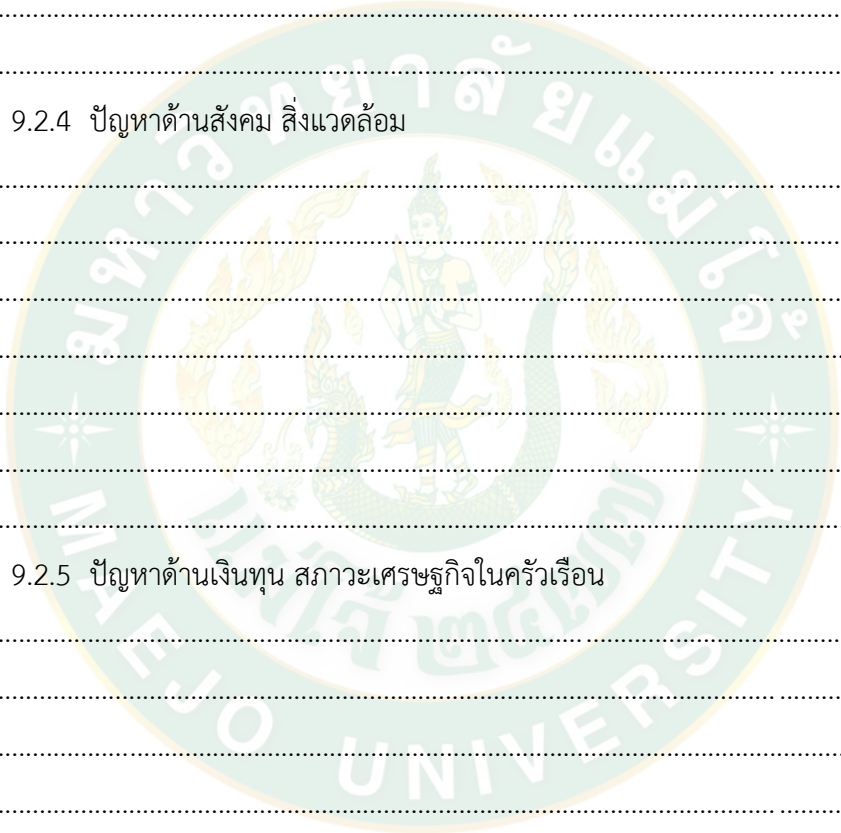
.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

ภาพประกอบการวิจัย

ภาพผนวกที่ 1 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่

ภาพผนวกที่ 2 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่

ภาพผนวกที่ 3 การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำประโยชน์ในพื้นที่

ภาพผนวกที่ 4 การสัมภาษณ์ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน

ภาพผนวกที่ 5 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านโป่งรุและเกษตรกรในชุมชน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวสุพัตตรา ชัดทา
เกิดเมื่อ	18 กุมภาพันธ์ 2521
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2543 ปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏลำปาง พ.ศ. 2539 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคลำพูน พ.ศ. 2536 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนน้ำดีวิทยาคม
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2548 – 2556 เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน พนักงานราชการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุตรดิตถ์ สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2556 – 2557 นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนราธิวาส สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นักวิชาการเงินและบัญชีปฏิบัติการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครนายก สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2557 - 2564 นักวิชาการเงินและบัญชีปฏิบัติการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2564 - ปัจจุบัน นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดพิจิตร สังกัดสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์